

Coll compl CW.

(101)

Klare en Waarachtige BESCHRYVING

Van de leste Beroerten en Afval der Portugezen in BRASIL;

Daar in d'oorsprong dezer zwarigheden en oorlogen klarelijk vertoont worden.

In de Fransche taal beschreven door PIERRE MOREAU van Parrey in Charollois, die zelf in dat Lant geweest/ en d'oorzaken dezer beroerten naaukeuriglijk onderzocht/ en getrouwelijk beschreven heeft.

Met de Reisbeschrijving van de zelve Schrijver naar Brasil, en de vreemdigheden, die hem daar in ontmoet zijn.

Door J. H. GLAZEMAKER vertaalt.

t'AMSTERDAM,
Door Jan Hendriksz. en Jan Rieuwertsz. Boekverkopers. 1652.

VOORREEDEN.

Ndien men 't waar bevind dat de Werrelt niet dan een Stat is, en dat al de menſchen d'inwoonders daar af zijn, en indien 't, naar de redenen van Seneca, ſchandelijk is niets te weten, dan alleenlijk met behulp van de Boeken, zo moet nootzakelijk de nieusgierigheit, van zich zo veel, als men kan, tot de kennis van onz Vaderlant te begeven, en 't geen, 't welk prijſſelijk of laſterlijk by d'andere volken is, zelf te gaan leren en onderzoeken, gerechtig en heerlijk zijn. Maar dewijl dit niets anders, dan door reizen, geſchieden kan, zo moeſt de geen, die dit niet beminde, een vyant van de treffelijke dingen zijn, vermits dit, door d'erværentheit in de zeden der volken, ons geleert maakt, en ontellijke voorbeelden, en verſcheide voorvallen vertoont, daar gehele Staten, huisgezinnen en bezondere lieden te voorſchijn worden gebracht, uit het welk wy van de zaken der andere menſchen konnen oordeelen: in voegen dat het alleenlijk aan ons hapert, om ons, op hun koſten, wijzer en beter bedacht te maken. Deze zoete hartstocht van te zien vleidde mijn geeſt zodanig, dat hy de banden, die anderen aan hun Lant binden, brak, om my te verplichten tot die te volgen. Hollant, een bequame plaats voor de genen, die genegen zijn om zich naar verre geweſten te begeven, uit oorzaak van hun gewone vaarten naar al de delen van de Werrelt, was de plaats, die ik verkoos, om mijn zinnelijkheit te voldoen, daar ik een weinig kennis van hun Taal kreeg, terwijl ik my drie jaren lang in de wapenen oeffende. Ondertuſſchen quam tijding uit Braſil, dat de Portugezen een ſnood verraat tegen de voortgeplante Gemeente der algemene Staten van de Vereenigde Nederlanden hadden bedreven; dat men, tegen 't Vredeverdrach, tuſſchen hen gemaakt, de Hollanders vermoort, en de plaatſen en Veſtingen,

die zy daar bezaten, verrafcht en ingenomen had. Het volk, hier over in beroerte geraakt, fprak niets anders, dan van zo groot een verraat te wreken. Men vergaderde hier toe in alle Steden een groot getal van Krijgslieden, en maakte alle noot-wendige toerufting, om een machtige Vloot in Zee te brengen, en naar Brafil te zenden. Ik, grote begeerte betuigende, om meê in deze Vloôt te zijn, wierd door middel van enige lieden van hoge verdienfte, die my zonderling eerden, den Raat van Staat, die tot de beftiering van dat Lant verkozen was, voorgedragen, van dewelk een my tot zijn Geheimfchrijver meê-nam. Ik begaf my met hem te Scheep, doch op voorwaarde, dat hy my zou laten vertrekken als 't my beliefde; 't welk hy getrouwelijk aan my gehouden heeft. Ik heb daar twee jaren geweeft, behalven noch zes maanden op de heenreis, en drie maanden op de weêromreis. Ik, zo veel warringen, verwoeftingen, elenden, moorden en verdelgingen der Hollanders en Portugezen tegen malkander, zo ter Zee, als te Lant, ziende, befteedde al mijn vlijt in 't onderzoeken van d'oorfprong en 't begin van zo veel rampen, en in 't aanmerken van 't geen, 't welk ik bequaam geacht heb, om aan 't gemeen tot kennis van deze tegenwoordige Befchrijving te dienen, die ik, aangaande deze beroerten van Brafil, voorneem in 't licht te brengen. Zeker, men heeft niet alleenlijk de Vrede daar nooit konnen beveftigen, maar men mag ook daar af zeggen, dat het daar meê gaat, gelijk met zekere plaatfen op 't Lant, die men niet wel verfterken en vaftmaken kan; niet door gebrek van de konft, zeggen de Boumeefters, maar om hun quade gelegenheit. Schoon deze aanbiddelijke Dochter des Hemels, en getrouwe Befchermfter van 't geluk en de voorfpoet der menfchen, in dit fchoon en vruchtbaar geweft geen vafte woning heeft konnen vinden, zo gebeurt dit echter niet uit onkunde van hoe koftelijk en gewichtig zy is om in een eeuwige voorfpoet te doen leven, maar eer door enige geheime en boze gefteltenis van de Lucht, die men daar inädemt, en die, van boze geeften befmet, d'aart en

natuur

natuur van haar Inwoonders bederft. Want dit rijke deel van Amerika, dat by zich de gerustheit behoort te doen heerschen, schijnt alleenlijk tot moorden en roven geschikt, 't welk zy daar altijt heeft zien plegen, zo wel door haar ingeborenen, als door de genen, die onz Europa voor haar voortgebracht heeft, die, gelijk men zeggen zou, niet in haar schoot getrokken worden, dan om dat met hun bloet te besmetten. De Boeken der gener, die 't ander deel des Werrelts naar de Zuidpool ontdekt hebben, onderwijzen ons genoech hoedanig Brasil, en in welke streek des Werrelts het gelegen is; met hoedanig een woede de Brasilianen, Topinambous, en Tapoyers, die de volken van dit Lant zijn, eertijts tegen malkander oorlogden, en de verwonnenen verslonden; hoe de Portugezen, deze elendigen onder hun heerschappy brengende, door schrikkelijke bloetstortingen vermaart zijn geworden; hoe ook de Franschen, met bloedige strijden zich meester van een deel van 't Lant gemaakt hebbende, van de Portugezen, met verlies van 't leven, daar uit wierden gedreven; hoe de Portugezen daar na weêr door de Castilianen geschopt wierden, daar een groot getal van de hunnen door 't staal sneuvelden, toen de Koning van Spanjen het Koninkrijk van Portugal aan zijn heerschappy hechtte. D'algemene Staten der Vereenigde Nederlanden brachten sedert ook hun wapenen derwaarts, en veroverden 't beste deel daar af, in 't welk de roveryen en verwoestingen, die d'oorlog verzellen, niet gespaart wierden. In deze leste tijden, in de welken de Portugezen zich weêr in hun eerste vryheit gestelt hebben, namen d'ouden van dit geslacht der Portugezen wraak van de Castilianen, die hen overheerden, en zonden hen naar d'andere Werrelt. Eindelijk zijn deze zelve Portugezen, zo wel d'Onderzaten van Don Jan de vierde, Koning van Portugal, als d'anderen, die d'algemene Staten voor Opperheren kenden, en onder hun bescherming leefden, na dat zy de Vrede met deze Hollanders van Brasil gemaakt hadden, tegen hen opgestaan, en hebben, na veel moorden en dootslagen, aan de Hollanders gepleegt, een grote streek

 Lants,

Lants, en byna al de plaatſen vermeeſtert, en de Landen, daar af zy de Veſtingen niet konden winnen, verwoeſt en verdelgt: in voegen dat de Hollanders, hoe groot een tegenſtant en poging zy gedaan hebben, altijt op 't Lant in 't onderſpit zijn geweeſt. Maar zy hebben veel grote voordelen op Zee, daar zy veel dapperder en behendiger zijn dan hun vyanden, die zy zeer qualijk handelen, als zy in hun handen komen. Ik neem dan voor in 't bezonder van deze leſte oorlogen en beroerten, van hun oorzaken, en van hun droeve uitgangen te ſchrijven, met zo groot een oprechtigheit, als ik uit het geen heb konnen krijgen, 't welk ik gezien heb, dat ik heb horen verzekeren, door ervarentheit heb beſpeurt, en uit de geheugſchriften verſtaan, als ook uit het Onderwijs, 't welk ik in de Boeken van de Weſt-Indiſche Compagnie gelezen heb: Redenen, naar mijn oordeel, aanneemelijk genoech, om mijn Beſchrijving te beveſtigen.

De Lezer gelief t'aanmerken dat de mijlen, in dit werk genoemt, Franſche mijlen zijn, van de welken de vijf drie van d'onzen uitmaken.

Beſchrij-

Beſchrijving van

't R E C I F.

DEze plaats mag de ſterkſte van Braſil, en een der ſterkſten van de Werrelt genoemt worden. De Lantvoochden, Beſtierders, en de hoge Overigheden van de Weſtindiſche Compagnie, in de naam van d'algemene Staten, houden daar ook hun woning en hun voorraat. Daar landen ook al de Schepen, als in een plaats,daar de koophandel bloeit. Zy legt op acht graden aan gene zijde van de Middellinie, op d'Oever van de grote Zee, die aan d'Ooſtzijde van haar legt. Aan de Weſtzijde is het vaſte Lant; aan de Noortzijde de Stat Olinda, Goyanne, Paryba en Riogrande, en d'Oever naar de Middellinie; aan de Zuidzijde de Kaap Sint Auguſtijn, en de Kuſt van Rio Sanct Franciſco naar de Baay de todos los Sanctos. Deze Veſting heeft noch veel andere Veſtingen, die daar aan vaſt zijn. De gelegenheit daar af is wonderlijk, en kan niet beter verkozen worden. Om dit wel in de gedachten te begrijpen, moet men gedenken dat geheel Braſil, van 't een tot aan 't ander einde, 't welk enige hondert mijlen lang is, met een grote, lange en platte Klip bezoomt is, tien of twintig treden in Zee breet, en omtrent een musketſcheut van de ſtrant af,en een ſpies hoog. Men beſpeurt deze Klip als de Zee afgelopen is, en anders niet, om dat zy geheel daar af bedekt is. Deze Klip, die zich langs de gehele Kuſt van Braſil uitſtrekt, zou een ondergang der Schepen verſtrekken, zo zy niet op verſcheide plaatſen afgebroken was, en openingen had, die tot een deurtocht aan de Schepen verſtrekken, om daar in en uit te komen. 't Recif is niet recht tegen over een van deze openingen en deurtochten gebout, maar omtrent vijfhondert treden daar voorby, aan een der Oevers van deze deurtocht, hondert treden breet, en naar de Zuidzijde op de Klip zelve. Daar is een ſtene Burgt, geheel ront, hondert treden in haar omgang, daar de Zee van alle zijden aanſpoelt, met twintig grote gegote ſtukken, en met een gewone bezetting van vijftig mannen verſterkt. De Schepen, die aankomen, moeten zich ook wel wachten dat zy niet te na hier aan raken. Zy ankeren ook niet nader daar aan, dan op een halve mijl, en komen daar na in Boten aan, met de brieven, die zy naar 't Recif brengen. Daar na zend men enigen naar deze Schepen, om hen te bezichtigen, eer men d'ingang in de Haven aan hen toeſtaat. Beneden aan de Berg, op de welk de Stat Olinda geſticht is, aan d'Oever van de Zee, neemt een Eilant, of eer naturelijke Dijk, zijn begin. Hy is omtrent tweehondert treden breet, en een mijl lang naar de Zuidzijde, tuſſchen 't vaſte Lant en deze grote en brede Klip, door middel van 't Zeewater, dat zich, aan deze en gene zijde aan de voet van de Berg deelt, en een kleine deurvaart maakt, daar men onbeſchroomdelijk deur mag gaan als de Zee laeg is. 't Water, 't welk tuſſchen d'Oever van 't Lant, en de Dijk is, word de zoute Rivier genoemt, om dat de zoete Rivier een mijl dieper in 't Lant is, en deze, die tuſſchen de zelve Dijk, en de grote Klip is, word de Haven van 't Recif genoemt. Op de punt, uitterſte of ander einde van deze Dijk is 't Recif gebout, dat in omtrent duizent huizen beſtaat. Het heeft geen tegenweêr en Veſten aan deze of aan gene zijde van de Haven, of van de zoute Rivier, dan van drie Bolwerken met ſteen bekleed, en daar op twee Beukeryen, yder van drie gegote ſtukken. D'een op d'aankoomſt van de Stat Olinde langs de Dijk: 't een gebied over de zoute Rivier, en 't ander over de Haven. Duizent treden verder op de Dijk is ook een vaſte ſtene veſting,die tot een Gaſthuis gebruikt word, daar echter altijt een Vaandel op de wacht is, en daar drie Beukeryen van vier ſtukken geſchuts zijn, die over de Dijk, de

Haven,

Haven, en de zoute Rivier gebieden. Verder van daar is noch een grote en kleine Schans, beide vierkant, met dubbelde werken, diepe grachten, volk, voorraat van Oorlog, en lijftocht wel verzorgt, en een ſcheutweegs van malkander. De Hollanders hadden aan de voet van de Berg noch een andere Ronduit opgeworpen, die door een van de hunnen aan de Portugezen verkocht en gelevert wierd, gelijk men in 't gevolg van deze beſchrijving kan zien. De Portugezen in tegendeel hebben, om zich tegen de Hollanders te beſchutten, op deze zelve Dijk, op een bequame ruimte tuſſchen beide, twee andere Schanſſen gemaakt. De zoute Rivier verdeelt zich op de punt van 't Recif, en een deel vloeit in de Haven, en 't ander maakt een ſnijding in 't Lant, en omhelſt daar af omtrent anderhalf mijl in d'omloop, langwerpig ront, en daar af het een Eilant van de naaſte zijde maakt, 't welk zijn uitzicht naar 't Recif heeft, en daar zo na aan koomt, dat 'er niets anders, dan de deurtocht, tuſſchen legt, over de welk men een houte brug gemaakt heeft. Op de kant van dit Eilant is een andere Stat geſticht, eertijts van de Portugezen Anthonivas, en tegenwoordig van de Hollanders Mauritsſtat genoemt, met aarde wallen, en alderhande werken, en dubbelde grachten verzorgt, en zo wel, als 't Recif, met huizen bebout, met drie wapenplaatſen verzien, veel ſchoonder, grooter en ruimer dan op 't Recif, en daar men altijt duizent mannen in bezetting houd. Een weinig herwaarts, dicht ter zijde daar aan, is een andere Schans van vijf Bolwerken, 't Kloofter genoemt, om dat daar eertijts een vergadering van Minderbroeders was: en noch een weinig verder op d'Oever is het treffelijk huis, 't welk Graaf Jan Maurits van Naſſou heeft doen timmeren, in 't welk men een wachtplaats gemaakt heeft, om dat, en ook de toegangen, te bewaren; om dat men daar ter zijde, en deur de zoute Rivier zou konnen deurwaden, als de Zee laeg is. Dit Kloofter, en 't huis van Graaf Maurits van Naſſou zijn van Mauritsſtat door een gracht afgeſcheiden, daar men deze zoute Rivier in de Haven doet komen, over de welk een valbrug is.

Daar is in d'overtochten noch een kleine Veſting, als een driehoek, recht in 't midden tuſſchen 't vaſte Lant, Mauritsſtat en 't Recif, daar gewonelijk twintig mannen in bezetting zijn, met kleine uitleggers, om de Portugezen, zo zy op 't water quamen, t'ontdekken, en beſcheit hier af aan de Schanſſen te brengen. Aan gene zijde van Mauritsſtat, in 't zelve Eilant, zijn nu noch twee Schanſſen, d'een van vijf, en d'ander van vier hoeken, omtrent een ſcheut van een grof geſchut van malkander, met voorraat van lijftocht en Oorlog verzien, en met vaſte werken, wallen en bezettingen verzorgt. Noch een half mijl verder, en een vierendeel mijls van de brug, die 't Eilant van 't vaſte Lant afſcheid, is noch een andere Schans, met zes punten, d'Affogaden genoemt, daar vier Vaandelen in bezetting zijn. Noch een half mijl aan gene zijde van deze Veſting, op d'Oever van de Zee, en drievierendeel van een mijl van 't Recif in 't vaſte Lant, een musketſcheut van de Klip, legt noch een andere ſchans, Barrette genoemt, vierhoekig, met goede grachten en andere werken wel verzorgt, die over de toegangen van de Zee, en van 't Lant, naar de zijde van de Kaap Sint Auguſtijn, gebied, om achting op 't Recif te hebben. De Lezer kan hier uit dan beſpeuren dat de Hollanders, hoe grote omzichtigheit zy betoont hebben, om 't Recif onwinbaar te maken, echter verzuimelijk zijn geweeſt om, behalven de twaalf bovengenoemde Veſtingen, noch een dartiende te maken, tegen over 't Recif, op d'Oever van de zoute Rivier, om altijt vertrek in 't vaſte Lant, en zoet water tot hun gebruik te hebben. Want zy hebben geen varſch water, op 't Recif, noch op de Dijk, noch ook in 't Eilant, daar zy niet anders, dan brak water, vinden. Men deê in tijt van Vrede het zoet water deur grachten van de Stat Olinda in 't Recif komen; maar deze grachten zijn heden verwoeſt. De Portugezen hebben ter plaats, daar 't de Hollanders behoorden gedaan te hebben, een Schans gemaakt, uit de welke zy 't Recif overhoop ſchieten.

WAAR-

WAARACHTIG VERHAAL

Van de Beroerten en Oorlogen, in 't Lant van BRASIL,

Tuſſchen de Hollanders en Portugezen, ſedert het Jaar 1644, tot in 't Jaar 1648, voorgevallen.

Het eerſte Hooftdeel.

Kort verhaal van d'eerſte koomſt der Hollanders in Braſil; daar zy verſcheide plaatſen veroveren, en den Portugezen grote ſchade doen. Oprechting van de Weſtindiſche Compagnie, en ordening, in Braſil geſtelt. De Hollanders trekken de Braſilianen, met vryheit aan hen te geven, aan hun zijde. Schrik der Ingeborenen voor 't geſchut, die zich wreet tegen de Portugezen betonen.

D' Algemeene Staten der Vereenigde Lantſchappen van Nederlant / niet vernoegt met grote winning op de Koning van Spanjen in Nederlant gedaan / hebben beſloten ook onder een andere Pool/dan d'onze is/tegen hem t'oorlogen. Maar eer zy zich tot de verbulling van zo heerlijk een aanſlag begaven / was 't redelijk dat zy / om een gelukkige uitgang daar af te hebben / eerſt goede rekening maakten. Zy zonden dieshalven eenige Schepen uit / om kennis van de ſtaat van Braſil, 't welk zy voornamen te veroveren / te vernemen. Toen zy weerom gekeert waren / beſpeurden zy dat het niet alleenlijk eer zou zijn / maar dat zy ook een onwaardeerlijke winſt daar uit zouden verkrijgen / veroorlofden aan de rijke Kooplieden van Amſterdam, die zelven aanboden de voorvallen van deze Reis te beproeven / Oorlogſchepen toe te ruſten/ die zich op deze kommerlijke tocht begaven/ deur de Middellinie heen zeilden / en / eindelijk het vaſte Lant van Braſil ontdekkende / langs de kuſten van Riogrande en Paryba heen zeilden / en Zuidwaarts optrokken tot aan 't Lantſchap van Pharnabuco, daar zy op heldere middag een veſting op d'oever/beneden

neden aan een Berg / op de welk de Stat van Olinda gesticht is / immamen / op acht graden aan geen zijde van de Linie / en een mijl van 't Recif, van 't welk hier na noch dikwijls gesproken zal worden. Deze Stat / van zijn Stedelingen ontbloot / die toen met bouwen in 't Lant bezich waren / wierd / zonder tegenweer zijnde / terstont gewonnen; en al de rijkdommen / daar af zy overbloeide / wierden tot roof van de verwinner. De Hollantsche Krijgsknechten versloegen in hun koomst een grote menigte van Mannen en Vrouwen / bleidden de Slaven / die van de Portugezen strengelijker dan de Beesten gehandelt wierden / gaven aan hen vryheit / en verplichtten hen door deze jonst om met hen de Wapenen aan te tasten / en hen 't Lant te leren / en de wegen te wijzen. Deze nieuwe veroveraars / door zo vorderlijk een geluk aangelokt / verwittigden vaerdiglijk dit goed gevolg aan de Hollanders / die / van zo wonderlijk een tijding opgetogen / ter zelve tijt noch andere Schepen aan deze nieuwe veroveraars zonden.

Olinda van de Hollanders ingenomen.

De Krijgslieden van deze Schepen / daar gekomen / verboegden zich by d'eerste benden / en bestormden een stene vesting / drie vierendeel van een mijl van de Stat Olinda, op een dijk gelegen / of eer op een Eilant van een mijl lang / en vijfhondert treden breet / tusschen het vaste Lant / en deze lange en brede klippen / die de gehele kust van Brasil, tot een Musketscheut in Zee / bezomen. Zy / dit uitgewerkt hebbende / trokken een vierendeel van een mijl verder / naar een plaats / 't Recif genoemt / op 't einde van deze dijk gelegen / daar toen omtrent tweehondert huizen op stonden. Zy veroverden deze plaats lichtelijk / en / zich daar af verzekert hebbende / maakten sterke vestingen van aarde op de toegangen van die dijk. Zy wonnen ook door hongersnoot de stene vesting / gelegen aan 't einde van de breuk van de klip / aan de mont van de haven / Pharnabuco genoemt; een Portugeesche naam / die mont van de Hel betekent / om dat men lichtelijk daar in kan komen / maar zwarelijk weer daar uit geraken / en daar af het Lantschap / dat men Pharnabuco noemt / de naam gekregen heeft. De Hollanders trokken sedert van 't Recif over in een ander Eilant / een mijl in 't ronde groot / ten halven met de loop van 't water omringt / dat van Olinda koomt / en tusschen 't vaste Lant / en 't Eilant / of de dijk van 't Recif deurbloeit / de zoute Rivier genoemt / daar zy Graaf Mauritsstat, en veel Vestingen hier en daar stichtten / van de brokken en puinhopen der Stat Olinda, die zy ten deel deden verwoesten / gelijk men tegenwoordiglijk ziet / en gelijk men beter uit de beschrijving / die in 't begin van dit Verhaal gemaakt is / begrijpen kan. 't Gehele platte Lant wierd ten roof gegeven; en d'Inwoonders / dien men alle genade weigerde / waren geheel verbaast / en vloden aan alle zijden in de Bosschen / en in de geburige Vestingen.

De Hollanders bestormen een stene Vesting.

't Recif van de Hollanders gewonnen;

ook de stene Burgt.

Eer de Castilianen en Portugezen / daar mee het Lant bevolkt was / tot bedaring gekomen waren / en zich in de wapenen begeven hadden / en eer d'Onderkoning / die zijn hof in de Baay de todos los Sanctos, of van Alderheiligen (een Stat hondert mijlen van daar gelegen) hield / en zodanig een overrompeling nooit voorzien had / ordening hier tegen had gestelt / quam gestadelijk d'een Vloot na d'ander uit Hollant in de havens van Olinda, en van 't Recif. De Vloten der Hollanders verdreven de Schepen / Galjoenen en Barken van Spanjen / die met Suiker / en kostelijke Waren geladen waren / namen altijt eenigen daar af / en sloegen somtijts hun Vloten / en verhinderden door hun gestadige tochten

ten de handeling ter Zee tusschen de plaatsen/ aan de Noort- en Zuidzijde gelegen / dat is van Riogrande en Paryba, met de Baay de todos los Sanctos, om dat zy tusschen beiden lagen / daar 't dan op slaan aanquam. Te Lant was 't ook zeer zwarelijk te doen/ vermits de berichten altijt te spade quamen. Want zy konden niet vaerdiglijk tijding over en weer krijgen in een Lant/ daar men niet dan te voet kan gaan / dat vol van dichte Bosschen is / en dikwijls van grote en diepe Rivieren bedolven legt/ die men overzwemmen/ en dikwijls met het Kompas overvaren moet / om dat de poelen daar somtijts hondert of tweehondert mijlen groot zijn.

't Gerucht / 't welk zich in Hollant verspreidde / dat Brasil het middelpunt der rijkdommen was / daar al hun Krijgslieden en Bootsgezellen hun geluk vonden/ en dat het bequaam was om aan geheel Europa dienst te doen / maakte de voornaamste Kooplieden van Amsterdam wakker/ die hier af aan de grote Steden der Verbonde Lantschappen schreven / vergaderingen daar over hielden / en aan d'algemeene Staten deden vertonen / dat, dewijl het geen, dat zy alreê in Brasil bezaten, op de kosten der Kooplieden gewonnen was, zy noch aanboden in de verovering daar af voort te varen, gehele Vloten toe te rusten, en op hun eige kosten zodanig een getal van Krijgsknechten, als van node was, te wapenen, indien men de bezitting van 't geen, dat verovert was, en noch verovert mogt worden, aan hen wilde laten, met al de rechten, voordelen en inkomsten, die zy in zeker getal van jaren daar af zouden trekken. Dit verzoek wierd hen voor de tijt van dartig jaren toegestaan / met het jaar van zestienhondert vierentwintig te beginnen/ en in 't jaar zestienhondert vierenvijftig t'eindigen. Zy verkregen ook de vryheit van alle hoge en laege Bewintslieden te noemen/ verkiezen/ en in te zetten/ zo voor de bestiering en bewaring der Vestingen/ als voor 't Gerecht / burgerlijke Ordening / Krijgstucht en Zeebestiering. Zy moesten ook d'eed van getrouheit in de handen der algemene Staten / als hun Opperheren / doen / en van hen bevestiging verkrijgen / op voorwaarde van de Plaatsen/ Steden/ Vestingen/ en 't geen/ dat daar aan behoort / t'onderhouden / de havens / bruggen en wegen in goede stant te bewaren / die nodig te doen verzorgen/ en uit te roejen/ of op te bouwen/ als de noot zulks vereisschen zou ; de Bevelhebbers / Krijgsknechten / en al de genen / die in hun soldy waren/ wel te betalen / goed recht aan hun Onderzaten te doen bedienen / de Brasiliers en Tapoyers in de kennis van God / en van de Christelijke Godsdienst te doen onderwijzen / en zo voort : Met voorwaarde dat zy / ten einde van dartig jaren / het Lant weer aan hun Opperheren overgevende / van al de Schepen / 't Geschut / voorraat van Oorlog/ toerusting en penningen / betaalt zouden worden / die zy in 't bouwen der Vestingen / Muren / Huizen en gemene Pakhuizen/ die men in wezen vond/ besteed zouden hebben. De Maatschappy van deze bezondere Kooplieden wierd de Westindische Compagnie genoemt/ die in yder grote Stat by Kamers afgedeelt wierd/ die hun dienaars bezonderlijk hadden. Zy verkozen tot hun algemeene Bestierders negentien mannen van de rijksten/ die men vond/ en namen de Prins van Oranje voor hun Hooft/ tot verciering / op dat zijn naam hen ontzaghelijker zou maken. Zy verzekerden en bezegelden hun beradingen in 's Gravenhaag / daar zy gehouden waren hun verblijf te nemen / deden zich volkomentlijk over alle Kamers gehoorzamen

Nieu voorstel/ aan de Staten gedaan/ om Brasil te veroveren.

Voorwaarden/ op de welken dit voorstel aangenomen word.

zamen / geboden aan hen / in de naam van de Compagnie of Maatſchappy / Schepen toe te ruſten / en in Zee te brengen / Krijgsknechten naar hun macht te werven / en de Vloten te doen vertrekken. Zy deden ook de gelade Schepen / uit Indien komende / bezichtigen / en de Waren / die zy inhadden / aantekenen. Zy verdeelden de gelden / die van de voorgenoemde verkoping aan yder Kamer toebehoorden / naar dat de ſom groot was / die yder ingelegt had. Hun Bewinthebbers deelden ook de penningen / die van de winſt der verkochte goederen quamen / aan de Participanten / of Deelhebbers / uit / na dat de gemene koſten afgereekent / en d'onkoſten en ſoldyen te voren daar af betaalt waren.

Daar ziet gy de regel / die in deze Compagnie / of Maatſchappy waargenomen wierd. Maar hun Krijgslieden ſpreidden zich ondertuſſchen wijt en breet in Braſil uit / verſloegen hun vyanden / veroverden de ſterke plaatſen / maakten d'Inwoonders van 't platte Lant / die zich aan hen overgaven / ſchatbaar aan hen / en beſchermden hen in de bezitting van hun goederen. En om dat de Bevelhebbers der plaatſen al te veel werk begonnen te vinden / zo maakten de Negentien (die dus by overtreffing genoemt worden) een hoge Raat / van de welk de genen / die daar in waren / meer kennis van de koophandel / dan van de geleertheit hadden / en die zy naar 't Recif zonden / om 't Volk en 't Lant te beſtieren / en zonder hoger beroep te vonniſſen. Deze Raatsheeren wierden alle zes jaren weer t'huis ontboden / en weer anderen in hun plaats gezonden. Deze Raden zonden een van hun vergadering in hun veroverde Veſtingen / die van enig belang waren. Zy noemden dezen Directeurs / die kennis van alle zaken namen / van de welken men zich van minder op hoger recht beroepen had / en voornamelijk in 't bezonder al 't geen / 't welk de Compagnie betrof / en de bedriegeryen / die in 't hanthaven van haar rechten gedaan wierden / ook alle misdaden / rovingen / afzettingen / en dootſlagen. Maar 't hoger beroep van 't vonnis dezer voorgenoemde rechters wierd door de hoge Raat gedaan / die twee andere rechtsplegingen op 't Recif oprechtten / d'een van gemachtigde rechters / die verandert / en uit de Burgers verkozen wierden ; d'ander van Schepenen / daar af de vonniſſen by beroep / of ter eerſte opzicht in zaken / die 't lijf niet aangaan / by provisie of voorraat uitgevoert wierden / ten minſten zo zy niet over de drie duizent gulden beliepen. Zy hadden ook een Advocaat / en Procureur Fiſcaal / die overal aanklaagden en beſloten. De Krijgsraat had in 't Velt / en de Scheepsraat had in Zee het opperſte gebied. Maar op 't Recif wierden al de Raden daar by geroepen. Toen de grenzen der Hollanders door de dapperheit van hun Krijgslieden / gelijk ook de koophandel / ogenſchijnelijk vermeerderde / vonden de Negentien geraden een andere Raat van Staat / en opperſte Vergadering in te ſtellen / daar de bovengenoemde hoge Raat ondergeſtelt wierd / aan de welk zy niets anders lieten / dan 't ampt van recht zonder hoger beroep te ſpreken / en het voorrecht van Directeurs te zijn. Ja zy moeſten noch / na dat zy enig dootvonnis geveld hadden / hun vonnis / eer zy dat uitvoerden / aan de grote Raat vertonen / om aan de geen / die verwezen was / genade te bewijzen / of / indien zy het dienſtig vonden / de ſtraf te matigen.

Ordening in de ſtaat van Braſil geſtelt.

Onze Hollantſche Krijgslieden / door hun verwinningen / die zy verkregen / en door de buit / die zy meedroegen / moedig geworden / maakten zich zodanig ont-

ontsaghelijk / dat twintig van de hunnen niet schroomden hondert van de vyanden aan te tasten. De Koning van Spanjen / en zijn Onderkoning / met recht om zo schichtig een ongeval ontroert / namen van alle zyden hun toevlucht tot de wapenen / om 't Lant van Brasil te beschutten. De Hollanders / hier af verwittigt / deden / om de vrientschap en genegentheit van al de Brasilianen en Tapoyers, die van de Portugezen tot slaven gemaakt wierden / te verkrijgen / opentlijk afkondigen / dat niemant / op verbeurte van 't leven / hen gevangen zou houden / behalven echter de Negers / of Zwarten van Afrika, de Molaten, uit de vermenging van een Portugees / en van een Negerin of zwarte Vrou gesproten / en de Mammelukken, die uit een Portugees en Brasiliaansche Vrou gesproten zijn. Deze wilde en woeste menschen / in onachtsaamheit opgevoed / en die niets liever begeren dan een luy leven / en zich alleenlijk met eten en drinken bemoejen / betoonden zich niet ondankbaar van 't rijk geschenk der vryheit / die men weer aan hen schonk / in plaats dat zy te voren niet in zekerheit konden leven / de wildernissen tot hun toevlucht zochten / en zodanig een schrik van de Portugesche wapenen hadden / gelijk ook van 't vuur / dat uit hun musketten en geschut quam / 't welk dodelijke wonden in hen veroorzaakte / zonder dat zy 't konden zien / dat zy d'ommegang der Christenen schuwden. Zy / van zo onverwacht een genade van blyschap als opgetogen / quamen zelven hun dienst aan hun weldoenders aanbieden / die door behendigheit hen met kleine giften temden / en den Brasilianen leerden de wapenen te handelen / en / gelijk zy / recht te schieten. Maar de Tapoyers, noch onbesuisder menschen / en die geheel naakt in de bosschen / en als Lantlopers leven / (in plaats dat d'anderen Dorpen in 't gemeen bewonen / die zy alle zes maanden van stee veranderen / om daar door gezonder te zijn / en die overal handelen) hebben zich nooit daar toe konnen gewennen / vallen terstont ter aarde / zo haast als men hen een vuurloop aanbied / en rijzen somtijts zo gezwindelijk weer op / dat men geen tijt van weer te laden heeft. Dezen dragen alleenlijk knodsen / die breet en plat aan 't einde / en van hard hout gemaakt zijn / met de welken zy met een slag de menschen in twee stukken kloven.

Bequame middel der Hollanders / om de Brasilianen aan hun zijde te trekken.

Schrik der Indianen van 't geschut.

De Hollanders gebruikten dieshalven deze beide Volken / en bevonden zich wel by hen / met de welken zy grote dingen uitwerkten. Want zy geleidden de Hollanders deur de strengste en ongemakkelijkste plaatsen / zwommen eerst deur de Beeken en Rivieren / daar de Hollantsche Krijgslieden zich niet in darden begeven / gingen en liepen met een weergadeloze snelheit voor / achter / en ter zijden / hieuwen met bijlen de bosschen en hagen af / die te voren alle menschen stil deden staan / droegen twee en twee in een Aumaka ('t welk een Katoene kleet is / gelijk een Visschers net gemaakt) de Bevelhebbers / die vermoeit / of ongezont waren / en de zieke Soldaten. Zy wezen de lagen der vyanden aan / en brachten hen in zulke plaatsen / daar de vyanden verrascht en verslagen wierden. Indien men in 't ope Velt zou strijden / zo waren de Portugezen verzekert dat zy 't leven zouden verliezen / als zy niet konden wechkomen. Want deze verwoede Tapoyers en Brasilianen wilden zelven de genen dooden / die / gelijk zy meenden / hen gevangen hielden.

Bystant / van d'Inwoonders / aan de Hollanders bewezen.

Bitterheit der Inwoonders tegen de Portugezen.

D'Inwoonders van 't Lant / onder de bescherming van de Westindische Compagnie genomen / waren niet verzekert / schoon men bezettelingen aan

 hen

hen gaf. Doch de Portugezen / onder zo onvoorzien een last gedrukt / zuchten echter zwarelijk / en zagen dat hun grote goederen / Zilver en Gout / daar af zy de volheit hadden / tot een roof gestelt wierden / en dat hun geburen / vrienden en magen yder ogenblik slachtoffers van deze woeste menschen waren / die hun lighamen tot spijs en voedsel gebruikten / en aan de welken zy te voren alle wreetheit hadden bewezen. Maar de hemel / deze onbesuistheit niet langer verdragen konnende / zond hen deze geessel / zo om hen van deze wreetheit te straffen / als om hen van de gruwelijke werken te vergelden / daar mede zy in 't gemeen zo besmet waren / dat zy tot voorbeelden van alle gruwelen verstrekten / en naar hun eige zinnelijkheit leefden / en niet naar God / die de voorspoet der gener / die hem verachten / wel keren en afwenden kan.

Het tweede Hooftdeel.

Grote Heerschappy van de Compagnie in Brasil. Quade middelen aangewent, om d'Inwoonders en Soldaten bloot te maken. Overmatige schattingen opgestelt. Inschraping der Amptlieden. De Portugezen klagen over 't gewelt en bedroch. Slordige betaling aan de Soldaten; 't welk struikrovery veroorzaakt. De Portugezen krijgen wapenen tot hun verwering, die heel dier aan hen verkocht worden.

Wy hebben gezegt dat de Koning van Spanjen / en d'Onderkoning zich met macht wapenden / om 't gewelt van de Westindische Compagnie tegen te staan / die van haar zijde alle mogelijke heirkrachten en krijgsvoorraat derwaarts zonden / om hen af te weren. Mijn voorneemen is niet om in 't brede van de strijden te spreken / die de Hollanders gewonnen hebben / ook niet van de belegeringen / veroveringen en overvallingen der plaatzen en steden van groot belang / en ook niet van 't groot getal der menschen / die in verscheide tijden gedoot zijn. Ik zal alleenlijk zeggen dat zy door de dapperheit van hun krijgslieden / en onder 't beleit der Generalen / of opperste Veltoversten / Sigismond Schop, en Arciszewskus, beide Duitschen / en Graaf Jan Maurits van Nassou / altijt van 't geluk bejonstigt / in de tijt van zeventien jaren een streek Lands van by na drie hondert mijlen / en al de Vestingen / die gebied daar over hadden / van de hoofdstat van Siara, tot aan de Baay de Todos los Sanctos, of van Alderheiligen / onder hun gewelt kregen. Toen de Hollanders deze gehele Lantstreek ingenomen hadden / geraakten de Portugezen allengs weer tot hun eerste geluk / en voornamelijk de meesters van de Suikermolens / die in 't velt verspreid waren / en daar meer Lants bezaten / dan de grote Heren in Europa, en gemenelijk hondert of twee hondert slaven in hun dienst hadden. Zy hadden onder hen ook dienaars / die de slaven met de lantbou / of Suikervelden bezich hielden / het Suikerriet deden plukken / en dat in de pars brengen / om de vocht daar uit te parssen / hout tot d'ovens afhouwen / en op de ketels te passen / en

Groote macht der Hollanders.

Rijkdom der Meesters van de suikermolens.

het

het Suiker te koken en weerkoken / en eindelijk alles / dat daar aan vast is / te weeg te brengen.

Maar terwijl deze dingen in dusdanig een staat stonden / verbergde de Tapoyers en Brasilianen, listig geworden / de Roof en Juwelen / die zy van de Portugezen gerooft hadden. De Bevelhebbers en Overigheit van 't Recif, kennis hier af hebbende / en zich met de schijn van de welstant van de Gemeente bedekkende / om hun eige nut en voordeel te bevorderen / verboden aan de genen van Europa / die zy Witten noemen / iets aan hen te verkopen / of ook iets van hen te kopen / op zware straffen ; terwijl de Kooplieden van de Compagnie Brandewijn / Spaansche Wijn en Tobak (op welke dingen deze Volken zeer verlekkert zijn) en andere kleine beuzelingen / als Lijnwaat / Kammen / Messen / Naalden en Spelden aen hen verkochten : in voegen dat deze Kooplieden door deze list al 't geen / dat zy opgesloten hadden / aan hen trokken / en dat voor zulk een waarde / als zy begeerden / verkregen. Deze Overigheden / welkers begeerlijkheit dagelijks toenam / trokken ook aan zich 't geen / 't welk de Soldaten van deze woeste Volken / en van de roof op de Portugezen gekregen hadden. Zy gebruikten hier toe deze middel / dat zy aan niemant / dan aan de genen / die bevel aan hen hadden / toelieten enige Waren aan hen / als zy hen in 't velt hielden / te verkopen / of te borgen / dan 't geen / 't welk naar hun zeggen uit het Voorraatshuis van de Compagnie quam. Volgens deze ordening wierd hen niets in hun ontucht en ongeregeltheit geweigert / zo lang als zy gelt of soldy te goet hadden : in voegen dat zy door deze list allengs al de winst aan hen trokken. Wijders / om hun handel uit te breiden / en om hun inkomsten te vermeerderen / ontboden zy de Joden van Amsterdam, uit oorzaak van de grote schattingen / die zy betaalden / en gaven aan hen twee Scholen / 't een op 't Recif, en 't ander in Mauritsstat, daar zy aan hen / gelijk aan d'anderen / toelieten te timmeren. Veel Portugezen / die te voren in schijn belijdenis van de Christelijke Godsdienst hadden gedaan / verzaakten die toen opentlijk / en verevoegden zich met de Joden / en bedachten zo veel woekerijen en onbetamelijke eisschingen / dat zy allengs de goederen der Christenen aan zich trokken.

Quade middelen aangewent.

List om de Soldaten van hun soldy te berroven.

Deze Bedienaars van de Gemeente / die nergens anders op zagen / dan op de winst en 't voordeel van de Compagnie / om / gelijk zy zeiden / de lasten van d'Oorlog te verdragen / eischten noch van al d'Inwoonders der Steden / Vlekken / en van 't platte Landt de twintigste penning van de waarde van 't geen / 't welk zy / naar de schatting der eisschers / bezaten / en tot verscheide malen de tiende penning van de huishuur : in voegen dat de houte brug alleen / langs de welke men van 't Recif naar Sint Anthonivas gaat / meer gelts voor de genen opbracht / die haar tot het gemene nut aanvingen te maken / ja hondert maal meer dan zy kostte / en dit door de tollen en schattingen / die de deelgenoten / de welken met d'Overigheit verdragen waren / aan 't Recif, aan Mauritsstat in 't bezonder / en aan 't platte Lant in 't gemeen deden betalen / met zulke overmatige schattingen voor de menschen / paerden / wagenen en waren t'eischen / dat een man te paert / met zijn slaaf / tweeëndartig stuivers van tolgelt op deze brug betaalde. Wijders / het was aan niemant / hy waar dan die hy waar / ja ook niet aan de Hollanders / geoorloft op deze plaatzen te handelen /

Overmatige schattingen geeischt.

Slordige handel met d'Inwoonders.

of iets daar te brengen dan in de schepen van de Compagnie; en de koopmanschap / daar in geladen / was met zo zware lasten van vrachten / tollen / markgelt / en andere ongelden bezwaart / dat de kleine winst / die hier af overschoot / zo zy hun waren niet tot een overmatige prijs aan de Portugezen verkocht hadden / hen afkeerig gemaakt zou hebben. Daar by / de Kooplieden van de Compagnie / die in de naam van hun meesters met alle dingen koopmanschappen / ja ook met hoeden / wambassen / broeken / lijnwaat / hemden / koussen / schoenen / wijn / bier / brandewijn / butter / kaes / olie / smout / smeer / meel en andere waren / gaven dit aan hen te borg voor een diere en overzware prijs / en betaalden daar na zich zelven met suiker / katoen / tobak / en andere waren van 't Lant / die zy tot zodanig een prijs / als zy begeerden / aannamen. Wat het Brasilien hout aangaat / dat wierd voor een eigendom van de Compagnie verklaart / die dat dee afhouwen / en door haar slaven schillen / daar zy veel gelts afkregen. De hoge Raat verklaarde ook dat al de schatten en roof / in de bosschen en velden verborgen / de paerden / (die byna zo goet zijn / als dien van Spanjen / die men echter niet in d'oorlog kan gebruiken / uit oorzaak van de quade en ongemakkelijke wegen) d'ossen / koeyen / schapen / verkens / geiten / en ander tam vee / van de Portugezen nagelaten / die gedoot waren / of zich naar de Baay begeven hadden / de Compagnie toebehoorden.

Klachte der Portugezen tegen 't bedrog der Hollantsche bezoekers.

De Portugezen / onder de heerschappy der Hollanders staande / en aan de welken / uit vrees van beroerte / strengelijk verboden was / eenig buskruit of musketten in huis te hebben / quamen toen dikwijls zware klachten tegen de genen doen / die gezonden wierden om hun huizen te bezoeken. Want zy zeiden dat deze bezoekers gewonelijk in 't verborgen buskruit in de hoeken strooiden / en dat zy veel gelts aan hen moesten geven / uit vrees van beschuldigt / en op hun aanbrenging gevangen en gestraft te worden / gelijk alree aan veel gebeurt was.

Wrede handel / aan de Soldaten gepleegt.

De Krijgsoversten en Soldaten / zo van de bezettingen / als van de genen / die in 't velt waren / betoonden zich ook onvernoegt / om dat / in plaats van hun rantsoen van lijftocht voor yder week aan hen te geven / naar dat men voorraat in de pakhuizen vond / de genen / die hier toe gemachtigt waren / het beste uitschoten / om dat aan de Portugezen te verkopen / en niets aan hen gaven / dan 't geen / 't welk bedorven en vergaan was / dat zy by de bezondere Lieden zochten / of verwisselden. De genen / die in dienst van de Compagnie waren / genoten noch grote jonst / als men enige maanden soldy in klederen of gelt aan hen gaf / 't welk hen wel drie dubbelt aangerekent wierd. Het grootste deel van hen / door de noot gedrukt / had / om geholpen te worden / geen andere middel / dan hun verdiende soldy / die twee / drie / vier of vijf jaren opgelopen was / aan de Burgers / of aan de Joden / in gereet gelt / voor het vierde deel van 't geen / dat zy verdient hadden / te verkopen / en over te geven. Schoon men ook niemant langer / dan voor drie jaren / aannam / zo konden echter de genen / die tien of twaalf jaren gedient hadden / naauwelijks verlof van te vertrekken verkrijgen. Daar by / 't geen / 't welk onverdragelijk was / is dat / als sy gescheept waren / om weer naar 't Vaderlant te keren / zo 't gebeurde dat de schepen / door d'ouderdom / of door d'onvoorzichtigheit van de Stierman / of door enig ander ongeval quamen te verongelukken / of zo zy van de vyanden genomen werden / men in Hollant betaling aan de genen weigerde /

de / die by geluk van dit gevaar verlost waren; om dat zy (gelijk men tot hen zeide) het Schip / dat aan hen vertrout was / niet hadden bewaart / daar by de Compagnie duizentmaal meer dan zy verloor. De Boekhouders / die de namen der Soldaten daar opschreven / schreven in bezondere bladen de dag en tijt van hun koomst / en de verhoging van huur / die men aan hen toestond / bedreven / om rijk te worden / terwijl zy daar waren / duizent bedriegeryen / en vervulden de papieren met valsche betalingen / en deden die in de Rekenkamer bevestigen / en door de Penningmeesters aanneemen / die daar op schriftelijk aan de Penningmeesters schreven / die zich daar na regelden / en daar naar betaalt wierden. De Soldaten riepen en zwoeren vergeefs dat zy niets ontfangen hadden. Men had de rekening / die overgezonden was. De Boekhouder was verre te zoeken / en daar was geen helpen aan. Ja dit liep zo verre / dat enige van deze Gasten / die zo veel gevaarlijkheden uitgestaan / en hun beste jaren in deze dienst gespilt hadden / zich zelven van wanhoop verhingen / vermits zy door 't bedrogh dezer meineedigen niets overbehouden hadden. D'anderen / die stantvastiger waren / begaven zich / met hopeloze / lamme en verminkte menschen / die niet betaalt wierden van 't gelt / dat van de Compagnie daar toe gestelt was voor de genen / die eenige leden verloren hadden / en met Lantlopers en Bankerottiers / in de bosschen / en plonderden onvoorziens de Suikermolens / en huizen in 't Lant / die gewonelijk een of twee mijlen van malkander stonden / zetten de Reizigers af / en doodden hen. Men behoefde gehele Regementen / om hen te besluiten. Maar wat raat? het Krijgsvolk wierd op de grenzen bezich gehouden. De Koopluiden en Reizigers waren dieshalven genootzaakt Soldaten van de bezettingen tot hun geleide te gebruiken / die zy voor hun dagreis voedden en betaalden. De genen van deze struikrovers / die in de handen van 't gerecht vielen / wierden wel tot voorbeelt van anderen gestraft: maar d'anderen lieten ondertusschen niet af van te roven. Dit was ook 't geen / 't welk den Portugezen middel gaf om ernstelijk aan de Raatsheeren verlof / van wapenen te hebben / te verzoeken / om zich tegen d'overval en rovery van deze struikrovers / die hen quamen doden / te verweren. Maar deze Heeren / vrezende dat / zo men den Portugezen wapenen gaf / dit beroerte zou verwekken / en hen verplichten enige oproer te brouwen / maakten in 't begin enige zwarigheit in dit verzoek. Doch zy / overwegende dat het niet betamelijk was hen voor 't slachten der struikrovers bloot te stelien / en hen van de middelen om hen tegen te staan te beroven / stonden hen toe dat zy vuurroers en musketten zouden hebben / die met het merk van de Compagnie getekent waren / maar op voorwaarde van die weer in 't Voorraatshuis te brengen zo haast als zulks aan hen bevolen wierd / en in yder huis een of twee Soldaten t'ontfangen / om op hun handel acht te nemen. Zy / dit verlof verkregen hebbende / wierden in 't begin zo naau waargenomen / dat / op 't minste vermoeden van verandering / of dat zy enige gemeenschap met de Portugezen van d'andere zijde hielden / Graaf Jan Maurits van Nassou de hoofden en voornaamsten van hen dee vangen / die niet uit zijn handen geraakten / zonder die wel gevult te hebben / gelijk ook in andere dingen / daar af de Compagnie hem geen dank weet / om dat hy / gelijk zy zeggen / de pot meer / dan iemant anders / geschuimt heeft / eer hy 'er uitgetrokken is. De Portugezen wisten dieshalven / door

Wanordening in de staat van Brasil / daar struikrovery op volgt.

De Portugezen krijgen wapenen tot hun verweering.

Schandelijke gierigheit van Graaf Jan Maurits van Nassou.

door hun geschenken en gevley, by gevolg van tijt de Groten en kleinen zo wel te betoveren, en zich zo milt om de wapenen, die men aan hen leende, te betonen, dat hun dankbaarheit driemaal groter was, dan zy behoefde te zijn. De begeerte tot winnen, die al de werrelt verheert, bewoog ook de gemachtigden, en veel onbeampte Lieden, om die aan hen te verkopen: in voegen dat de Portugezen, begerig om zich daar af te verzien, hen altijt voor gereet gelt kochten, en gemeenelijk drie of vierhondert gulden voor 't stuk gaven. Ja men verhaalt van zeker Meester van een Suikermolen, dat hy twee kocht, yder voor zevenhondert gulden. Maar God, die van toen af de grote gierigheit der Hollanders bespeurde, verblindde hen eindelijk zodanig met de winst, dat de zelve wapenen, die zy zo dier aan de Portugezen verkocht hadden, om hun gierigheit te verzaden, een werktuig en gereetschap van hun bederf en ondergang waren, gelijk de Lezer uit het gevolg van deze Beschrijving verstaan zal.

Het darde Hooftdeel.

Staat van de Godsdienst in Brasil. Goddeloosheit der Christenen. Gruwelijke koophandel met menschen. Grote Heerschappy der Hollanders in Brasil, die voorneemen de Baay te belegeren; 't welk door d'afval der Portugezen van de Spanjaart gestut word. Vrede met de nieuwe Koning van Portugal gemaakt. Vertoningen van enige Geestelijken, die tot Vrede dienen.

Staat van de Godsdienst.

De Catholijke Godsdienst daar toegelaten.

WAt de staat van de Godsdienst aangaat, men had daar vryheit van geweten. De Misse wierd niet in de Steden en sterke plaatsen, maar op het platte Lant, niet door Jesuiten, die men daar niet wilde zien, maar door Capucijnen en Minderbroeders gedaan, die daar door de Bisschop van de Baay de todos los Sanctos gezonden wierden. Dezen moesten, eer zy hun ampt aannamen, voor de Raatsheren van 't Recif verschijnen, om verlof van hen te verzoeken, en d'eed van getrouheit te doen, van zich nergens anders mee te bemoejen, als het volk in Gods vrees t'onderwijzen, d'Overigheit t'eeren, vrediglijk met hun naasten te leven, en niet met de zaken van staat te handelen, en borgen voor hun handel en bedrijf te stellen. De Hollanders deden overal preken in de Neerduitsche, Fransche, Portugesche en Engelsche spraak; en den Brasilianen onderwijzen door Bedienaars des Woorts, die van hun jeucht hun taal geleert, en in de hoge Scholen van Leiden, Uitrecht, Francker en Groeningen gestudeert hadden, die onder hen woonden, met de Schoolmeesters, die hen in yder buurt leerden lezen en schrijven. Wat de Tapoyers aangaat, men had hen noch niet konnen overreden, om dat de duivel hen dreigde en qualijk handelde, als zy daar af wilden spreken, en om dat zy geen heiligheit onder de Christenen zagen uitmunten. Ja zy verweten hen dat de Christenen bozer dan zy waren, en dat zy van grote wonderen spraken, zon-

Woestheit der Tapoyers.

zonder iets te doen/ dat met hun heerlijke Lessen overeenquam. En zeker / de godvruchtigheit was nooit zo verkout in een Lant/ daar de lucht zo grote hitte heeft. Al de zonden gingen daar in zwang. De Kerken der beide Godsdiensten wierden daar weinig of niet bezocht. De weinige zorg van hun slaven derwaarts te zenden / en hen te leeren God te bidden / was oorzaak dat zy als beesten leefden / zonder andere zorg / als dienst van hen te hebben. Zy mogten naauwelijks des Zondags rusten. De Joden waren yveriger om de hunnen in hun geloof t'onderwijzen ; maar zy leidden alle een ontuchtig en schandelijk leven. De Joden / Christenen / Portugezen/ Hollanders/ Engelschen/ Franschen/ Duitschen/ Zwarten/ Brasilianen, Tapoyers, Molaten, Mammelukken en Criollen woonden al onder malkander. Ik verzwijg noch de bloetschanden/ en zonden tegen de natuur / om de welken veel Portugezen/ overtuigt zijnde/ ter doot verwezen wierden. Goddeloosheit der Christenen.

Maar zie hier een wonderlijke uitwerking van gierigheit / die in 't eerst niet waarschijnelijk zal schijnen. De Joden en Christenen / d'een zo wel als d'ander / koopmanschapten niet alleenlijk met de kinderen der slavinnen / die van de Negers of Zwarten / met verlof van de meesters / in hun huis misbruikt wierden / maar ook met de genen / die van hun eige bloet gesproten waren / en die zy by de Zwartinnen geteelt hadden / die zy verleidden / en als boelinnen gebruikten / die zy verkochten en kochten / even gelijk men hier de Kalven en Schapen doet / zonder dat ('t welk aanmerkelijk is) d'Overigheit in deze zaak iets anders dee / dan dat de slavin/ door haar meester misbruikt / in vryheit gestelt wierd; 't welk echter een machtige hulpmiddel hier tegen was/ vermits de meesters hier door van hun slavinnen berooft wierden. Gruwelijke gierigheit. Misbruik/ hoe gestraft.

Hoewel men daar een algemeen bederf van zeden in de menschen zag/ 't welk niets anders / dan enig vreemd ongeluk voorteekende / zo bloeiden echter de wapenen der Hollanders / die gedurige verwinningen op de Koning van Spanjen verkregen : in voegen dat zy / gelijk wy gezegt hebben / vredige Bezitters van byna driehondert mijlen Lants wierden / in de welken de Hooftplaatsen van Siara, Sint Andries, Riogrande, Conjahu, Paryba, Fredrikstat, Goyane, Olinde, 't Recif van Pharnabuco, de Kaap van Sint Augustijn, Serinham, Porto Calvo, Rio S. Francisco, d'Eilanden van Fernandos en Tamarica, en meer anderen begrepen waren. D' Inwoonders van de Baay / die zy alree eens overrompelt / en een jaar ingehouden hadden / en op de welke hun aanslag eens mislukt was / waren toen in grote kommer ; en de Soldaten begeerden niets liever / dan deze smet in hun eer af te wasschen / en deze plaats te belegeren. Zy bestonden in een getal van tien of twaalfduizent dappere Mannen/ wakkere Soldaten. Zy hadden de Brasilianen en Tapoyers op hun hant ; en hun plaatsen waren vast / en met sterke bezettingen versterkt. Zy dan / ziende dat alles voor hun dapperheit zwichten moest / vertrouden vastelijk dat zy zulk een aanmerkelijke en rijke Stat tot overgeving zouden dwingen. 't Was ook niet zonder reden dat zy zo deurluchtig een aanslag wilden aanvangen / en pogen die uit te voeren / dewijl dit het hoogste punt was / daar hun eerzucht naar klimmen kon / en dewijl zy door de bezitting van zo rijk een Stat zich volkomelijk meesters van zo schoon en vruchtbaar een gewest / als Brasil is / zouden maken. De toerusting van d'oorlog was zo wel tot dit voornemen bereid / als Heerschappy der Hollanders. Getal der Hollantsche Soldaten/ die 't op de Baay gemunt hebben.

de moed der Soldaten tot verwinnen geschikt was. En zeker / indien men de staat van deze plaats voor die tijt aanmerkt / men zal bevinden dat de Hollanders haar lichtelijk verovert zouden hebben; maar d'afval der Portugezen van de Koning van Spanjen / in 't jaar zestienhondert eenenveertig gebeurt / was de dodelijke slag / die hun verwinningen bepaalde / en stutte de zegepralen / die zo edelmoedige Soldaten ten dienst van de Compagnie verkregen hadden / gelijk wy hier na vertonen zullen.

Hun voornemen door d'afval der Portugezen van de Spanjaart gestut.

Yder weet dat het stout besluit der Portugezen / om zich van de gehoorzaamheit der Spanjaarden t'ontslaan / zo behendiglijk uitgevoert wierd / dat zy byna in een zelve tijt / en in alle plaatsen / daar zy meesters hadden geweest / en die van de Spanjaarden ingenomen waren / hoewel duizent of tweeduizent mijlen van malkander gelegen / de Castilianen verdelgden / en voornamelijk in Brasil, daar dit volk geheel uitgeroeit wierd. D'Inwoonders van de Baay de todos los Sanctos, of van Alderheiligen / verwittigden dit terstont aan de Raat van 't Recif, van de welk zy bestant verzochten / op hoop van middelen te bedenken / om gezamentlijk in goede vrientschap te leven. Deze tijding wierd door de brieven / uit Hollant komende / bevestigt. Men gebood dieshalven een algemeene bid- en vastendag op 't Recif, en in de Landen / die de Hollanders verovert hadden / om God van de verzwakking der krachten van Spanjen / en van de vryheit / door de Portugezen weergekregen / te bedanken. Don Ian de vierde / hun nieuwe Koning / zond Gezanten aan de Koningen / Vorsten en Gemeenten van Europa, verzocht hun vrientschap / en eischte bystant van de Koning van Frankrijk / en van zijn Bontgenoten. D'algemene Staten der Vereenigde Nederlanden zonden aan hem gewapende Schepen / Soldaten en lijftocht / en maakten op zijn verzoek en bede Vrede met hem voor al de Landen en Onderzaten / over de welken hun heerschappy zich uitbreidde / aan deze / en aan gene zijde van de Middellinie / Europa, Afrika en America, en bezonderlijk in Brasil, daar af de voorwaarden dusdanig waren: Dat d'algemene Staten, en de Westindische Compagnie onder hen, opperste en eige Heren van al de Landen, Eilanden en Volken zouden blijven, die zy daar verkregen hadden sedert dat zy met hun wapenen daar ingekomen waren, tot aan 't jaar zestienhondert eenënveertig, en dat het ander deel van Brasil aan Don Ian de vierde, en aan zijn nakomelingen, als wettige Koningen, zou blijven: Dat alle oorlogen en vyandelijke daden voortaan zouden ophouden, en van weêrzijden vergeten zijn: Dat hun Onderzaten te zamen mogten gaan en komen, en met malkander handelen: Dat zy malkanderen om 't geen, dat voorby was, uit oorzaak van de Godsdienst, niet meer zouden tergen, en zo voort. D'algemene Staten / van enige verstandige lieden onderricht / hadden gaerne Brasil buiten dit verdrach gehouden. Maar de Westindische Compagnie dee / door haar gedurige vertoningen / hen hier toe bewilligen. Enige Geestelijke mannen van Portugal / die in de Haag quamen / waren voor de Regentien verschenen / en hadden vertoont / dat, dewijl zy met gemak in zo schoon een Lantstreek gelukkelijk konden leven, men daar af niet meer het Toonneel van d'oorlog behoorde te maken, om het bloet der Christenen te storten: Dat de menschen, deze kostelijke werkstukken van de levendige God, na zo veel moorderyen en dootslagen, welkers gedenken schrik veroorzaakte, behoorden t'overwegen dat zy niet op aarde

De Spanjaarden in de Baay door de Portugezen uitgeroeit.

Bid- en vastendag op 't Recif bevolen.

Vrede met de Koning van Portugal gemaakt.

Voorwaarden van Brasil.

Vertoningen der Geestelijken / tot Vrede in Brasil.

aarde waren, om malkander te doden en verſlaan, maar eer om te ſparen, en te helpen: Dat d'oorlog een dodelijk vyant van de deuchden, de ſchool der goddeloosheit, het bederf der goederen en gaven was, die de Goddelijke goetheit aan ons meêdeelt, en dat hy de plaatſen, daar hy gevoert wierd, altijt elendig en rampzalig maakte: Dat de Compagnie naar een onſchuldige voorſpoet behoorde te doelen, en haar geluk niet op de verdelging en ondergang van hun geburen te veſten; en dat de Vrede alleen hen gelijkelijk vernoegt kon maken. **En zeker/ deze Negentien overwogen** / hoe grote ſchatten zy daar af in hun kiſten hadden te verwachten, wat al gelts zy zouden ſparen, 't welk tot het Krijgsvolk te Lant en ter Zee bekoſtigt wierd; dat de Krijgslieden en Bootsgezellen met het beſte deel van hun inkomſten gingen ſtrijken; dat zy genoech Lants en Lieden, om dat te bouwen, hadden; en dat zy, in een ruſt van dartien of veertien jaren (want dit verdrach zou niet langer duren) ontellijke winſt zouden doen, en weêrgadeloos voordeel verkrijgen. **De Staten / door deze redenen overreed / namen deze voorſtellingen aan / en geloofden ook dat dit een machtige bant zou zijn / om hen aan dit volk te verbinden / en door deze middel de Spanjaarden neder te vellen / en hun ſchoonſte Lantſchappen te veroveren.**

Inzichten van de Negentien.

't Verdrach van de Staten aangenomen.

Het vierde Hooftdeel.

De Hollanders veroveren Angola, eer de Vrede afgekondigt word, daar de Portugezen over klagen. Dien van 't Recif verantwoorden zich. De Koning van Portugal verbergt zijn gevoel van 't verlies van Angola. De Portugezen pogen door hun gedienſtigheit de Hollanders te verblinden. Grote dierte in Braſil, daar de Krijgslieden geſlaakt worden. Graaf Maurits trekt naar 't Vaderlant. Waren, uit Angola naar 't Recif gevoert. Koophandel, met de ſlaven gepleegt, die heel dier verkocht worden. Gruwelijke wreetheit aan de ſlaven betoont. Liſten, van de Koning van Portugal gebruikt, om de Portugezen, onder de Compagnie ſtaande, tegen hun meeſters oproerig te maken.

TOen de Vrede in 't algemeen opgerecht en beveſtigt / en eer de tijding daar af op 't Recif **afgekondigt was / brachten de Raatsheeren van 't** Recif, **terwijl de Schepen / die de tijding brachten / onderweeg waren / een Vloot in Zee / die haar ſtreek naar** Afrika **nam / daar de Portugezen vaſte plaatſen / en de Caſtilianen / die hen beheerſchten / gedoot hadden. De Portugezen zeggen dat de Schepen / van Hollant vertrokken / om 't beſcheit te brengen / de Vloot ontmoetten / en dat de geen / die 't beleit van deze Vloot had / hen bad dat men niet ruchtbaar zou maken dat zy malkander ontmoet hadden / en dat men deze Vrede niet zo haaſt afkondigen zou / om dat zy binnen korte tijt een**

Vloot / naar Angola gezonden.

treffelijke aanslag zouden uitvoeren. Deze Vloot / haar weg verborderende / landde aan Angola, zevenhondert mijlen van 't Recif. Zy verraschten en overrompelden de Stat en de Burgt van Loanda, Sanct Paulo, Marahon, Sanct Thomas, en andere plaatsen / versloegen de Portugezen / namen enigen van hen gevangen / en waren in korte tijt meesters van 't Lant. De Vrede wierd ondertusschen van weerzijden in Brasil afgekondigt. D'Onderkoning / en Graaf Ian Maurits van Nassou zwoeren dat zy die in alle delen onverbrekelijk zouden doen onderhouden. Zy bezochten malkander in de Baay / en op 't Recif. Men zag toen niets / dan blijschap en vreuchdevuren / maaltijden en tijtverdrijf. Maar de verovering van Angola maakte enige misnoeging ; en d'Onderkoning vernoegde zich met terstont de Koning van Portugal / zijn meester / die bezich was om zich te bevestigen / hier af te verwittigen. De Raat van 't Recif zond ook afgevaerdigden aan d'algemene Staten / en aan de Bewinthebbers van de Westindische Compagnie / om hen van de redenen / die zy hier toe hadden / te verwittigen. Don Ian de vierde / Koning van Portugal / dee hier over aan zijn Christelijkste Majesteit klagen / die door zijn gewone Gezant in Hollant zulks aan d'algemene Staten dee vertonen / daar de Gezant van Portugal / tegenwoordig zijnde / bybracht ; dat deze plaatsen tegen 't Vredeverdrach ingenomen waren, van 't welk de Hollanders en Portugezen in Brasil verwittigt waren : dat men hier af aan d'Angolers geschreven had, die de Krijgsbenden van de Compagnie hadden laten landen, en zonder tegenstant inkomen, om hen als vrienden t'ontfangen ; en dat zy in een zelve ogenblik zagen dat men hen doodde, en hun Lant en plaatsen innam. Hy verzocht dieshalven dat men 't veroverde weêr overgeven, en de schade vergoeden, en dit bestaan straffen zou. Maar de genen / die van 't Recif afgevaerdigt waren / zeiden : Dat deze redenen lasterig en valsch waren, dat zy niet van de Vrede verwittigt waren, en dat hun Vloot vertrokken, en alreê in Angola was, toen de brieven quamen : dat, schoon de Portugezen zeiden dat 'er Vrede was, zy echter geen zekerheit daar af hadden, dat zy niet gehouden waren enige andere brieven, dan die van hun meesters, te geloven : dat zy, zo haast als men de Vrede wist en afgekondigt had ; dit terstont aan de Vloot hadden ontboden, die, gelijk men bevond, alreê 't Lant en de Vestingen ingenomen had : dat zy toen de wapenen hadden afgelegt, en zich alleen op hun hoede gehouden : dat de Portugezen zich wel verweert, en grote dapperheit betoont hadden, om hen in hun aanslag te beletten : dat veel Hollanders gesneuvelt waren : dat men niet kon zeggen dat dien van 't Recif het bestant, 't welk voor Brasil, en niet voor Afrika was, gebroken hadden : dat het geen, 't welk zy daar verovert hadden, gerechtelijk, naar de wetten van d'oorlog, aan hen behoorde, en dat zy 't niet behoorden, en niet konden overgeven. D'algemene Staten zeiden dat deze zaak enige bezonderheden in zich had / en dat zy wel van de waarheit onderrecht moesten zijn / eer zy hier op konden antwoorden. Maar de Hollanders hielden ondertusschen de plaatsen en 't Lant in / en stelden daar een Gouverneur / of Stedehouder / met enige Schrijvers / om dit Lant naar hun bevel te bestieren. Deze Stedehouder had volkome macht om ter doot te wijzen / behalven de Bevelhebbers / van de welken de Raat van Brasil de kennis aan zich behield. Zy verzochten 't verbont der Koningen van Congo, en van de Koningin van Angola, die aan hen toelieten twee of drie mijlen langs hun

Angola van de Hollanders ingenomen.

De Vrede in Brasil afgekondigt.

Klachte over de verovering van Angola.

Verantwoording daar tegen.

Ordening / van de Raat in Angola gestelt.

hun kusten/en verder niet/ te bouwen / en te wonen ; en zy trokken grote winst van de handeling/ die zy met der zelver Onderzaten deden.

Hoewel de Koning van Portugal dit verlies niet verduwen kon / zo darde hy echter d'oorlog niet vernieuwen / om dat hy zich niet machtig genoech bevond. Daar by / vermits Brasil door geen anderen / dan door zijn eige Onderzaten bewoont en gebout wierd / zo geloofde hy dat hy zich door een andere middel/ dan door die van de wapenen / alleen bezitter van dit Lant zou maken. Hy besloot dan te veinzen / zijn gevoelen niet te doen uitbarsten / niet meer van Angola te spreken / dat met zwijgen te laten voorby gaan / deze Vrede tot zijn voordeel te trekken / en haar zo lang t'onderhouden / als hy haar dienstig tot zijn aanslagen vond. En zeker / deze overrompeling van Angola veroorzaakte geen verwarring / en bleef in schijn als in de slaap verzopen. In tegendeel/ de Portugezen / onder de gehoorzaamheit van de Koning staande / schenen eer de grontvest van een gedurige eendracht te leggen ; om aan ons te leren hoe gevarelijk het is zich op de dubbelhartige menschen te betrouwen, en dat het beter is een eeuwige oorlog met de geveinsden en meineedigen te hebben, dan vrede aan hen te verlenen, dewijl zy alleenlijk aan hen een dekmantel verstrekt, om de genen, die zich daar op betrouwen, beter te bedriegen. Dezen dan/ zich wel vernoegt veinzende/ en naerstig om door heusheden en plichtplegingen de Hollanders te voorkomen / daar zy noch rijke geschenken byvoegden / quamen in zo hoge achting by de Heren van 't Recif, dat zy hen voor d'oprechtste lieden hielden / en door hun geblei bedrogen en verlokt wierden. Zy overwogen ondertusschen ook met de Portugezen / die onder de gehoorzaamheit der Hollanders stonden / de middelen / om de Hollanders te schoppen / daar zy toe genegen waren / om zich onder een meester te zien : in voegen dat zy zich heel gedweeg voor d'Overigheden betoonden / die zy niet / dan met diepe eerbiedenis / en ootmoedige onderstellingen genaakten / ja zodanig / dat men in hun hart had moeten lezen / om quaat vermoeden van zo veel gedienstigheden te hebben. Zy zochten geen gedingen / schikten zich naar de woorden der Hollanders / en maakten hen rechters van hun eige zaken. De Portugezen/ redelijk sober aan hun eige tafel / bereidden / hoewel tegen hun natuur / heerlijke maaltijden / daar toe zy de Hollanders nodigden / om zich allengs in hun jonst te vesten ; in voegen dat zy / door deze aangename listen / hen vast wisten in slaap te wiegen : daar de toevloejing van gout en zilver byquam / 't welk de Portugezen / onder de gehoorzaamheit van de Koning staande / met voorbedachte raat op 't Recif brachten / om alderhande Waren te kopen / die zy veinsden daar te komen zoeken / schoon men genoech / en die zo goet waren/ uit Portugal kreeg. De montkost was tot een hoge prijs gestegen. Het pont Vleesch van een Schaap of Kalf kostte twee gulden / het pont Varkensvleesch / 't welk in die plaats de gezontste en lekkerste spijs is/ drie gulden/ een varsch Ey tien stuivers / een Hoen tien gulden / een Zuigvarken vijftien gulden / een paar Duiven drie gulden / de Spaansche en Fransche Wijn / en het dik Bier vijf guldens het pijntje/ Amsterdamsche maat. Het grof Lijnwaat wierd voor een rijksdaalder of drie gulden gekocht ; en de minste munt was een stuiver. De lieden / die van middelbare staat waren / verteerden gewoonlijk een pistolet voor een dag. De Factoors der Heren van de Suikermolens kregen

De Koning van Portugal veinst.

List der Portugezen/ om de Hollanders te bedriegen.

Grote dierte.

kregen tot hun huur drie of vierduizent gulden: in voegen dat de geen/ die vry was/ grote goederen vergaderde. Dit waren alle tekenen en blijken/ die de Hollantsche voortgeplante Gemeente de grootheit van haar veroveringen toereekendes: maar indien zy daar wel op gemerkt had/ zy zou bevonden hebben dat dit eer droeve voorteekenen van haar aanstaande ondergang waren; even gelijk de fakkels/ die nooit meer licht afgeeven/ dan als zy op 't tipje van uit te gaan zijn.

De Bewinthebbers van de Westindische Compagnie/ die door 't bericht van de Raat op 't Recif een goed gevoelen van de Portugezen ontfingen/ en de grote winst/ die de Vrede voortbracht/ verstaan hebbende/ wierden aangelokt om zo veel onnutte kosten/ die d'oorlog nootzakelijk had gemaakt/ te besnoejen/ en/ hun heir niets anders/ dan een doorn in de voet/ achtende/ daar af zy zich lichtelijk konden ontslaan/ behielden niet meer dan vijftien of zestienhondert Soldaten in dienst/ die men als voor dootëeters in de sterke plaatsen hield. Al d'anderen wierden geslaakt/ en weer naar Hollant gezonden. Veel bleven in 't Lant om te handelen/ en dienden tot Inwoonders/ en om hen te meer daar toe te verplichten/ leenden of verkochten aan hen slaven van de Compagnie tot een goede prijs/ die zy arbeiden deden. Graaf Ian Maurits van Nassou keerde weer naar Hollant/ na dat hy tot verscheide reizen daar toe genodigt was/ en bracht met zich grote schatten en rijkdommen/ die hy in de tijt van zes jaren daar gekregen had. Hy nam in zijn gezelschap tweeduizent Soldaten gelijk/ en liet de last van de Voochdy en bestiering aan de Vergadering van d'operste Raat/ daar af hy Hooft was/ en die in drie mannen bestont/ Hamel Koopman van Amsterdam, Bassi Goutsmit van Haarlem, en Bullestrate Timmermeester van de Stat Middelburg in Zeelant; mannen/ die met gelijke zorg naauwe toezicht op 't kopen en verkopen/ uitgeeven en ontfangen van de Compagnie namen/ en heel naaukeuriglijk 't getal der Zuikerkisten/ die in de Pakhuizen waren/ wisten t'onthouden; maar die echter van 't geen/ dat de Portugezen tegen hen brouden/ niet wel onderrecht wierden.

De Soldaten in Brasil geslaakt.

Graaf Maurits vertrekt uit Brasil.

Opperste Raat.

De Koning van Portugal/ die naauwe wacht hield/ wierd hier af verwittigt door de genen/ die hy met verborge geschenken onder de Hollantsche Heerschappy jonstig tot hem maakte/ en die bezondere vlijt deden/ om kennis van de zaken te krijgen/ en/ zonder bespeurt te worden/ tot in 't diepste der geheimenissen in te dringen. En zeker/ de genen/ die 't roer in handen hadden/ hielden alleenlijk hun ogen gevest op de Schepen van Angola, die alle maanden in de haven van 't Recif quamen/ en met Gout uit Guinea, Olyfants tanden/ en andere dingen/ maar voornamelijk met slaven geladen waren/ die men naakt/ en als honden opvoedde/ en die van de Koning van Congo, van de Koningin van Angola, of van hun Fidalken, dat is Stedehouders/ voor Lijnwaat/ Hoeden/ veelderhande Yzer gereetschap/ Wijn en Brandewijn verwisselt wierden. Want het Gout en Zilver is niet in zwang onder hen; en zy gebruiken/ in plaats van gelt/ kleine gladde schelpen/ die zy aan d'oever van zekere vloeden vinden. Deze slaven zijn gevangenen/ die in d'oorlog gevangen worden/ of die enige misdaden bedreven hebben/ om de welken zy nooit iemant doden/ behalven alleenlijk om zaken van staat; en de straf/ die zy lijden/ is verkocht te worden. De winst/ die de Compagnie van 't verkopen dezer

Waren/ uit Angola naar 't Recif gevoert/ ook slaven.

Koophandel van menschen.

dezer lieden trok / of eer meende te trekken / zou onuitsprekelijk geweest hebben / zo men hen betaalt had. Want men kon nimmer genoech van hen overbrengen. Yder begeerde hen / gelijk de genen / in de welken hun voornaamste inkomsten bestonden ; vermits d'Inwoonders / die luy en traag zijn / alleenlijk op hun arbeit steunden. Ja de Portugezen / die onder de Koning stonden / quamen ook deze slaven kopen / vermits zy geen anderen konden krijgen / dan van de Hollanders / die / gelijk wy verhaalt hebben / zich meesters van 't Lant / daar zy uit gehaalt wierden / gemaakt hadden. Een slaaf / die grof en sterk van lijf en leden was / koste vijftien of zestienhondert guldens. Maar de Hollanders / die zich zo schalk veinsden / in hen dier te verkopen / betoonden zich hier in onnozel / dat zy hen niet anders / dan / gelijk d'andere Waren / te borg verkochten / en alleenlijk enige geschenken ontfingen / die eindelijk tot hooftsom en verloop verstrekten. De verzekering / die de Raatsheeren namen / was dat zy zodanige lieden / die hun Onderdanen waren / tot borgen voor de gekochte somme stelden / daar voor zy zich schuldig maakten / en die zy in Suiker beloofden te betalen.

Dierte der slaven.

Ik ben byna beschroomt om d'onmenschelijke en onmeedogende wijze van straffen uit te drukken / die men aan deze rampzalige gevangenen gebruikte ; dewijl het buiten deernis gaat / en siddering veroorzaakt. Zy waren zodanig verplicht en geprangt tot de gedurige arbeit / die men hen oplag / schoon hy hun krachten te boven ging / dat de geen / die 't geen / 't welk hem voorgeschreven was / niet afdoen kon / in tegenwoordigheit van al d'andere slaven / die men vergaderde / gebonden en geknevelt wierd. De geen / die de toezicht daar over had / beval dan aan de wakkerste en sterkste van hen / hem te slaan / en / zonder ophouden / met een tou twee of drie hondert slagen van de voetsolen tot aan 't hooft / aan hem te geven ; in voegen dat het bloet aan alle zijden uitsprong. Dat meer is / de huit / dus verscheurt zijnde / wierd met Wijnëedik en Zout gewreven / zonder dat zy darden krijten of klagen / uit vrees van noch eens zo veel te zullen lijden. Deze straf / of eer marteling / wierd somtijts / naar de grootheit van 't misdrijf / twee of drie dagen achter malkander verdubbelt. Men sloot hen dan geketent in een duistere plaats / en bracht hen in de volgende dag / gebuigsamer dan een hantschoen / weer aan 't werk / daar zy / eer in gebreke te blijven / liever zich zelven doodden. Zy waren heel naakt gelijk Beesten ; en hun lighamen / byna tot zweet smeltende / verdroegen geduldiglijk de hitte der Ovens / die de Suiker zuiverden. Zy braadden hun lijf al levendig / zonder te darren wijken / of op te houden van de Siroop met schoppen en grote stokken om te roeren : in voegen dat zy / om de brant / en de vonken af te weren / die op hun vel vlogen / eer dat schroeiden / dan zich verroerden. Men weigerde hen ook hun voedsel / en gaf alleenlijk aan hen enige brokken Lants / die zy in de gestelde tijt van hun rust (want men verloste hen alle twaalf uren) met Erweten / Bonen / Garst / of Koren van Turkyen bezaaiden / met hun drank / die zy van water maken / 't welk zy op het Suikerriet gieten / als het uit de pars is / met de wortel en 't meel van Mandioke verwisselen / 't welk aan hen tot broot dient / dat de slaven van Labrador, die zich bemoejen met dat te maken / en dus leven / aan hen bestellen. Voorts / indien deze slaven ziek zijn / zo worden zy minder dan beesten geacht en bewaart. Indien iemant een slaaf /

Gruwelijke en onmenschelijke wreetheit / aan slaven gepleegt.

die de zijne niet was / doodde / zo voldee hy / als hy aan de meester het geen / 't welk hy waerdig geacht wierd / betaalde / zonder dat hier op enig verder vervolg quam. Zy / gestorven zijnde / wierden op drie of vier plaatsen aan een stok gebonden / en van twee van hun makkers op hun schouders genomen / en in de Zee / of in enige Vloet geworpen. 't Was hen onmogelijk zich van zo versoejelijk een dienstbaarheit t'ontslaan / dewijl zy / zo zy meenden wech te geraken / in plaats van toevlucht te vinden / aan de merken / die hun meesters met een heet yzer hen op verscheide plaatsen van hun lighaam ingedrukt hadden / bekent / en / weer t'huis gebracht zijnde / zodanig / gelijk wy gezegt hebben / gehandelt wierden. In de plaatsen / daar zy enige oproer hadden gemaakt / was geen wreetheit / die by de hare vergeleken mogt worden : ja men kan niet vertonen hoe pijnlijk zy de genen / die zy dus gepijnigt hadden / hun leven deden eindigen / gelijk men tot verscheide reizen heeft zien gebeuren.

De Portugezen steken zich diep in schult.

't Is wel waar dat de Hollanders deze wreetheden niet pleegden ; maar hun gierigheit was d'enige oorzaak hier af. Want deze grote dierte / daar toe zy / door hun tollen en schattingen / alle dingen gebracht hadden / verplichtte de Kooplieden / en d'anderen / die veel wilden winnen / de prijs daar af overmatiglijk aan de Portugezen te verhogen / die hen nootwendiglijk moesten hebben / en die niet in hun gewone staat konden blijven / zo om d'onderhouding van hun gezinnen / als om de geschenken / en lastige betalingen / die zy moesten doen / indien zy zich niet strenger aan hun slaven betoonden / welkers getal zy vermeerderen moesten : 't welk niet geschieden kon / dan met zich in schult te steken / om door d'arbeit van hun slaven hun schulden te verminderen.

Schijnvoer der Portugezen.

En zeker / de Portugezen leverden / om zich in jonst te houden / enige tijt lang zulk een grote overvloet van Suiker in 't Recif, door de Compagnie / en door hun andere schultheeren / dat de Pakhuizen niet zo haast leeg waren / of men zag hen terstont weer vol / daar mee men de Schepen / die naar Hollant voeren / belastte. Men zond ook uit Hollant deze Schepen weer vol van andere Waren / die men zonder onderscheit uitborgde : in voegen dat men bevond dat de renten alleen al d'inkomsten naar zich trokken / die van d'arbeit der Portugezen / en van hun slaven konden komen / dewijl het pont zwarte Suiker tot zo

Laege prijs van Suiker.

laeg een prijs gestelt wierd / dat men 't voor een stuiver gaf / en de witte Suiker voor drie stuivers ; in plaats dat / zo men de slaven van hun daghuur had moeten betalen / en hen voeden / gelijk men de hantwerkslieden in dat Lant doet / yder pont meer dan twintig gulden belopen zou hebben.

Aanradingen van Don Jan.

Dit was 't geen / 't welk Don Ian, Koning van Portugal / meest wenschte / te weten dat de Portugezen / onder de heerschappy der Bewinthebbers staande / grote sommen aan de Hollanders schuldig waren. Hy had hen doen aanraden dat zy niet zouden vrezen zich in schulden te steken / en altijt 't geen / 't welk men hen te borg wilde geven / aan te nemen / om de schuldenaars te meer van hun schultheeren te vervreemden ; dewijl hy tot vordering van zijn voornemens hen niet alleenlijk ontslaning van betaling voorstelde / maar dat hy ook

Bestelking van verraat.

de goederen der gener / die recht hadden om dat van hen t'eisschen / aan hen zou overgeven. Daar waren toen noch niet meer / dan enige geheimgenoten / die 't geheim wisten / en in 't heimelijk 't geen / 't welk by de Hollanders gedaan wierd / openbaarden / en voornamelijk een Iohan Fernandes Viera Molate , die

alles /

alles / tot de geringste dingen / deursnuffelde. Men verstond door zijn bericht in Portugal de grote onachtsaamheit der Heren van de hoge Raat / die de Burgten / en de wallen der Vestingen / van Krijgsvolk onverzien / lieten vergaan / en de Portugezen tot ampten van vonnis te vellen verhieven / doch in 't platte Lant / dat met geen ander volk bevolkt was. Zy spraken nu niet meer of de Portugezen wapenen hadden / en deelden de middelen van de Compagnie op briefjes uit / leefden als in zekerheit / en zonder andere voorzorging / dan de Schout en Dienaars te doen lopen / en gelt te manen. Zy wierden gemakkelijk door de gaven en geschenken betovert / gelijk ook d'andere Overigheden. Onachtsaamheit der Groten van de Compagnie.

Het vijfde Hooftdeel.

Rijkdom van Brasil. Bedenkingen van Don Jan, Koning van Portugal, om de Hollanders uit Brasil te verdrijven. Deze zaak word aan d'Onderkoning van 't Lant bevolen. De Hollanders krijgen lucht hier af, maar worden in slaap gewiegt. Onachtsaamheit van de Raat. Begin van de besteking van 't verraat door Don Johan Fernandes Viera. 't Verraat door een Jood ontdekt, maar word niet geacht.

De Koning van Portugal oordeelde / dat dit de rechte tijt was, die men gebruiken moest, om de Hollanders te schoppen, en zich volkome meester van Brasil te maken. Hy wist wel / dat dit Lant niet gering geacht moest worden, dat men dit zo hoog, als zijn Koninkrijk mogt stellen, zo hy alleen meester daar af was. Dat het eertijts jarelijks aan Don Sebastiaan, Koning van Portugal, vierënveertighondertduizent Dukaten zuiver in zijn kassen leverde, zonder de gewillige geschenken, en dit getal zijner Onderzaten, die met zware rijkdommen weêr van daar keerden. Hy bedacht dat de Westindische Compagnie al de winst daar af trok, en de handel zijner Onderzaten bluschte. Hy kreeg schriftelijk bericht / dat deze Compagnie op 't Recif, en in haar andere havens, jarelijks tachtig of hondert Schepen laadde, die vol Suiker en Brasilien hout waren. Hy beeldde zich in dat hy de Hollanders lichtelijk voor eeuwig daar uit zou verdrijven, en dat hy, dit gedaan hebbende, duizent middelen zou vinden, om dit bedrijf te rechtvaerdigen, zo wel als de Hollanders hun overrompeling van Angola hadden konnen doen. Hy gedacht dat dit de tijt was, om daar aan te gedenken, en hen met gelijke munt te betalen, en dat men noch met deze Kooplieden zou lachen. Hy wist dat d'Inwoonders, die hy zijn waar volk noemde, altijt bereid zouden zijn, om in zijn dienst te leven en te sterven, zo haast als hy 't geen, daar aan hy niet twijffelde, geopenbaart had. Rijkdom van Brasil.

De Koning van Portugal nam / zonder inzicht op de Vrede te hebben / dit besluit van 't geen / 't welk de Hollanders in Brasil bezaten / zich zelf toe t'eigenen. Hy beval d'uitvoering daar af aan zijn Onderkoning van de Baay de De Koning van Portugal beveelt de

zaak van Brasil aan zijn Onderkoning, de todos los Sanctos, of van Alderheiligen / een groot beminner en voorstaander van zijn volk / en die klare blijken daar af / in d'uitroejing der Castilianen/ betoont had. Hy was ter plaats / daar 't werk uitgevoert moest worden / had volkome kennis daar af / en kon beter / dan enig ander mensch ter werrelt/ de middelen / tot d'uitvoering dienstig / bedenken. Men schreef van deze zaak aan hem. die haar belooft uit te voeren. Hy beloofde die uit te voeren/ maar zeide dat men wat moest toeven/ en dat men in 't heimelijk Schepen met Krijgsvolk/ en een groot deel wapenen/ met voorraat van oorlog aan hem moest zenden / eer hy zijn voorneemen dee uitbarsten.

De Hollanders bespeuren deze handel. De Gezant van d'algemene Staten aan 't Hof van Portugal kreeg lucht van deze wapening / en van 't vertrek der Schepen naar de Baay. Hy schreef hier af naar 's Gravenhaag. Maar dewijl men niet kon vermoeden waarom dit gedaan wierd / zo schreven de Negentien aan de Raat op 't Recif, (dit was op 't einde van 't zestienhondert vierenveertigste jaar) dat zy hier naar zouden vernemen. De listige Portugezen bespeurden wel dat dit ergwaan aan de Hollanders gaf / die op dit gerucht hen met een wantrouwig oog aanschouden / en die hen gedūriglijk vraagden waar toe deze mannen / en deze wapenen dienstig waren / en of zy wilden afvallen. Hun Oversten verschenen De Portugezen pogen de Hollanders in slaap te wiegen. yder ogenblik voor d'Overigheden der Hollanders / beklaagden zich / en namen voor smaat op / dat men quaad vermoeden van hen had / en betuigden met schrikkelijke eden / dat zy nooit daar af hadden horen spreken, en dat zy geen andere Overigheden kenden, dan de Westindische Compagnie, en de genen, die zy aan hen zond, om over hen te gebieden, dat dit hun enig ooggemerk en doelwit was, dat, indien zy enig quaat voorneemen verstonden, zy d'eersten zouden zijn om dat t'openbaren, en dat zy met hun eige handen de geen van hen zouden doden, die zulke gedachten in zijn harssenen broedde. Hoe zouden wy, zeiden zy / darren bestaan deze staat over hoop te werpen? Zouden wy hier door niet onze ondergang op de hals halen, dewijl wy een deel daar af uitmaken? Wat is 'er, dat ons daar toe verplichten zou? Leven wy niet vrediglijk, en onder een zachte heerschappy? Genieten wy niet d'oeffening van onze Godsdienst, de bezitting van al onze goederen, die men ons benemen kon, en die men ons weêrgegeven heeft? Men deelt ons ook het beste deel van al 't geen meê, 't welk al uw Schepen uit Europa meêbrengen. Maar schoon wy enige aanslag bestaken, zouden wy zulks van ons zelven konnen doen? Zou Don Jan, Koning van Portugal, ons daar in bejonstigen? Zou hy twist met d'algemene Staten willen maken, welkers verbont hy zo hoog eert, en dat hem zo aangenaam is, uit oorzaak van de gedurige weldaden, en de bystant, die hy daar af ontfangt? In tegendeel, hy zou, in plaats van ons te bejonstigen, al zijn krachten besteden, om ons te verdelgen.

Deze listige en verradelijke redenen / daar gaven en geschenken bygevoegt wierden / deden de Raatsheeren / die voorgenomen hadden al de voornaamsten der Portugezen te vangen / en overal naau onderzoek te doen / van voorneemen veranderen. Zy beeldden zich in / dat de gissing te zwak was, en dat men, als de Portugezen tot enige afval genegen waren, dit genoech bespeuren zou, dat zy 't niet zouden konnen uitwerken, en dat Don Jan, Koning van Portugal, zich wel zou wachten d'algemene Staten, die hem zo nootzakelijk waren, Onachtsaamheit van de Raat.

te

te quetſen. Zy verminderden dieshalven niets van d'achting / daar zy deze Portugezen in hadden / waren met de Koophandel bezich / verachtten de verſcheide berichten / die men aan hen gaf / en voeren voort in de zelve toegang en gemeenſaamheit aan hen te geven. Maar de geen / die voornamelijk onder hen welgezien wierd / was Johan Fernandes Viera, een Molaat van geboorte / een vrygemaakte ſlaaf / en dieshalven liſtig en ſpitszinnig. Hy had enige jaren lang huisgenoot van een der Raatsheeren geweeſt / kennis van zaken genomen / en geloof by hen verkregen. Hy pachtte de rechten en inkomſten van de Compagnie over de Suiker / die in de Suikermolens gemaakt wierd / dee 't Braſilien hout afhouwen / en had altijt enig voorſtel / tot voordeel van de Compagnie / te doen / en enige koſtelijke vreemdigheden / die men nooit gezien had / en die hy aan de Heren en Overigheden ſchonk / om hun jonſt te winnen.

Eigenſchappen van Johan Fernandes Viera.

Hy was in zulk een achting en geloof onder hen / dat hy dikwijls geroepen wierd om zijn gevoelen in de zaken van ſtaat te ſpreken / die echter niet onbekent aan hem waren / om dat men eer alle andere / dan hem / mistrout zou hebben. Maar hy / die een Portugeſche Vader had / beminde de Portugezen boven de Hollanders. Men beſpeurde dat hy in verſcheide plaatſen zekere misnoegingen tegen de Raat ſtrooide / om dat men de prijs van zijn verpachting niet had willen verminderen / daar in hy / gelijk hy zeide / behalven zijn moeiten / noch grote ſchade geleden had.

Zijn hoge achting by de Raat.

Dit wierd aan d'Onderkoning geſchreven / die hem bekocht / en aan zijn zijde trok / en belofte / van hem groot te maken / aan hem dee / indien hy 't geen / dat daar gebeurde / de raden / en de tijt / die hy bequaam oordeelden / om de Hollanders te verdrijven / getrouwelijk aan hem ontbood. Kort / deze Johan Fernandes Viera ſpeelde zijn rol zo wel / om zijn woort niet te verkorten / en tot vordering van zijn voorneemen / dat hy allengs musketten / vuurroers / kruit en loot in zijn huis vergaderde / terwijl hy d'Onderkoning in de Baay van al 't geen / dat in de Raat van 't Recif, en onder 't volk gezegt en gedaan wierd / verwittigde.

D'Onderkoning lokt hem tot verraat.

Zijn brieven wierden niet aan d'Onderkoning gezonden / maar aan zeker Andrea Vidal, zijn mingenoot / de Zoon van een Heer van een Suikermolen te Paryba, die hy bezonderlijk kende / en aan de welk hy in zekere tijt ſchreef / dat de Portugezen hun geding in 't Recif gewonnen hadden, dat zy tijt hadden gehad, om hun wapenen op te ſluiten, dat het tijt was om zich van de Hollanders t'ontſlaan, en hun Veſtingen t'overrompelen, en dat hy ſpoediglijk, onder de ſchijn van zijn Vader te bezoeken, by hem zou komen. Vidal gaf aan hem tot antwoort / dat hy haaſt by hem zou komen, om kennis van hun krachten te nemen, en alles wel t'overwegen, dat hy een ſterke Vloot toeruſtte, die ter behoorlijke tijt en plaats verſchijnen zou.

Verradelijke handel van Viera en Vidal.

Terwijl Johan Fernandes Viera met ongedult de koomſt van Vidal verwachtte / gebeurde 't dat een Jood / Moyſes van Accoignes genoemt / 't Recif verliet / uit oorzaak van zijn grote ſchulden / die hy wel betaalt zou hebben / zo de Portugezen aan hem betaling gedaan hadden. Hy / om de gevangenis te ſchuwen / verborg zich in 't huis van deze Johan Fernandes Viera, een mijl van 't Recif. Een der huisgenoten van deze Fernandes, die 't geheim wiſt / verzocht roekeloosſelijk aan deze Jood / dat hy mee een deelgenoot hier af zou zijn / en zijn uitterſte vlijt daar toe beſteden / daar noch by gevoegt wierd / dat dit d'enige middel was om hem rijk te maken. De Jood / veinzende verblijd daar-

om te zijn / zeide dat hy niets liever begeerde / dan zijn neergeploste staat weer op te helpen. Maar hy verwachtte in de volgende dag niet de koomst van de dageraad / om zulk bericht in 't Recif te brengen. Hy dee door een Soldaat van de Raatsheeren verzekering van zijn lijf verzoeken / om mondeling een samenzwering tegen de Staat aan hen t'openbaren. Zy veroorlofden alleenlijk aan hem / dat hy op een half mijl na aan 't Recif zou komen / daar Walbech, hun Geheimschrijver / en drie andere Joden / uitgezonden wierden / om 't geen / dat hy te zeggen had / te horen. Zy / zijn redenen gehoort hebbende / brachten hun bescheit aan de Raat / die weer antwoordde / dat dit een ongegront gerucht van 't volk, en de vond van een Bankerottier was, die daar door vergelding en ontslaning, of uitstel, om zijn schulden te betalen, verzocht, dat dit hen verachtelijk zou maken, zo zy op 't minste aanbrengen van de geen, die eerst quam, yder ogenblik den Portugezen smaat aandeeden, en dat zy wel wisten dat veel lieden Johan Viera benijdden. Men vertoonde ook aan de Raat / dat Manuel Frank, Portugees / een groot en gemeenzaam vrient van Andrea Vidal, en die gewoonelijk by zijn Vader verkeerde / opentlijk in Paryba al zijn middelen aan lieden / die wel betalen konden / gaf / op voorwaarde van drie voor een aan hem weer te leveren / als de Portugezen volkome Meesters in 't Lant zouden zijn. Men maakte hier af geschriften by openbare Bontschrijvers; en men zegt dat hy in dezer voegen meer dan twintig duizent gulden uittelde.

't Verraat door een Jood ontdekt; 't welk in de wint geslagen word.

Het zeste Hooftdeel.

Groot verlies der Hollantsche Schepen. Vidal koomt op 't Recif, in schijn om zijn Vader te bezoeken, en word heerlijk ontfangen. Hy ruid de Portugezen op. Hoofden van de zamenzwering. Papiere rijkdom in Brasil. De Portugezen in noot, om de maning van hun schulden, doen hun klachten aan de Compagnie, die, om grote winst te doen, de schulden op zich neemt, en heel slordiglijk betaalt. List der Portugezen.

HEt vertrek van Graaf Maurits, het verzenden der Soldaten / de zichtbare onachtsaamheit der Raatsheeren / in 't quaat / dat hen dreigde / af te weren / en 't gemor van 't volk ontstaken vrees in veelen / voornamelijk in de genen / die wel gegrazelt hadden. Zy kregen begeerte om zich naar hun geboorteplaats te vertrekken. Zy spoedden zich zo veel / als hen mogelijk was / om hun goederen te vergaderen. Zy vielen overhoop in de schepen / die weer naar Europa gezonden wierden. Maar deze menschelijke voorzichtigheit diende niets / dan om hen te verhaasten om d'ondergang van hun levens en middelen te zoeken. Want meer dan twaalf grote Schepen / veel Millioenen waerdig geschat / en de menschen / die daar in waren / wierden eindelijk op verscheide tijden / rampzaliglijk van de Zee ingezwolgen / zonder dat men ooit heeft geweten / of horen

ren zeggen hoe en waar zy gebleven zijn. D'Inwoonders van 't Recif, die verzocht hadden te vertrekken, waren blijde dat men zulks aan hen geweigert had, zonder t'overdenken dat het overige van hun leven niets anders dan bitterheit zou zijn, en dat hun einde zo meedogend zou wezen, als de doot van hun Lantgenoten bewenelijk is.

Andrea Vidal, door zijn bespieders verwittigt dat de Hollanders niets repten, trok, in 't gezelschap van een Bevelhebber van de Baay, Nicolaas Oranje genoemt, naar 't Recif in een Bark, en zeide tot de Raatsheeren, dat hy, naar Paryba trekkende, om zijn plicht aan zijn Vader te bewijzen, by hen quam, om eerbiedigheit aan hen te betonen, en hen in de naam van d'Onderkoning te groeten, en hen van zijnent wegen te verzekeren dat zy geen quaat bedenken van de Schepen, die uit Portugal gekomen waren, zouden nemen, dewijl daar niets in was, dan volk om de bezettingen in de Baay te versterken, en naar Rio Genero te zenden, om de genen, die vier of vijf jaren gedient hadden, en die zy niet langer in dienst konden houden, te verlossen. Hy wierd wonderlijk wel ontfangen en onthaalt, en dikwijls van de Meesters der Suikermolens, daar omtrent staande, bezocht; daar door hy gelegentheit nam, om, naar de Wetten van de heusheit, verlof, van desgelijks te doen, te verzoeken. Hy, dit verkregen hebbende, nam zijn herberg by deze Johan Fernandes Viera, daar hy de voornaamsten van de Verge (naam van 't platte Lant omtrent 't Recif) dee komen, en d'een na d'ander aanmaande. Na dat hy had doen zweren dat zy voor Don Jan de vierde, Koning van Portugal, hun wettige Vorst, wilden leven en sterven, openbaarde hy aan hen, dat hy uitgedrukte last van zijn Majesteit, en van d'Onderkoning had, om hen van 't juk der vreemdelingen te verlossen; en zeide, dat zy genegen moesten zijn om hem te helpen, en dat dit hun vryheit betrof, op dat het geheel volk geen ander, dan deze enige Oppervorst onderworpen zou zijn: dat zy wel kenden dat de wetten der Hollanders onverdragelijk waren, en dat zy heel andere zeden, dan deze lieden, hadden: dat zy van taal, Godsdienst en gewoonten verscheiden waren: dat Brasil hun Vaderlant was, en dat zy 't, door de naerstigheit van hun voorouders tot hun deel hadden gekregen, dat hun Vaders dat bevolkt hadden, en dat de Hollanders dat met gewelt en dwinglandelijk bezaten: dat hy aan hun gelaat zag, dat de naturelijke genegentheit, van hun Koning alleen te gehoorzamen, noch niet in hun harten geblust was: dat zy door hun schulden voor eeuwig, en zonder hoop van verlossing, elendig zouden zijn, zo zy niet intijts de macht van hun schultheeren gebruikten: ja dat 'er ook middel was om der zelver rijkdommen, die alleenlijk uit hun zweet quamen, hen toe t'eigenen: dat, indien zy zich meesters van drie of vier plaatsen konden maken, al 't ander zonder tegenstant zou zijn: dat men deze Bierdrinkers handelen moest, gelijk men de Castilianen gedaan had: dat, zo veel d'eed van getrouheit aanging, die zy aan hen hadden gezworen, dit geen schroom in hen veroorzaken moest, dewijl zy door de wapenen daar toe gedwongen hadden geweest, dat de Paus hen daar af vryspreeken zou; en dat zy alleenlijk aan Angola hadden te gedenken. Hy behoefde zo veel uitgezochte redenen niet, om hen te bewegen tot al 't geen te beloven, dat hy aan hen bevelen zou. Hy vermengde zijn redenen met bedankingen van hun genegentheit, en bad hen daar niet af te wijken, en beloofde dat hy aan de Koning zou schrijven, dat hy geen getrouwer onderzaten

Andrea Vidal koomt op 't Recif,

word wel ontfangen,

ruid de Portugezen op.

ten had / en dat hy grote vryheden / ontlastingen van schattingen / en vergeldingen voor hen verwerven zou. Hy verkoos tot Overste van deze aanslag Iohan Fernandes Viera, en tot zijn Stedehouders Antonio Cavalgante, en Amador van Araguse, Meesters van Suikermolens / in 't Lantschap van Pharnabuco. Hy bad hen / wel op te passen, hun ampten wel waar te nemen, en de wapenen aan te tasten, als men te velt zou trekken, en tot d'uitvoering van hun aanslagen, als zy die behoefden.

Ordening in 't verraat gestelt.

Toen dit dus besproken was / keerde Vidal weer naar 't Recif, daar hy vrygeleide kreeg / om naar Paryba te trekken. Hy / in zijns Vaders Lanthuis zijnde / ontbood ook / onder schijn van zich te verblijden / de Hoofden en Voornaamsten van 't Lantschap / sprak tot hen gelijke redenen / en besloot met hen een zelve zaak / als hy in Pharnabuco gedaan had: in voegen dat dezen in alles en over al beloofden te gehoorzamen aan Iohan Fernandes Viera, Antonio Cavalgante, en Amador van Araguse, en / in 't afwezen van dezen / aan Francisco Gomes Morres, Vidals Schoonbroeder / Loppes Coriadero, en Ieronimo Cadexa, ook Meesters van Suikermolens in 't Lantschap van Paryba, en aan de Kolonel Manuel van Heyros Sequeira, die van Vidal tot hun geleiders gekozen wierden. Hy ging daar na in de Vesting van Paryba, anders Sint Margarita genoemt / eer om die te bezichtigen / dan om de Slotvoogt Blaubech te groeten / die / zijn verlofbrief gelezen hebbende / die meebracht dat hy gelijk een der Heren geëert zou werden / hem ter maaltijt nodigde / en bovengewone eer aan hem bewees / en in zijn vertrek drie scheuten met grof geschut dee lossen. Vidal, en Nicolaas Oranje, met hun Bark weer in de Baay gekeert / gingen by d'Onderkoning / om zich met hem over hun gelukkige reis te verblijden.

Hoofden van de zamenzwering.

Daar was nu niets overig / dan t'overwegen op wat wijze zy hun aanslag zouden uitvoeren / en hoedanig een list daar toe gebruiken. Het Gout en Zilver was dun gezaait in de veroverde Landen der Hollanders / om dat men 't in de Schepen / die vergaan waren / gescheept / en allengs uit het Lant gevoert had. Maar de genen / die deze kostelijke Metalen hadden / sloten die op / en de genen zelven / die 't minst hadden / roemden op hun macht en rijkdom. Twintig of dartig duizent guldens waren de middelen van slechte staat. Maar zeker / groten en kleinen hadden niets anders dan papieren / en hantschriften van schulden / die de Portugezen aan hen schuldig waren; van de welken zy eindelijk betaalt wilden zijn / niet alleenlijk van de hooftsommen / maar ook van de verlope renten / om hun handel / die afnam / t'onderhouden. Zy zeiden dat de Portugezen hun Suiker aan anderen op winst verpandden / en dat zy / die d'oudste schultheeren waren / achter de bank gezet wierden. Zy wisten niet hoe zy zich zouden verzorgen; en de Hollantsche Kooplieden / aan de welken betaling geweigert wierd / deden de Canavia, of Suikervelden / hun slaven / en al hun goederen aantasten. Deze Portugezen wierden hier af grotelijks verbaast. Zy zagen wel dat 'er geen ander ontzet voor hen was / dan in verandering / maar de tijt hier toe was noch niet rijp. Zy dan / de raat volgende / die Andrea Vidal door zijn Stedehouders aan hen gaf / voorquamen door geschenken de Raatsheeren en Staatsmannen / en vertoonden met een verbaast gelaat aan hen / dat zy alle verloren en tot wanhoop gebracht waren, zo men naar de strengheit van de wetten met hen handelde. Zy verzochten uitstel / met de verlope

Papiere rijkdom in Brasil.

De Portugesen in noot / door hun schulden.

lope renten te betalen. Zy verzochten ook aan de Compagnie / dat die al hun schulden op haar zou nemen, hun schultheeren voldoen, en 't vervolg doen ophouden, en wilden daar voor hen zelven, hun goederen, en 't algemeen gewas van hun Suiker, die toen haast gesneden zou worden, verpanden; en dit op zodanige voorwaarden / als men begeren zou. De Raat dee de schultheeren vergaderen / aan de welken men vertoonde / dat men zich zwarelijk op een tijt en reis zou konnen doen betalen; en zeiden dat dit onmogelijk was, dewijl men geen gelt had, en de Suiker noch niet geplukt kon worden; en voegden 'er by / dat, zo zy iets wilden verliezen, men hun gelt aan hen verzekeren zou. De Kooplieden moesten / 't zy met of tegen wil / dit verdrach / dat gemaakt wierd / toestaan / door 't welk de Raatsheeren / in de naam van de Compagnie / voor de welke zy zich borgen stelden / zich schuldig maakten om de schulden der Portugezen aan hun schultheeren te betalen / die zich met tweeënseventig ten honder voor d'oude schulden / die over 't jaar gestaan hadden / zouden vernoegen. Maar men beloofde niet meer dan achtenvijftig ten hondert van de nieuwe schulden / die voor de schulden / die deze schultheeren aan de Compagnie schuldig waren / tot betaling verstrekken zouden. Wat de genen aangaat / die niets aan de Compagnie schuldig waren / men bedong met hen / dat men niet meer dan achtenvijftig ten hondert / zo wel voor d'oude / als voor de nieuwe schulden / betalen zou. Deze betaling wierd aan hen in geschriften en aanwijzingen op d'Ontfangers van de Compagnie gedaan. Maar zy / in plaats van gelt te krijgen / gelijk men hen had doen hopen / waren genootzaakt Zwarten / en slaven van Angola, voor de prijs / die zy opentlijk geschat wierden / aan te nemen. De genen / die enkelijk gelt wilden hebben / kregen / in 't verkopen en overgeven van hun brieven en geschriften aan anderen / niet meer dan twintig ten hondert in gereet gelt: in voegen dat de Kooplieden tachtig ten hondert verlozen; en noch moesten de verkopers borgen blijven / en zich verplichten de sommen / die zy ontfingen / aan de kopers weer te leveren / indien zy niets van de Compagnie konden ontfangen.

De Compagnie neemt de schulden der Portugezen op zich.

Slordige betaling.

De Portugezen verschuldigden ook d'inkomst van hun Suiker aan de Compagnie / en beloofden dat zy aan niemant zouden verkopen of leveren / voor dat zy / zonder iets te korten / hun schulden volkomelijk betaalt hadden. Deze Raatsheeren beelden zich in / dat zy een onuitsprekelijke winst op deze beiden / zo wel de schuldenaren / als schultheeren / zouden doen. Maar zy kregen geheel niets / om dat zy d'inzicht der Portugezen / van welkers handel zy stoffe tot wantrou konden hebben / niet wisten te deurdringen. Want zy / voor enige tijt van betalen vry / gebruikten deze uitstel niet om gemakkelijker te betalen / maar om / gelijk wy tonen zullen / de Compagnie geheel daar af te versteken.

Beloften der Portugezen.

Het zevende Hooftdeel.

Een Portugees ontdekt de handel zijner Lantgenoten. Ordening van d'aanſlag, die noch van twee Portugezen ontdekt word. Misſlag van de Raat. Viera kieſt de vlucht. Paryba verzekert. De Portugezen openbaren hun verraat, en doden enige Hollanders. De Raat ſtelt ordening. De weêrſpannigen in de vlucht gedreven. Verrader aan zijn eige galg gehangen. Algemene vergiffenis afgekondigt. D'afvalligen nodigen tot verder afval. Gelt op de ſtichters der beroerten geſtelt. Huizen der weêrgekeerde afvalligen geplondert.

Een Portugees ontdekt de handel zijner Lantgenoten.

Ordening/ tot d'uitvoering van d'aanſlag geſtelt.

ZOo haaſt als d'Onderkoning tijding kreeg van d'inhout van dit verdrach/ en dat de Portugezen niet meer vreesden dat zy van de dienaars gemoeit en bezocht zouden worden/ zond hy aan hen te Lant een deel Soldaten/ die zich overal verſpreidden/ om d'Inwoonders aan te manen/ en hen tot de ſamenzwering te bereiden. Een meeſter van een Suikermolen te Serinham, hoewel een Portugees zijnde/ die geen oproerige geeſt had/ quam met voorbedachte raat op 't Recif, om aan de Raatsheeren te boodſchappen dat tot zijnent veel gewapende mannen deurgetrokken waren/ die van de Baay de todos los Sanctos, of van Alderheiligen/ quamen/ en roemden dat zy in korte tijt geheel Braſil onder een enig Meeſter zouden zien. Dit waren de genen/ die aan Johan de Pontes, die by hen gekomen was/ d'ordening brachten/ die van d'Onderkoning en Andrea Vidal beſtemt was/ en die men houden zou/ om 't Recif, Paryba en Riogrande in te nemen: want als deze Veſtingen gewonnen waren/ zo zouden d'andere plaatſen/ en 't Lant hen niet ontgaan konnen. Men had/ om dit uit te voeren/ beſloten de Dochter van Antonio Cavalgante, een rijk man/ aan de Zoon van een man van zijn ſtaat te huwen/ en de Bruiloft op de dag van ſint Jan de Doper/ in 't ſeſtienhondert vijfenveertigſte jaar/ in 't huis van Johan Fernandes Viera, te houden/ en een der heerlijkſte maaltijden toe te ſtellen/ daar al de voornaamſten der Portugezen by zouden komen/ daar men de Raatsheeren en andere Hollantſche Overſten by zou nodigen/ en/ na dat men vrolijk geweeſt had/ en in d'uitgang van de maaltijt de meeſters en knechten aantaſten/ en hen doden: dat op d'avont enigen naar 't Recif zouden gaan/ om te zeggen dat de Heren weêrquamen/ en dat men hen verwachten zou: dat/ terwijl men geen goede wacht hield/ ſommigen van hen daar binnen zouden treden/ en d'anderen aan de poort blijven/ om 't gros/ dat een vierendeel uurs daar na zou komen/ t'ontfangen/ en dan de poort en de veſten van Mauritsſtat, en de Wapenplaatſen t'overrompelen: dat ter zelve tijt een grote menigte van Barken/ die in ſchijn als van Barrette gekomen/ en met Suiker geladen/ gelijk men gewonelijk ziet/ voor de haven zouden verſchijnen/ en/ zo haaſt als zy aan Lant quamen/

zich

zich meester van de haven maken / en de plaatsen en vestingen van de dijk aanvallen en veroveren / en overal / tot aan de volgende dag / alles verdelgen. Wat Paryba en Riogrande aangaat / men zou op deze zelve vierdag tot tijtverdrijf openbare steekspeelen by de vestingen doen afkondigen / op de welken de Hollanders ongetwijffelt verschijnen zouden. Yder / met een pook en pistool onder zijn kleet verzien / zou zijns gelijken aantasten / en hem doden / zonder de Vrouwen en Kinderen te sparen / tot dat zy meester van de plaatsen waren. Men zou alles ten roof geven / terwijl de Vloot / door Vidal belooft / aanquam. Johan Fernandes Viera ontfing dit pakje / en maakte het gemeen aan de Hoofden en Voornaamsten / die op d'Autaren schrikkelijke eden / van dat verborgen te houden / deden. Zeker / de deucht heeft overal woning, en men vind altijt noch enige vrome en oprechte lieden onder de snoodste volken. Twee Portugezen / meesters van Suikermolens / lieden van hoge achting / door de beweging van een goed geweten aangeprikkelt / hadden schrik van zo wreet een voorslag / en / overwegende hoe veel rampen dat veroorzaken zou / poogden zulks te beletten ; en schreven 't in een brief / die niet ondertekent was / en die zy aan een Jood gaven / die dit aan de Raatsheeren boodschapte / met bericht dat al d'Inwoonders van 't platte Lant heimelijk opgeschreven waren. Vijf andere verborge Joden / die by de Portugezen voor Christenen deurgingen / verlieten hun woning in 't Lant / om dit zelve in 't Recif te komen bevestigen. De handel der Portugezen ontdekt.

In de zelve ogenblik deden de Raatsheer Moucheron, en d'opperste Advocaat / te Goüe in bezetting / spoediglijk aan de Raatsheeren boodschappen / dat zy zeker bescheit hadden dat de voorgenoemde Camarron, en Henricquez Diez, Portugesche Kolonellen / met zeker getal van Krijgsvolk / uit de Baay getrokken waren / en over 't Lant liepen / om hun werk te verrichten. Men behoeft niet te vragen met hoe groot een bangigheit deze Hollantsche Raat / op deze bedroefde tijding / overvallen wierd. Maar zy / als verblint in zo dringend een gelegentheit / deden Johan Fernandes Viera, in plaats van hem te vangen / door de Jood Abraham Coing ontbieden / dat hy by hen zou komen / om een verdrach / dat hy met de Compagnie begonnen had / te voleindigen / met voorneemen echter van hem vast te houden / zo hy gekomen was. Hy vermoedde dit terstont / en zond de bode weerom / om aan hen te zeggen dat hy op d'avont verschijnen zou. Maar hy wachtte zich wel van daar niet te komen. Hy dee / zonder zich langer te beraden / aan d'anderen ook weten dat zy verhuizen moesten / en vlood met hen in de Bosschen / daar zy hun wapenen meebrachten. Toen hy niet op 't Recif gekomen was / zond men gewapende mannen derwaarts / om hem mee te brengen / en met hem al de Huisvaders van de Portugezen. Zy vonden in de huizen geen anderen / dan arme oude mannen / die daar na losgelaten wierden. Van Houte, Raatsheer / en Bestierder van Paryba, vrezende dat 'er enige overvalling voorkomen mogt / trok in der yl derwaarts van 't Recif, daar hy was / en dee in zijn koomst al de Soldaten landen / die in zeven Schepen waren / die men met Suiker geladen had / en gereet lagen om naar Hollant te gaan / en niets anders / dan goede wint verwachtten. Hy legerde hen in de Schanssen en Ronduiten / trok opwaarts naar Fredriksstat, drie mijlen van de Zee / op de Rivier van Paryba, daar hy al de Verbaastheit van de Raat. Viera / van de Raat ontboden / kiest de vlucht / met de zynen. Van Houte verzekert Paryba.

Brasilianen dee trekken/ en hun Buurten en Dorpen verlaten / om dat de Portugezen daar uit getrokken waren. Hy beval / dat vier van de Schepen weer naar 't Recif zouden keeren. Maar zy wierden door een strydige wint in Riogrande, sestig mijlen van daar/ naar de Noortzijde/ geworpen.

De Portugezen / verstaan hebbende dat hun aanslag op 't Recif, Paryba en Riogrande ontdekt was / meenden van spijt te barsten. 't Gemeen volk riep dat het verloren was / en dat 'et zijn ondergang niet schuwen kon. Daar was geen middel om daar van af te staan; want de zaak was te verre gekomen. Hun Hoofden en Voornaamsten / die alles gewaagt hadden / beloofden de verwinning binnen drie maanden / en zonden vaerdiglijk enige mannen aan Camarron en Henricquez Diez, om hen te doen haasten tot zich te Pharnabuco te verwoegen / terwijl zy zich zelven en hun slaven in de Bosschen verborgen. De plaats / daar deze Portugezen eerst hun weerspalt opentlijk betoonden / en bloet stortten / was in 't Vlek van Poiouge, zes mijlen van 't Recif, en een mijl van de Kaap Sint Augustijn. Het volk / op de twintigste dag van Junius / in 't zestienhondert vijfenveertigste jaar / op de Markt vergadert / en een jonge Jood onder hen ziende / tastte hem met woorden aan / en zeiden tot hem / dat de Joden eerst uitgestrooit hadden dat zy afvallen wilden. Hy / terstont bespeurende dat 'er niets goet voor hem te verwachten was / bemoeide zich niet met hen te horen / of aan hen t'antwoorden / maar begaf zich voort op de loop. Zy vervolgden hem / en riepen: Lang leef de Koning van Portugal. De Soldaten van een Ronduit / die aan 't einde van 't Vlek was / bezich zijnde met daar voor te spelen / wierden verschrikt / en vloden terstont met de Jood naar de Kaap van Sint Augustijn. Dien van Poiouge namen terstont de wapenen aan / en trokken in een bende deur 't Lant. Hun Overste was Amador van Araguse, van Vidal verkozen. Hun eerste Krijgsdaat was zeven Hollantsche Bootsgezellen te doden / die nieuwelijks in een Bark daar gekomen waren. Zy plonderden de Bark / en deurstaken drie Joden / die onder hen woonden / en geringe Waren aan hen verkochten. Zy rechtten veel wippen en galgen op / om / zeiden zy / de genen daar aan te hangen / die weigeren zouden de wapenen ten dienst des Konings van Portugal aan te tasten. De Raatsheeren van 't Recif hadden toen geen meer tijt / om / gelijk zy wel begeert zouden hebben / in de ramp / die hun verovering treffen zou / te verzien. Zy hadden toen tijt van berou / van dat zy de raden / die men van alle zijden aan hen had gegeven / verworpen hadden. De reden was niet meer gangbaar. Men moest de weerspaltigen met de wapenen straffen. De Heer Hous, Stedehouder / en Kolonel van Graaf Maurits, wierd tot Opperste van de Krijgsmacht verkozen. Hy vergaderde gezwindelijk vijf hondert mannen / zo van de genen / die in soldy waren / als van anderen / die de wapenen gedragen hadden. Hy vermengde de Brasilianen daar onder / en begaf zich met hen in 't Velt / en nam zijn weg naar Poïouge, om daar d'oproerigen te verslaan. Toen hy te Talbatinge, een buurt / omtrent een half mijl van daar / gekomen was / quam zeker Portugees / Godigno genoemt / by hem / en / veinzende getrou en geheel verbaast te zijn / vraagde hem / waar hy ging? Hous antwoordde hier op / dat hy ging om de weêrspannigen te verslaan. Deze Portugees / trachtende hem te beletten in verder te gaan / bad hem / dat hy liever weêrom zou keren, en dat

Openbare weerspalt der Portugezen.

Hun eerste Krijgsdaat.

Hous/ tot Veltoverste verkozen / vergadert Krijgsvolk.

zy in groter getal waren, en hem in de vlucht zouden slaan. Daar is niet aan, zeide Hous, ik wil hen zien, en gy, die dus spreekt, moet ook daar komen. Hy verwoegde zich daar na te Poïouge, daar de genen / die hem zagen aankomen / wapenroep maakten / om aan yder te doen de wapenen aantasten. Maar zy / in plaats van hem te verwachten / en tegen te staan / vloden in de Bosschen en Wildernissen. Godigno wierd aan een der galgen opgehangen / die hy zelf had doen oprechten / om de genen / die weigeren zouden de wapenen voor de Koning van Portugal aan te nemen / daar aan te hangen; vermits de raat / die hy gaf / alleenlijk strekte om den vyanden tijt / van meer volk te vergaderen / te geven / terwijl Hous deizen zou. Maar Hous, diens voorneemen was alleen de genen te doden / die hy met de wapenen in de vuist vond / verbood / zo haast hy de zijnen gelegert had / aan de Soldaten de Vrouwen / kinderen / en de genen / die zich verborgen hadden / op te zoeken / en poogde door zoetheit hen weer tot hun plicht te brengen. Hy dee (gelijk ook de Raatsheeren overal) in de buurt Plakkaten van een algemene vergiffenis aanslaan / voor al de genen / die aan d'afval schuldig waren / of daar in bewilligt hadden (uitgezondert voor Johan Fernandes Viera, Antonio Cavalgante, en Amador van Araguse) zo zy binnen acht dagen weer in hun huizen quamen / en van nieus d'eed van getrouheit deden. Enige gevluchte Portugezen / ziende dat d'afval te zeer versnelt was / en dat men de Vloot / en de bystant van de Baay de Todos los Sanctos had moeten verwachten / die alleenlijk door de grote regen belet wierden / quamen weer in hun huizen / en wierden daar af quijtgescholden / met belofte van dat zy zulks niet weer zouden doen.

De weerspannigen in de vlucht gedreven.

Verrader aan zijn eige galg gehangen.

Plakkaten van algemene vergiffenis aangeslagen.

Hous zond van alle zijden enige Soldaten uit / om 't gros van 't heir der gewapende Portugezen t'ontdekken. De drie Schepen van de zeven / die te Paryba waren / brachten ondertusschen in Hollant de tijding van 't gevaar / daar mee de Hollanders in Brasil gedreigt wierden. Viera, Cavalgante, en Amador van Araguse, voornaamste Stichters van de beroerte / uit de Plakkaten verstaande dat zy buiten d'algemene vergiffenis gesloten waren / deden te Malliapes, een Vlek / daar zy zich alree versterkt hadden / ook Plakkaten afleezen / daar in zy / de hoedanigheit van Beschermers der goddelijke vryheit aanneemende / gaven / geschenken / en vryheit van geweten aan al de genen beloofden / die / de zijde der Hollanders houdende / zich / van hoedanig een volk / Godsdienst of staat zy waren / met hen quamen verwoegen. De Raatsheeren / deze afkondiging verstaan hebbende / stelden zekere prijs van gelt op de personen en levens van deze Johan Fernandes Viera, Antonio Cavalgante, en Amador van Araguse, en beloofden aan de geen / of genen / die hen levendig zouden leveren / voor yder van hen drie duizent gulden / en aan de geen / die hen doodde / of hun hoofden bracht / vijftien hondert gulden / en andere voorrechten / gelijk / indien 't een slaaf was / hem vry te maken. Omtrent tweehondert Inwoonders van 't Recif trokken de wapenen aan / en verspreidden zich / met de Hooftman Blar, die hen geleidde / in 't Lant / om de Hoofden der muitelingen te betrappen. Zy bedreven daar verscheide vyandelijke daden / plonderden de huizen der gener / die onder de belofte van vergiffenis weergekeert waren / maar zich niet vertoonden / of een nieuwe eed deden. Zy verwoegden zich daar na met de Veltoverste Hous, en vervolgden gelijkelijk de vyanden / die de wijk namen.

Plakkaat der afvalligen / om tot verder afval te nodigen.

Gelt op de Stichters van de beroerte gestelt.

Vyandelijkheit / van d'Inwoonders van 't Recif aan de weergekeerden betoont.

Het achtste Hooftdeel.

Klachten aan d'Onderkoning over d'afval der Portugezen. Schrikkelijke wreetheit der Tapoyers aan dien van Conjahu. Hoogstraten laat zich tot verraat bekopen. Van der Voort naar Hollant gezonden. Mauritsstat en Heerlijkheit verdelgt. 't Recif versterkt. Grote Vloot van Portugal, voor 't Recif geankert, vertrekt spoediglijk. Serinhan van de Portugezen ingenomen.

Klachten van de Raat aan d'Onderkoning, over d'afvalligen.

MEn bespeurde, in deze beroerten, en in deze afval, allengs gestookt, zo weinig de voorzichtigheit der Raatsheeren ter Zee, als te Lant. Men vond toen niet meer, dan een Schip, en een Jacht in de Haven van 't Recif. Zy zonden in 't Jacht de Hooftmannen Van der Voort, en Dirk Hoogstraten aan d'Onderkoning van Portugal, Don Antonio Telles de Silva genoemt. Zy vonden hem in de Baay de Todos los Sanctos, of van Alderheiligen, en vertoonden aan hem, d'afval der Portugezen onder de Compagnie, tegen hun Opperheeren, d'algemene Staten, en de Westindische Compagnie. Zy zeiden, dat men van d'afvalligen had verstaan, dat hy hen daar toe opgewekt, en Henricquez Diez, en Camarron gezonden had, om de twist te stoken: Dat zy echter naauwelijks konden geloven hoe hy de Vrede, door bemiddeling van zijn Christelijkste Majesteit tusschen de Koning van Portugal en d'algemene Staten gemaakt, zou darren breken en overtreden: Dat hy dit stuk behoorde t'overwegen, dat hy eer verplicht was bystant aan hen te weigeren, en hen tot hun plicht en gehoorzaamheit te vermanen, gelijk zy in gelijke zaak zouden doen, en dat zo snood een daat anders zijn meester, hem en zijn volk gelastert en eerloos zou maken: dat de Staten der Vereenigde Lantschappen dit stuk zouden opneemen, en de genen, die aangevangen hadden hen te verraden, berou zouden doen krijgen; en dat hem niet onbekent moest zijn, dat zy macht en vermogen hadden, om dit ongelijk te wreken.

Wreetheit der Tapojers, aan d'Inwoonders van Conjahu gepleegt.

Terwijl dezen op reis waren, om hun klachten aan d'Onderkoning te doen, quamen uit Hollant twee Schepen, met lijftocht geladen, en daar na noch drie anderen van Guinea en Angola; 't welk in deze noot heel wel te pas quam. De Tapojers, die in 't diepste en dikste der Bosschen wonen, verstaande dat de Portugezen 't Lant in beroerten stelden, verviegden zich omtrent hondert en vijftig van de stoutsten, door Jakob Rabbi, een Duitscher van afkomst, hun Hooftman, geleid, met grote gezwintheit naar Conjahu, een groot Vlek in 't Lantschap van Riogrande, en vonden op een Zondag, des uchtens, d'Inwoonders vergadert, om de Misse te horen. Zy doodden hen alle, tot een getal van zeventig of tachtig menschen, aten van hun lighamen en vleesch, en verdelgden de huizen daar omtrent. De Raatsheeren, deze overrompeling verstaan hebbende, deden terstont tachtig Soldaten te scheep gaan, om hen in hun handel

del te stutten. Maar dezen/ die uitgezonden waren om de Tapojers te beletten/ wierden zelven genootzaakt naar Paryba te wijken.

De twee Gezanten/ naar de Baay gezonden/ zeiden/ toen zy weer gekeert waren/ dat men hen flaauwelijk en koel ontfangen had: dat zy van d'Onderkoning tot antwoort hadden gekregen, dat hy nooit gedacht had de Vrede te breken, en dat hy haar van zijn zijde striktelijk wilde doen onderhouden: dat hy grotelijks verwondert was van 't beklach, dat men aan hem deê, van dat Camarron en Henricquez Diez, met Krijgsbenden in 't Lantschap van Pharnabuco waren: dat zy niet in dienst van de Koning van Portugal, zijn Meester, stonden: dat hy lieden, die in hoge achting waren, aan hen zou zenden, om hen te doen vertrekken, en brieven aan de Hoofden en Voornaamsten der weêrspaltigen, om hen tot hun plicht te voegen, en dat hy den Compagnie al 't geen, dat in zijn macht was, aanbood.

Antwoort van d'Onderkoning aan de gezanten.

Hoogstraten, d'een van deze afgevaerdigden/ was Wachtmeester van de Kaap Sint Augustijn, en verzocht/ terwijl hy in de Baay was/ een heimelijk gesprek met d'Onderkoning/ en met de Bisschop van de Baay/ zonder kennis van zijn medegenoot. Hy beloofde aan hen/ dat hy de plaats, daar hy gebood, in hun

Hoogstraten laat zich omkopen tot verraat.

hun handen leveren zou, 't welk hy ook dee/ gelijk men hier na zien zal. Maar hy / vrezende aangeklaagt en gepijnigt te worden / en op zijn zekerheit denkende / ging / om zich zelf te beschutten / hoe de zaak ook uitvallen zou / aan de Raat op 't Recif vertonen / dat d'Onderkoning, en de Bisschop in 't heimelijk aan hem verzocht hadden, dat hy de Vesting, over de welke hy 't gebied had, aan hen leveren zou. Hy zeide ook / dat men hem grote vergeldingen, en treffelijke ampten aangeboden had, en dat hy, bespeurende dat zy zo stout waren, dat zy hem van zijn getrouheit poogden af te trekken, warelijk aan hen belooft had dat hy de Kaap in hun handen zou leveren, om te beter strikken tegen hen te spannen, en hen van hun ongetrouheit te straffen: dat hy, indien zy zo dwaas waren, dat zy aanquamen, hen daar zou verwachten, en dat hy middel had om niet een te laten ontsnappen. Hy voegde'r by / dat het geen, 't welk hy zeide, niet strekte om dat hy daar meer gebied begeerde te hebben, dat hy liever zich zelf duizent malen wilde doodden, zo men enig vermoeden van de minste ongetrouheit op hem had, en dat men daar een ander in zijn plaats kon stellen. De Raatsheeren waren over zijn gevuigsaamheit verwondert / bevestigden hem in zijn ampt / en verzagen hem met een hoger bediening in de Kaap / en maakten hem Commandeur / of Gebieder / in plaats van Wachtmeester; met belofte van dat / zo hy zijn plicht wel betrachtte / zy zijn diensten heerlijk vergelden zouden. In de volgende dag quam 'er een Schip uit Hollant / met lijftocht / en met Soldaten tot vervulling geladen. Men dee Van der Voort in een der vier Schepen / die van de wint in Riogrande gedreven waren / naar Hollant vertrekken.

Zijn dubbelhartigheit.

Van der Voort naar Hollant gezonden.

De Veltoverste Hous hield zich geduriglijk in 't Velt / om de vyanden op te zoeken / en hen te slaan. Hy verstont dat zy in 't Velt twaalf Soldaten / Hollanders en Brasilianen, die Meel van Mandioke zochten / gedoot hadden / en dat zy zich op de Berg Santantan, anders de Berg Camarron genoemt / hadden beschanst. Hy dee hen daar met groot gewelt bestormen / maar kon hen niet overweldigen. Hy was dieshalven gedwongen af te trekken / met verlies van hondert Soldaten / en de Hooftman van Lo, een zijner dapperste mannen. Dit ongeluk dee hem weer naar de Verge komen.

Hous afgeslagen.

D'Inwoonders van 't Recif, op hun behoudenis denkende / beschansten Mauritsstat met vaste Bolwerken en Schanssen / en maakten haar tweemaal kleinder dan zy toen was. Zy verwoestten de huizen / die / op een rijg staande / schone en aangename straten maakten. Zy wierden verdelgt om dat zy buiten de rojing stonden / die zy gemaakt hadden. Zy hieuwen af de schone en heerlijke Bomen / van Brasilienhout / Palmenhout / Ebbenhout / Cederhout / Hout zo wit als sneeu / Violettehout / Marmerhout / en ander ruikend Hout / die de ruime en lange wandelryen verder / dan men uitzien kon / vercierden / en het heerlijk en prachtig Lusthuis / 't welk Graaf Jan Maurits daar had doen timmeren / omringden. Zeker / dit Huis was zo kostelijk / dat de Joden aan hem daar voor / en voor 't geen / dat daar toe behoorde / zeshondertduizent guldens gaven / om daar hun School te maken. Maar het volk belette dit / vermits het niet kon dulden dat zy 't schoonste en heerlijkste gebou van Brasil bezaten / om daar hun Sabbatthen te vieren. Het ruime en weergadeloze Hof / 't welk hy met vruchtdragende Bomen had beplant / die in zeven of achthondert

Mauritsstat ten deel verdelgt.

Kostelijkheit van Graaf Maurits Huis.

dert mijlen Lants opgezocht waren / en die hy uit Afrika, ja uit Ooſtindien had doen komen / wierd geheel verdelgt / met de grote hutten en luſtplaatſen / in 't midden / en aan d'einden der wandelryen / en in de hoeken van 't Hof. De Tuin / die dooꝛ de grote verſcheidenheit van haar Bloemen in alle tijden van 't jaar aangenaam was / wierd ook geheel omgeroert. De Herberg / die men ook byna verdelgt had / bleef echter geheel / en wierd bequamer geacht om een Wachthuis daar af te maken / dan die te verdelgen. Men arbeidde ook met een gedurige bezigheit aan 't weeropmaken van de Wallen en Veſtingen van 't Recif, die dooꝛ onachtſaamheit enigſins vervallen waren. Maar terwijl zy hier mee bezich waren / zagen zy / tot ophoping van ſchꝛik / een Poꝛtugeſche Vloot van vierendartig Zeilen op de Ree 't anker werpen. D'opperſte Hooftman hier af was Don Salvador Correa de Bonavides; zijn Schip was een machtig Koninklijk Galjoen / van Riogenero gekomen / en met zeſtig gegote ſtukken gewapent. Hy had by zich eenentwintig andere Schepen; en d'anderen waren uit de Baay de Todos los Sanctos getrokken.

't Recif verſterkt.

Een machtige Poꝛtugeſche Vloot ankert op de Ree vooꝛ 't Recif.

Lichthart, Zeeoverſte der Hollanders / had niet meer dan vijf Schepen in en by de Haven. Hy dee dezen terſtont toeruſten / en de Bloetvlag wajen / daar in 't midden een naakte arm / met een houwer in de vuiſt / vertoont wierd / 't welk een gewoon teken is / om iemant ten ſtrijt uit t'eiſſchen. Lichthart, in Zee lopende / dee den Poꝛtugeſche Zeeopperſte aanzeggen / dat hy afzakken zou, dewijl hy boven de wint was. Maar deze dee dooꝛ twee afgevaerdigden / die hy aan Lichthart zond / hem aanzeggen / dat hy daar gekomen was om hen te helpen, en niet om tegen hen te ſtrijden; dat hy om deze oorzaak alreê enige Benden te Tamandera aan Lant had gezet, en brieven aan de Hoofden en Voornaamſte afvalligen gezonden, om hen weêr tot hun plicht te brengen, en dat, zo dit niet gedaan wierd, hy laſt van d'Onderkoning had, om hen daar toe te dwingen. Lichthart zond hen / zonder eenig beſcheit aan hen te geven / in een Sloep naar 't Recif. De Raat / hen gehooꝛt hebbende / zond twee van hun Vergadering aan deze Poꝛtugeſche Opperhooftman / om zijn bevel t'onderzoeken / zijn bꝛieven te zien / en van hem te verſtaan op hoedanig een wijze hy daar gekomen was / dewijl hy geen verwittiging van zijn koomſt gegeven had. Een ander Schip / 't welk in de Haven was / poogde / ſchoon het de wint tegen zich had / uit te komen / en zich met de vijf andere Schepen van Lichthart te vervoegen. De Poꝛtugeſche Vloot / die 't oog hier op had / wierd hier af zo verſchꝛikt / dat zy / zonder de weerkoomſt van haar afgevaerdigden te verwachten / d'ankers lichtte / en Nooꝛtwaarts aan zeilde.

Onverſaacht vooꝛnemen van Lichthart.

Schichtig vertrek van de Poꝛtugeſche Vloot.

Deze Poꝛtugeſche afgevaerdigden / met de genen / die van 't Recif uitgezonden waren / hadden zich in een Bark begeven / en volgden 't Schip van d'opperſte Hooftman / om met malkander te ſpꝛeken / maar konden niet by hem komen / vermits hy altijt vooꝛ uitliep: invoegen dat zy de Poꝛtugezen in een Jacht / dat onder hun Vloot was / deden treden. De Bark quam weer aan 't Recif, daar men een Schip van Holland aanhield / 't welk daar gekomen was / om zich te ververſſchen; en dan naar Ooſtindien te gaan. Zy deelden daar mee de lijftocht / en vooꝛraat van Ooꝛlog / en deden 't enige tijt ſchiltwacht in de mont van de Haven houden.

Lichthart en zijn Schepen vervolgden de vluchtende Vloot / van de welke

hy een Jacht nam / dat van de gehele hoop afgedwaalt was / en dat hy in 't Recif bracht. Maar de Portugezen hadden een andere en groter verwinning op 't Lant. Tweeduizent / zo van de genen / die van de Baay de Todos los Sanctos gekomen waren / als van d'Inwoonders van 't Lant / met de Colonellen Andrea Vidal, Henricquez Diez, Camarron, en Martinus Sevarez van Accognes, belegerden de Vesting Serinhan, in de welke de Hooftman la Montagne, een Franschman / te voren Stedehouder van Van Lo, het gebiet had. Zy eischten de Vesting op in de naam van de Koning van Portugal / om deze plaats by verdrach over te geven. Hy bevond zich verrascht / en had by hem niet meer dan veertig Soldaten / zonder lijftocht / buskruit en loot / en zonder hoop van bystant. Hy was dieshalven gedwongen deze plaats / met behoude lijf en goet / aan hen over te geven. Hy quam op 't Recif, in twee Barken / die zy hem toelieten mee te nemen. Het volk / van dit ongeval mismoedig geworden / riep dat men Hous en zijn volk weer doen komen moest / en dat zy niet machtig waren om de vyant tegen te staan.

Serinhan van de Portugezen ingenomen.

Het negenste Hooftdeel.

Hous geslagen en gevangen. Quade regel op 't Recif. Dubbelde list van Hoogstraten, die de Compagnie poogt te verzwakken. De Portugezen eisschen 't Recif op. Lichthart vervolgt en slaat de Portugesche Vloot. Hoogstraten levert verradelijk de Kaap van Sint Augustijn aan de Portugezen.

Toen deze Vloot / van de welke gesproken is / weer diep in Zee was gekomen / begonnen de genen / die daar in waren / malkander te beschuldigen van dat zy niets uitgericht hadden. D'een wilde / en d'ander wilde niet weer voor 't Recif verschijnen. Toen zy niet enig konden worden / namen sommigen / met het Koninklijk Galjoen / hun streek weer naar Portugal / en d'anderen wierden van de wint weer voor 't Recif gedreven / daar zy voor de Kaap van Treslon 't Anker wierpen / en daar enigen aan Lant traden / van de welken een van de Brasilianen gevangen / en naar Paryba gevoert wierd. Men verstont uit hem / dat de Portugesche Vloot twaalfhondert mannen te Tamandera aan Lant gezet had / behalven noch drie Vaandelen / uit de Baay van Alderheiligen vertrokken / om te Lant by hen te komen / zonder 't volk van Camarron en Henricquez Diez; en dat zy om geen andere oorzaak voor 't Recif geankert hadden geweest / dan om door hun tegenwoordigheit al d'Inwoonders te bewegen tot de wapenen aan te tasten.

Twist onder de Portugesche Vloot.

Volk tegen de Hollanders aan Lant gezet.

De Veltoverste Hous, die niet meer dan drie mijlen van 't Recif was / ontfing bevel van zijn Benden in de Schanssen en Vestingen te brengen. Maar hy wachtte te lang met te gehoorzamen / vermits hy te lang naar de Hooftman Blak verbeidde / die overal de Portugesche Vrouwen opzocht / om hen gevangen te nemen. Men quam hem dieshalven op de nacht van de volgende dag aanzeggen / dat de vyant heel naby was. Hy / echter niet beter in zijn en zijner

Kryggs-

Krijgsliedeñ zekerheit verzien hebbende / welkers getal niet meer dan vijfhondert groot was / bevond zich ter middernacht van tweeduizent Portugezen / van Andrea Vidal beleit / wredelijk bestormt. De Brasilianen, die byna de helft daar af uitmaakten / weken / met enige anderen: in voegen dat niet meer dan tweehondert d'aanval afstaan moesten. Zy / omtrent dartig van de hunnen gedoot / en ook zo veel gequetst ziende / verzochten lijfsgenade / 't welk men aan hen gaf. Zy wierden alle gevangen / en Hous, de Hooftman Blak, en andere Bevelhebbers naar de Baay gebracht / en de Soldaten onder hen gehouden. Al de Portugezen / van deze winning verblijd / riepen eendrachtelijk / Lang leef de Koning van Portugal. Wat de Hollanders aangaat / die in 't Lant waren / zy hadden geen andere toevlucht / dan in de sterke plaatsen. Zy gaven toen het Velt aan de Portugezen ten besten / die hen niet meer vry uit de plaatsen lieten komen / daar in zy zich besloten hadden. De toegangen tot het Recif wierden gesloten / door de middel der belagingen / die by nacht en dag daar besteken wierden.

Hous geslagen en gevangen.

De Hollanders in hun Vestingen gesloten.

Wat Paryba aangaat / d'overgeblebe Brasilianen verboegden zich in de Vesting van Sint Margareta, daar zy 't Broot en de spijs / die men aan hen uitdeelde / gelijk aan Soldaten / heel vreemt vonden / en daar af zy echter leven moesten. Zy klaagden dat deze kost ziekten in hen veroorzaakte / en hen dee sterven / en dat zy meer naar Meel van Mandioke verlangden; 't welk voor d'onzen / die van Europa geboren zijn / schadelijk is / zo men lang en veel daar af eet / en de maag bederft / en allengs het bloet onklaar maakt / de verwe verandert / en de zenuwen verzwakt.

Klachten der Brasilianen over de spijs.

Dien van 't Recif, van alle onderstant der Velden / vruchten en verversschingen berooft / ja ook tot zoet water / 't welk zy te voren aan d'overzijde van de zoute Vloet / in de Bronnen van 't vaste Lant putten / maakten kuilen en putten rontom Mauritsstat, en de Vestingen daar af. Maar zy vonden daar niets / dan brak water / dat zy door noot moesten drinken / en 't welk verscheide zwarigheden aan hen veroorzaakte. Zy hielden ook geen goede regel; want zy / in plaats van zich intijts tegen 't gebrek te bereiden / en hun slaven en onnutte monden te verdrijven / die nergens anders dienstig toe waren / dan om hun spijs en drank op te helpen / behielden die alle by hen / tot dat zy / van alles gebrek hebbende / d'een na d'ander zich aan de vyanden overgaven / aan de welken zy al 't geen / dat 'er gebeurde / vertoonden.

Quade regel op 't Recif.

Andrea Vidal, met zijn tweeduizent mannen / hoogmoedig om dat hy de voornaamste Heirkrachten der Hollanders verslagen had / trok / naar 't bericht dat Hoogstraten hem daar af gaf / naar de Kaap van Sint Augustijn, daar hy zijn Heir voor neersloeg / en daar hy / schoon hy vijf of zesmaal zo sterk had geweest / niet uitgerecht zou hebben / zo zy niet verraden had geweest. Hy legerde zich daar voor / en dee de plaats opeisschen. Maar Hoogstraten dardde deze Vesting niet zo spoedig overleveren / om drie inzichten: want voor eerst vreesde hy dat 'er een machtige bystant / die men uit Hollant verwachtte / aankomen zou; en indien dit gebeurt was / zo zou hy met de Portugezen gespot hebben. Ten tweeden / om dat hy misschien geen volkome meester daar af geweest zou hebben / en dat de Soldaten hem gevangen genomen zouden hebben. De darde inzicht was dat hy / om zo te spreken / twee Vliegen met

Dubbelde list van d'Overste Hoogstraten.

een lap wilde ſlaan; 't welk was de plaats over te geven / en de voorraat van 't Recif, onder ſchijn van tegenſtant / te verteren. Hy dee dieshalven geduriglijk / doch met vergeefſche ſcheuten / gehele twaalf dagen lang tegen de vyanden ſchieten. Hy nam daar na gelegentheit om buskruit / lont / loot en koegels van de Raatsheeren t'ontbieden / ſchoon hy wel wiſt dat zy niet te veel hadden. Hy dee dit om dien van 't Recif van hun voorraat te beroven. Hy zond ook naar 't Recif twee Barken / vol van oude Mannen / Vrouwen en Kinderen / die zich daar vertrokken hadden / en die hy daar na ried zich derwaarts te begeven / om hen altijt hun lijftocht op te helpen. Hy zeide dat hy dit dee om niet met hen belemmert te zijn / vermits de tijt hem drukte / en dat hy geen andere lieden moeſt hebben / dan die bequaam om te waken waren / en die voorgenomen hadden / gelijk hy / kloekmoediglijk te ſtrijden / en ten dienſt van 't Vaderlant te ſterven. Hy bad dieshalven door brieven de Raat / dat men hem niet zou dwingen zo gewichtig een plaats door gebrek van byſtant te laten verloren gaan. De genen / die in deze Barken waren / hielden ſtil langs d'oever / om vruchten te zoeken / en vielen in handen van de Portugezen / die al de genen / die zy in d'een vonden / doodden / en d'ander met voordacht lieten ontſnappen / om de brieven van Hoogſtraten te beſtellen / op dat de Raat voorraat zou zenden / 't welk / gelijk zy wiſten / niet tot hun hindernis zou ſtrekken: en zeker / de Raat zond zo veel / als hy oordeelde dat hy doen kon / maar veel min dan Hoogſtraten verwachtte.

Een Schip van Zeelant vervolgt de Portugeſche Vloot.

Deze Schepen der Portugezen / daar af hier voor geſproken is / en die in de Baay van Treſſon lagen / wierden in 't zeilen naar 't Zuiden van een Schip uit Zeelant gezien / dat in Zee kruiſte / en hen volgde. De Zeeu klampte d'achterſte aan / loſte zijn geſchut op hem / doodde en quetſte veel van de genen / die 'er in waren / en wierp de dreggen over / om over te ſpringen / gelijk hy ook gedaan zou hebben / zo d'anderen niet weerom gekeert waren / om hem t'omringen. Hy wilde dieshalven liever zijn roof laten / dan hen verwachten.

De Portugezen overvallen een Hollantſche Bark.

Op de zelve dag overvielen de Portugezen een Hollantſche Bark in de haven van 't Eilant Tamarica, zeven mijlen van 't Recif, daar zy op de Kuſt van Goyane ingetreden waren. Zy doodden al de genen / die daar in waren / en bereit ſtonden om te vertrekken. Van drie Joden / die daar in waren / wierden de twee gehangen; en de darde wierd in 't leven behouden / om dat hy beloofde dat hy Chriſten zou worden. Zy deden hem dopen / en de wapenen aantaſten; maar hy liep acht dagen daar na wech / en keerde weer naar 't Recif, daar hy zijn Jodenſchap weer aannam.

't Recif opgeeiſcht.

De Portugezen deden / om met de Hollanders te ſpotten / het Recif door een Trommelſlager opeiſſchen / om zich aan de Koning van Portugal over te geven. Men zeide tot hem / dat hy voor deze maal verſchoont wierd; maar dat / zo hy / of een ander / weer desgelijks quam doen / zy hem terſtont zouden doen hangen. De Zeehooftman Lichthart, verſtaande dat deze Schepen / die te Treſſon geankert hadden geweeſt / noch in Zee waren / nam / toen de wint hem jonſtig was / vier Schepen / een Jacht / en een Fregat / vervolgde hen / en vond hen in de haven van Tamandera, in een getal van zeventien / zo grote als kleine. Hy wierp zijn Anker omtrent een vierdedeel van een mijl van hen / en zond terſtont zijn Jacht weer naar 't Recif, om vaerdiglijk vier andere

De Portugeſche Vloot / van Lichthart vervolgt.

Schepen /

Schepen / die hy daar gelaten had / te doen aankomen. Maar hy / ziende dat zy te lang marden / en vrezende dat zy by nacht vertrekken zouden / vermaande de zijnen tot de strijt / lichtte d'Ankers op / en / zijn gebed gedaan hebbende / trad door geweld met volle zeilen in de haven van Tamandera, met niet meer dan vijf Schepen. Een deel der Portugezen waren op 't Lant getreden / en hadden daar een Beukery op d'oever opgerecht / en 't geschut van hun Schepen daar op gebracht / met het welk zy geweldiglijk op de Hollantsche Schepen schoten. Lichthart gebood dieshalven aan de zijnen niet een enige scheut met grof of klein geschut te schieten / voor dat hy hen aan boort gelegt had. De Portugezen / hen dus verwoedelijk aankomen ziende / darden geen stant houden / maar zetten 't op strant. Het Schip van de Zeehooftman / door de bovengenoemde Jeronimo Ferra beleid / dee alleen enige tegenstant. Lichthart, de dreggen overwerpende / liet het Anker vallen / om hem vast te houden / en heftiglijk te bespringen. De Soldaten en Bootsgezellen / van schrik ingenomen / wierpen zich in 't water / om met zwemmen t'ontkomen / en verlieten hun Zeehooftman / die van vijftien of zestien Burgers kinderen verzelt was / de welken zich kloekmoediglijk verweerden. Maar zy wierden eindelijk gedwongen zich met behoude lijf over te geven; in plaats dat d'andere blohartigen / die hun behoudenis in de vlucht meenden te vinden / in de Barken / Boten en Sloepen der Hollanders vervolgt wierden. Een groot deel van hen wierd in / en op het water / en op 't Lant gedoot / tot een getal van zes of zeven hondert mannen. D'anderen geraakten wech / en d'anderen wierden gevangen genomen / en naar 't Recif gebracht / met drie der schoonste van deze Schepen / na dat Lichthart al d'anderen had doen verbranden. *Lichthart slaat de Portugesche Vloot.*

Men behoeft niet te vragen hoe groot een blijschap deze verwinning in onze Hollanders veroorzaakte. Maar de vreucht van deze zege wierd 's anderen daags bedwelmt door de tijding van 't verlies van de Kaap Sint Augustijn, die de meineedige Hoogstraten aan de Portugezen verkocht en gelevert had / voor achtien duizent gulden / en een ampt van Colonel onder hen; behalven noch dartig gulden / die aan yder van de driehondert Soldaten / die daar binnen waren / uitgedeelt zouden worden / die zy / met of tegen wil / de wapenen deden aantasten. Zy maakten van al de genen / die zich gered hadden / een Regement van zeshondert en vijftig mannen / van de welken Hoogstraten Overste gemaakt wierd / die sedert meer schrik veroorzaakten / dan al de Portugezen te zamen / om dat zy 't puik van hun Krijgslieden waren. De Westindische Compagnie verloor dan / door d'ongetrouheit / eerzucht en gierigheit van een enig man / een van de gewichtigste plaatsen / die zy in Brasil verovert had / zo om de sterkheit en gelegenheit van de plaats / als om 't gemak van de Koophandel / uit haar goede haven spruitende. Deze haven was zo veilig en bequaam / als die van 't Recif; en deze haven / die den Bewinthebbers zo veel bloet en rijkdom gekost heeft / dient hen heden niet meer / dan tot een klip en vertrek van hun vyanden / en belet de Hollanders zodanig / dat zy niet / dan met gevaar / in 't platte Lant darren verschijnen. Zy hadden ook altijt goede zorg gedragen om daar een sterke bezetting te houden / en enig dapper man tot gebieder daar over te stellen. Hoogstraten was / om zijn verdiensten in de wapenen / van een slecht Soldaat tot d'ampten van Hooftman / *De Kaap van Sint Augustyn aan de Portugezen verkocht.* *Achting van Hoogstraten.*

Wachtmeeſter van een Regement / Wachtmeeſter / en dan tot Commandeur van deze Kaap Sint Auguſtijn, en daar na algemeen Wachtmeeſter der Benden gemaakt. Maar hy / met zo veel eerbewijzingen opgehoopt / daar toe zijn volk hem waerdig kende / en byna tot opper Veltoverſte van 't Krijgsvolk verklaart / week blodelijk af van de deucht / verdelgde zijn achting / en / door een ſchandelijke oorzaak aangedreven / verried bloharttiglijk zijn Godsdienſt / zijn eer / en zijn Vaderlant / aan 't welk hy / door zijn verraat / een weergadeloze ſchade veroorzaakt heeft / zonder enige hoop van daar ooit weer toe te zullen geraken / dan met een gehele ondergang van dit ſchone Lant. De Portugezen zelven / aan de welken dit verraat zo aangenaam was / verbloeken en verfoejen 't hatelijk werktuig daar af / noemen hem niet anders / dan de verradelijke Colonel / en zouden hem alree van kant geholpen hebben / zo d'Onderkoning / die hem in zijn Hof houd / hem niet in zijn beſcherming had genomen.

Het tiende Hooftdeel.

De Portugezen veroveren verſcheide plaatzen, en ſtoten 't hooft voor Tamarica. Verrader geſtraft. 't Recif beſloten; groot gebrek daar binnen. Hooftman Klaas verlaat de Portugezen. Een Schip van hen gewonnen. Portugezen geſlagen. Woede der Braſilianen. Gruwelijke wreetheit der Portugezen aan enige overlopers. Tweeſpalt in 't Recif.

Verſcheide plaatſen van de Portugezen ingenomen.

De Hollanders / ziende dat alles ten ergſten voor hen afliep / en dat zy d'andere plaatſen aan gene zijde van de Kaap Sint Auguſtijn tot aan de Baay de Todos los Sanctos niet konden bewaren / poogden ten minſten de menſchen / die daar in bezetting waren / te beſchutten / en hen te doen weerkomen / om zich elders te verweren. De Raatsheeren zonden dieshalven vaerdiglijk Schepen en Barken naar Porto Calvo, en naar Rio ſant Franciſco. Maar zy quamen te ſpade. Want de Portugezen hadden alree deze plaatſen ingenomen / en hielden omtrent vijf hondert mannen / zo Soldaten / als lieden van 't platte Lant / gevangen. Zy hadden een deel doen de wapenen aantaſten / en d'anderen naar de Baay gezonden. Daar verliepen enige dagen / in de welken een Soldaat van de genen / die men naar 't Recif had gezonden / ontſnapte / en / op 't Recif gekomen / verzekerde dat de Portugezen zich vaerdig maakten om in 't Eilant Tamarica te komen. Georg Garſman, Wachtmeeſter van een Regiment / wierd tot Veltoverſte in de plaats van Hous, die gevangen was / gekozen. Hy vertrok met twee Vaandelen / en legerde zich in de Veſting van Oranje, een plaats op d'Oever van de Rivier / of overvaart / die 't Eilant van 't vaſte Lant van Goyane afſcheit. Bulleſtraten, een van de hoge Raat / trok naar de Stat Schop, op de top van de Berg in 't zelve Eilant geſticht /

sticht / daar hy d'Inwoonders van beneden dee vertrekken. De Portugezen quamen derwaarts twee dagen na de koomst der anderen / en tastten niet terstont de Schans aan / die / gelijk zy wisten / op haar hoede was / maar bestormden de Stat Schop, daar zy kloekmoedighlijk afgeslagen wierden / met verlies van drie hondert doden / die op de plaats dootbleven. Sleutel, Hooftman en Lantvoocht van 't Eilant / van verraat aangeklaagt / wierd gevangen genomen: maar vermits 'er geen blijken tegen hem waren / zo wierd hy vry gesproken / en weer in zijn ampt gestelt / doch alleenlijk van Hooftman. De Portugezen stoten 't hooft voor Tamarica.

De Portugezen / die vergeefsche arbeit gedaan hadden / om Tamarica met louter gewelt te veroveren / keerden hun voorneemen op de Vesting Sint Margariet in Paryba, en poogden deze plaats met list / en niet met gewelt en wapenen / te veroveren. Zy wisten dat Fernandes Bouilloux, een Portugees / Geheimschrijver van 't Gerecht / die onder de jonst van d'algemene vergiffenis leefde / een groot en gemeensaam vrient van Deliges, Bestierder van 't Lantschap / was. Zy gebruikten dieshalven deze Fernandes, om de Lantvoocht van 't Lantschap aan te zoeken / en om te kopen om de plaats aan hen te leveren. Zy deden hem door deze Fernandes beloven dat hy vijftien duizent gulden hier voor zou hebben / en in de Baay de todos los Sanctos een Koninklijk ampt bezitten. Maar Deliges, dit voorstel gehoort hebbende / dee terstont / zonder rechtsvordering / deze Bouilloux vangen en verworgen. Verrader gestraft.

Een Hollantsche Sarjant / die over de Konduit van de Stat Olinda gebood / was niet zo zwaar te bewegen / en leverde aan hen de plaats / op d'aanbieding van duizent gulden / en een Vaandrigschap / met veertien Soldaten / die daar binnen waren / en gedoot wierden: in voegen dat het Recif van alle zijden volkomelijk besloten wierd. Zy hadden niets open / dan de grote ruime Zee / naar de welke zy zonder ophouden d'ogen gevest hadden / om te zien of zy geen Hollantsche Vloot tot hun bystant konden ontdekken. 't Gedult wierd een gemeensame deucht onder hen / in 't midden der wrede stormen / die de strengheit van de hongersnoot aan veel / en de dorst aan alle begon te leveren. Hun dorst wierd noch gevoed door de gewone zoute spijs uit Hollant / en door de gestadige hitte van 't Lant / daar 't een eeuwige Zomer is; want hun dorst kon door 't brak water / dat hun drank was / niet gebluscht worden. 't Recif besloten. Groot gebrek daar binnen.

D'onverzettelijke en wrede noot / die geen andere wetten begeert / dan de genen / die zy aan zich zelven voorschrijft / en die zo veel dingen / hoewel ongerechtig van hun natuur / en die zy echter voor gerechtig doet deurgaan / gaf den Overigheit van 't Recif in / dat / om 't gemor der armen tegen de rijken / die malkander met ondergang dreigden / te dempen / zy zelven / met gewapende Soldaten verzelt / van huis tot huis gingen / en al de lijftocht / die zy daar in vonden / deden wechvoeren / en / na dat zy die opgeschreven hadden / in de gemene Pakhuizen brengen / en eindelijk aan yder gelijkelijk uitdeelen / zo veel aan de kleinen / als aan de groten / aan d'armen / als aan de rijken. Zy verminderden van week tot week 't rantsoen / terwijl zy de bystant verwachtten. Het branthout zelf wierd zo schaars / om dat zy weinig Lants hadden / daar zy 't halen konden / dat de Soldaten ten meestendeel des tijts hun vleesch raau / of in brak water qualijk gekookt / aten. Men was gedwongen / om d'ovens heet te maken / daar het gemene broot gebakken zou worden / het ge- De spijs op 't Recif aangetast / en gelijkelijk gedeelt. Grote ellende op 't Recif.

geſloopte hout der Schepen / Jachten en Barken / die op de blinde klippen voor de Haven aan ſtukken geſtoten waren / te gebruiken. Dit hout / met pek / teer en harpuis beſtreken / gaf zulk een quade ſmaak aan dit brood / dat het grote pijn aan 't hart / en in de maag veroorzaakte. Voeg hier noch by de gedurige kommer en arbeit / die zy / zonder iemant uit te zonderen / uitſtaan moeſten / om de Schanſſen en Veſtingen van 't Recif, die door de geſtadige regen neergeſtort waren / te verſterken. Een grote menigte van mannen / vrouwen en kinderen ſtorven van elende ; en de ſterkſte mannen leefden tegen hun dank / en moeſten geſtadiglijk op de bolwerken ſtaan / om de geſtadige wapenroepen / die de Portugezen maakten / tegen te ſtaan. Zeker / den Portugezen gebrak niets / dan moed / om hen t'overweldigen. Zy naderden deze plaats dikwijls / maar zy hadden geen behagen in 't grof geſchut / dat yſſelijk aan hun oren donderde ; en zy wilden zich liever vernoegen met den Hollanders ſchrik aan te jagen / dan van naby met hen ſtrijden.

Twee Schepen met lijftocht komen op 't Recif.

Twee Amſterdamſche Schepen / die met lijftocht uit Hollant quamen / dienden tot verquikking van deze flaauwe lighamen / aan de welken zy een grote / machtige en nabygekome byſtant beloofden / om hen te verblijden. 't Geen / 't welk hen te meer tot ſtantvaſtigheit aanmaande / was dat een van de hunnen / Flaver genoemt / den Portugezen ontſnapt was / en dat hy verzekerde dat een groot getal van Hollantſche Soldaten de Portugezen niet, dan door dwang, dienden, dat zy vol van genegentheit tot hun Vaderlant waren, en nergens anders naar wenſchten, dan naar gelegentheit om zich met hen te vervoegen. Hy zeide ook dat zy / zo men enige Benden tot ſchermutſing wilde wagen / niet nalaten zouden tot hen over te komen. Men zond hier op twee Vaandelen uit / onder 't beleit van Rijnbach, en la Montagne. Dezen / met het begin van de nacht uitgetrokken / gingen tot aan 't Boſch / daar Flaver hen geleidde. Zy maakten daar hun belaging / en zonden twintig mannen uit / om een begin te maken. Dezen / hun vyanden ziende / loſten hun buſſen / en weken in goede ordening. De Portugezen / in de wapenen geraakt / maakten een hoop van tweeduizent en vijfhondert mannen / en trokken tegen de Hollanders / die / hen komen ziende / te rug weken / gelijk ook de genen / die in de belagingen gelegt waren. Zy weken allengs / en verwachtten dat de genen / van de welken Flaver geſproken had / by hen zouden komen. Maar niemant dee dit / om dat zy toen in d'achtertocht waren : in voegen dat men toen de wijk naar d'Affogaden nam / een half mijl van 't Recif, uit het welk men al 't geſchut tegen de Portugezen losſchoot / die onvoorzichtiglijk te naby gekomen waren / en omtrent veertig van de hunnen lieten zitten / in plaats dat de Hollanders niet meer dan twaalf verloren.

Miſlukte aanſlag.

Portugezen gedood.

Trou hart van zeker Hooftman / Klaas genoemt.

Klaas, zeker Hooftman / de voornaamſte der gener / die niets anders ſpraken / dan van de Portugezen te verlaten / verdrietig van dat deze aanſlag misſlukt was / dacht niets anders / dan gelijke gelegentheit te vinden. Hy had onder de Hollanders niets anders / dan een arm Viſſcher geweeſt / en was een der gener / die gevangen was toen de Veltoverſte Hous geſlagen wierd. Men had hem gedwongen de wapenen te voeren. Andrea Vidal, Portugeſche Kolonel / beſpeurde in hem enige edelmoedigheit / en gaf aan hem een Vaandel van Hollantſche Soldaten / om hem bezonderlijk aan zich te verplichten / en aan

d'an-

d'anderen te doen geloven dat hy zijn vertrouwen op hem stelde/ en dat hy yder/ volgens zijn verdienste / vergelden en betalen zou. Klaas gedacht wel dat hy grotelijks aan deze Colonel verplicht was / die hem met een ampt vereert had/ daar hy / uit oorzaak van zijn slechte staat / niet darde naar trachten : maar hy oordeelde dat hy noch meer aan zijn Vaderlant gehouden was / en dat hy daar voor eer zijn leven behoorde op t'offeren / dan in zijn voorspoet en geluk voort te varen / om dat te verraden. Terwijl hy in deze bekommernis van zich te verontschuldigen was / gebeurde 't dat Andrea Vidal aan hem gebood dat hy zich / met zijn Vaandel / in tachtig mannen bestaande / ter plaats / de Salinen genoemt / een kleine mijl / en recht tegen over 't Recif, in belaging zou begeven / om de genen / die over de Rivier trokken / en in 't Lant wilden trekken / daar de partyen der Hollanders zich dikwijls in begaven / aan te tasten / en / zo hy niet de sterkste was / hem te verwittigen. Hy / de tijt en plaats tot d'uitvoering van zijn voorneemen jonstig ziende / vergaderde een half uur daar na al zijn Soldaten / en zeide tot hen / dat hy een aanmerkelijke aanslag uit te voeren had, zo zy gereet waren om hem te verzellen, en deel aan d'eer, die zy verkrijgen zouden, te hebben. Zy gaven aan hem tot antwoort/ dat zy bereit waren om overal, daar hy begeerde, te gaan, en met hem te sterven. Hy / noch een vierde deel van een uur voortgetrokken / zeide zonder bewimpeling tot hen / dat hy voorgenomen had by zijn Lantgenoten over te gaan, en hen tegen de Portugesche verraders by te staan; dat yder van hen besluiten zou desgelijks te doen, of dat hy met zijn hant d'eerste, die het weigerde, deurstoten zou. Zy beloofden alle aan hem / dat zy hem zouden volgen. Hy zond twee naar 't Recif, om d'Inwoonders van zijn koomst te verwittigen; en hy quam zelf een weinig daar na. Deze onverwachte versterking overstolpte in 't begin het volk zodanig/ dat het naauwelijks zijn blijschap daar af betuigen kon; 't welk alleenlijk met het gebaar gedaan wierd; want men gebruikte geen woorden hier toe. De Raatsheeren ontfingen hen met zulk een vriendelijk onthaal/ als deze weergadeloze getrouheit verdiende / en deelden geschenken aan hen/ yder naar zijn staat. Dat meer is / zy dronken alle hun buik vol van goede Wijn uit Madera, nieuwelijks in een Portugesche Bark genomen / die daar mee geladen was. De geen/ die deze prijs nam / was Pieter Duinharder, met zijn Bark / die met veertig Bootsgezellen gemant was / die dartig Portugezen doodden / en veertig gevangen in 't Recif, met deze veroverde prijs/ brachten. In de zelve dag / daar in Klaas met de zijnen zich weer omwierp/ quam ook een ander Schip van Terra Nova, met Bocraillo geladen / 't welk droge Visch is/ die men op kolen roostert/ en met Olijfolie eet.

Een Hooftman/ met zijn Vaandel/ koomt tot het Recif over.

Portugeesch Schip genomen.

Omtrent driehondert Hollanders en Brasilianen van Paryba, in hun Schanssen verdrietig geworden / begaven zich in 't ope Velt / en ontmoetten achthondert mannen / zo Portugezen / als Negers naar de Campinos van Eduard Gomez de Silva. Zy vielen schichtelijk op dezen / zonder aan hen tijt van bedenking te geven/ streden omtrent een uur lang/ versloegen van hen vijfendartig of veertig Soldaten / en deden hen de vlucht kiezen. De Hollanders verloren hier niet meer / dan een man / die / een houte been hebbende / en niet volgen konnende / gedoot wierd. De Brasilianen, hier mee niet vernoegt / gingen / in plaats van met d'anderen weer naar de Vesting te keren / in 't Lant

Hollanders slaan de Portugezen.

 rontom

rontom wandelen / en verraschten op een Zondag / des uchtens / in de Suikermolen van Andrea Diez de la Figuereda, tachtig Portugezen / die de Misse hoorden. Zy doodden de Priesters / Mannen / Vrouwen en Kinderen / en de genen / die zy in 't verdelgen der huizen vonden; uitgezondert de Dochter van de meester van de Suikermolen / welks wonderlijke schoonheit deze onbesuisde lieden zodanig in verwondering optrok / dat zy machtig was om de woestheit uit hun harten te bannen / en de heusheit en beleeftheit in deze onbesuisde zielen dee komen. De glans / die zo veel aanlokselen op het geurig bloos van haar aanlokkelijk aangezicht deden glinsteren / bewoog deze woeste menschen tot barmhartigheit / die grotelijks bedroeft waren / om dat zy deze schone dus bewenelijk haar ongeluk zagen bewenen / toen zy zich alleen zag / en aan haar voeten haar Vader en Moeder / en haar andere waarde magen / vrienden en geburen / die in stukken gescheurt waren / in hun bloet bedolven lagen / en geschikt waren om tot voedsel aan deze onbesuisde menschen te dienen. Zy poogden door hun gebaar haar te vertroosten / en brachten haar

Grote wreetheit der Brasilianen.

Kracht der schoonheit.

met zulke eerbewijzing / daar zy bequaam toe zijn / in de Burgt Paryba, en bevelden haar aan de Directeur / op dat men geen hinder aan haar doen zou.

An-

Andrea Vidal, en de zijnen / deze tijding verstaande / wierden daar af als razende. Zy ontwapenden al de Hollanders / die onder hen in dienst waren / zonden enigen van de genen / die goede vrienden hadden / naar de Baay de todos los Sanctos, en d'anderen / tot een getal van zes of zevenhondert / wierden gruwelijk omgebracht. Zeker / deze gele Portugezen pleegden schrikkelijke straffen aan d'elendigen / die in hun handen gekomen waren. Sommigen wierden twee en twee ruggelings aan malkander gebonden / en met houwers aan stukken gekapt; anderen / met stenen aan de voeten / levendig in de beeken geworpen; anderen by hun schamelijke leden aan de takken der bomen gehangen; anderen met knodsen doodgeslagen / en d'anderen op verscheide wijzen met het zwaert gedoot. De Hollanders bekreunden zich weinig met deze wreetheit / en achtten dit onthaal eer als een vergelding / die aan zodanige Soldaten toekomt / die de zijde der verraders gekozen / en de wapenen tegen hun meesters aangenomen hebben; 't welk zy niet behoorden te doen / of anders de Hooftman Klaas volgen. Maar de Portugezen zeggen dat het geen / 't welk zy daar in gedaan hebben / uit haat geschied is / om de vlucht van de Hooftman Klaas, en van zijn Vaandel / en uit vrees van dat dezen desgelijks zouden doen. Zy zeggen ook dat hy door deze overloping hun aanslag op 't Recif, daar men niet af wist / gebroken heeft. Zy deden terstont een Schans ter zelve plaats opwerpen / daar de Hooftman Klaas in belaging geweest had / brachten bezetting daar in / om de genen / die uit het Recif quamen / te betrappen. De Raatsheeren gaven vryheit aan een Turk en Neger / of Zwart / die uit de handen der Portugezen geraakt was / en boodschapten dat veel meesters van de Suikermolens / die zich in de Baay vertrokken hadden / toen de Hollanders in Brasil quamen / weer in de bezitting van al hun goederen gestelt waren.

Gruwelijke wreetheit der Portugezen.

Dien van Angola, aan de welken de Raatsheeren enigen uitgezonden hadden / om bystant en lijftocht te verzoeken / schreven dat zy in een zelve noot, als dien van 't Recif, gebracht waren, door 't beleit van de Bestierder van Rio Genero, die daar voor de Koning van Portugal was, en met zeshondert mannen al de wegen stopte. Zy zonden dan niets anders / dan een Jacht met Slaven / die zy niet behoefden / en daar af men sommigen naar 't Eilant Fernandes, en d'anderen naar Sint Christoffel voerde / om daar verkocht te worden.

Angola in gelijke noot als 't Recif.

Het scheen dat dit rampzalig Recif met alderhande wonden geslagen moest worden / en dat d'Oorlog van buiten / de beroving van al hun gerijf / en de gewone doot van zijn Inwoonders al te kleine plagen waren. Het moest noch tegen de Burgerlijke tweedracht / die van binnen voortquam / strijden. De Krijgslieden / van alle volken te zamen geraapt / zeiden overluid / dat zy niet verplicht waren te quijnen, en dat zy liever hun leven in een aanval wilden verliezen, dan hun leven dus als lantlopers en schelmen eindigen: dat men hun ampt, het edelste van alle, te veel vergde, en hen dus liet verquijnen en verderven: dat, dewijl men wist dat zy niets, dan een hant vol volks waren, en dewijl men aan hen geen bystant uit Holland zond, daar men vermaak schiep in hen om de tuin te leiden, het beter was (in d'onmacht, daar zy zich in bevonden, om aan te vallen, zich te verweren, en dat erger is staan te blijven) een eerlijk verdrag

Tweespalt der Soldaten in 't Recif.

drag met de Portugezen te zoeken, dan te verwachten tot dat de parssende noot hen dwong zich in hun genade over te geven, als zy machteloos waren, of, indien zy weigerden met hen te verdragen, hun kracht, eer zy geheel uitgeteert was, te doen gevoelen, en met een slag op hun tegenstrevers af te zakken. Zy wilden de Voorraatshuizen plonderen / en bedreven verscheide baldadigheden tegen de Hoge Overigheit / en tegen de Raatsheeren / vatten hen tot drie of vier malen over straat by de baart / dreigden dat zy hen in Zee zouden werpen / en zeiden dat zy de genen waren / die 't Lant voor geschenken verkochten / en dat zy alleen hun verderf op hun hals gehaalt hadden: dat zy / zo veel hen aanging / altijt veracht / en als het slijk hadden geweest / en dat men de Portugezen / die door hun macht vernedert waren / altijt boven hen gestelt had. De Soldaten / verstaande dat de Heren by een van de hunnen vergadert waren / om daar hun middagmaal te houden / quamen tot een getal van twaalf / die stouter dan d'anderen waren / in de Kamer / in de zelve tijt dat deze Heren bezich waren met aan te zitten. Zy maakten een yselijk gewelt met tieren en dreigen / en ontstaken zulk een vrees in de Heren / dat zy / gelovende dat dezen quamen om hen te vermoorden / behendiglijk uit het huis geraakten / en / verblijd van dat zy om een maaltijt dus wechgeraakt waren / de Soldaten lieten eten. De Soldaten waren ook blijde van dat men hen dus gerustelijk liet vrolijk zijn.

Waarde Lezer / ik geef aan u te bedenken van hoedanige ongerustigheden deze Overigheit geplaagt wierd. Deze versmaatheden te verdragen was noch gering by hen. Zy waren niet meer de genen / die eertijts hen / ja ook de Bevelhebbers / zo ruwelijk toespraken / als zy enig verzoek aan hen te doen hadden. Zy vergaten toen wel zich gram te tonen; en hun ootmoedig en vriendelijk aangezicht nodigde yder / zo men geen goet aan hen wilde / ten minste geen quaat aan hen te doen. Men moest middelen beschaffen / om deze Soldaten te stillen / die zich eindelijk door zachte woorden / zoete vertoningen / aangename beloften / en blijde hoop van haast ontzet te worden / lieten buigen. Zy eischten gelt / 't welk opgebracht moest worden / schoon 'er niet was. De schatkisten van de Compagnie waren leeg / en de Schatmeesters en Ontfangers hadden geen gelt. De Joden / die deze noot zagen / en aanmerkten dat zy in een wanordening de roof van alle zouden worden / gedachten dat het verlies van Constantinopolen, door Mahomet met gewelt overwonnen / alleenlijk gebeurt was door de vuile gierigheit der Stedelingen / die weigerden hun schatten aan hun Kaizer / tot betaling der Krijgslieden / en om daar door anderen te doen komen / mee te delen / hoewel deze goede Kaizer hen met de hoet in de hant / en van deur tot deur / tot hun eige behoudenis / ging bidden: in voegen dat zy en hun goederen tot een roof aan de Turken wierden. Deze Joden dan schatten / zonder te verwachten dat men tot hen sprak / malkander / en brachten een somme van hondert duizent kronen op / 't welk men aan de Soldaten uitdeelde / om hun gezicht daar mee te vernoegen; vermits zy dat niet anders / dan tot spelen gebruikten / en niet om enige lijftocht daar voor te kopen / die in de Voorraatshuizen / op briefjes / die van de Heren getekent waren / aan yder voor zijn week / door Gemachtigden / en anders niet / op verbeurte van 't leven / gegeven wierd. De Raatsheeren / deze beroerte gestilt hebbende / hadden daar na noch tegen zich de bezondere lieden / of burgers /

Weerspalt der Inwoonders

die

die op hun beurt verscheide smadigheden aan hun bewezen. Zy versoeiden hen opentlijk / beschuldigden hen van heimelijk verstant met de vyanden te hebben/ deden gerucht strojen dat zy by nacht wilden vertrekken / om tot de vyanden / nu by daag / en dan by nacht / over te lopen. Zy / om aan yder diets te maken dat hun redenen waarachtig waren / en om hun Oversten noch meer te versnaauwen / maakten Wachthuizen by hun woningen / by dag en nacht uit hun eige beweging. Zy stelden schiltwachten voor/achter/ en op de toegangen/ om hen te beletten: in voegen dat zy van zes uren des avonts tot aan zeven uren des uchtens niet darden uit hun huis gaan. De dag was ook niet veilig voor hen; 't welk zy alles verdragen moesten. van 't Recif tegen hun Overigheit.

Het elfde Hooftdeel.

Grote ontsteltenis in Hollant over de zaken van Brasil. Vertoningen van de Portugesche Gezant. Klachte der Staten aan Frankrijk. Antwoort daar op aan hen. De Hollanders veinzen, maken grote toerusting, worden door de vorst verlet, hebben groot onweêr in Zee, en worden van d'Engelschen qualijk bejegent.

MAar laat ons nu tot Hollant komen. Wat zullen wy van al dit volk der Vereenigde Lantschappen zeggen? Van hoedanig een verwondering wierden zy overvallen op 't verhaal van zo veel verkeerde en droeve voorvallen / die onder de menigte verspreid wierden. De Bedienaars der verscheide Godsdiensten / en in alle talen / die daar gepreekt worden / vergrootten met grote bitterheit in hun redenen d'ongetrouheit der Portugezen/ en spraken alle woorden / die bequaam zijn om haat en schrik tegen hen t'onsteeken / in 't verhaal van deze welspreekentheit / die zy betoonden in 't verhalen der wreetheden / die zy hun Lantslieden hadden doen lijden / en dit door middelen / die / gelijk zy oordeelden / niet konden uitgewischt worden. Het volk van 's Gravenhaag / geheel ontroert zijnde / wilde zich op de Gezant van Portugal / die daar zijn verblijf had / werpen. Het graau belegerde en omringde zijn herberg; en zy zouden die overweldigt / neergeworpen / en alles in stukken gekapt hebben / zo de Vorst van Oranje / met zijn lijfwacht toeschietende/ zulks niet belet / en de menigte opgeruimt had. De gezant van Frankrijk verzocht gehoor aan d'algemene Staten / voor de gezant des Konings van Portugal / die voor zijn meester al 't geen ontkende / dat de Portugezen / zo wel zijn/ als hun onderzaten in Brasil gedaan hadden. Hy betuigde dat het buiten zijn weten was, en daar af hy grote ongeneucht had. Hy bood gewapent Krijgsvolk aan / om de beide Portugesche volken te helpen straffen. Hy gaf aan de Staten volle macht van zelven recht over d'onderzaten van zijn eige Koning te doen, en zeide dat hy de handel dezer beide volken verfoeide, en zodanig een bystant, als zijn krachten aan hem toelieten, wilde gebruiken, om hen weêr in de bezitting van hun

Grote ontsteltenis in Hollant over de tijding van Brasil.

Vertoningen van de gezant van Portugal.

hun veroverde goederen te stellen. Hy verzekerde aan zich zelf/ dat hy de Stichters van de beroerte aan hen zou doen leveren, en met hun goederen de schade van de Compagnie boeten.

Maar deze Gezant dee vergeefs met grote bevallijkheit dit bedriegelijk vertoog voor deze wijze en voorzichtige Staatkundigen. Meende hy dat zy niet wel van alles onderrecht waren/ om te bemerken dat zijn redenen alleenlijk met veinsing/ logen en bedroch opgepronkt waren? dat zijn aanbiedingen en voorstellingen alleenlijk op list en bedroch steunden? Zy gaven ook geen antwoort aan hem/ maar zonden enigen/ om aan de Christelijkste Koning te klagen over de meineedigheit en ondankbaarheit van de Koning van Portugal, die zo hoog en dier aan hen verplicht was, en die, na dat zy zo grote zorg voor hem hadden gedragen, en hun schatten tot zijn verheffing besteed, tot vergelding hen van hun veroverde plaatsen in Brasil verradelijk berooft, hun Oversten omgekocht, en met enkel verraat ontellijke wreetheden aan hun onderdanen gepleegt had, met breken van d'algemene Vrede, tusschen hen in 't zestienhondert eenenveertigste jaar bezworen. Zy voegden hier noch by/ dat zy gedwongen waren hem d'Oorlog aan te zeggen. Zijn Majesteit dee hen weer aanzeggen/ dat dit de zaken der bezondere lieden betrof, gelijk zy zelven te voren hadden bygebracht, toen 'er verschil om Angola was: dat de Koning van Portugal ontkende ooit hier in bewilligt, geraden, of deze wanordeningen bevordert te hebben, en zijn dienst hen hier toe aanbood, om vernoeging aan hen te geven: dat het van te groot belang voor deze twee Opperste machten was, ja ook voor geheel Europa, geen vyanden tegen malkander te worden, en hier Oorlog om een Lant, dat zo verre gelegen was, te voeren: dat men, in plaats van deze enigheit te breken ('t welk de Spanjaart, de gemene vyant van alle drie, wel zou wenschen) eer de Franschen en Engelschen moest navolgen, die, hoewel 'er beroerten en zwarigheden tusschen hen in de Landen van Terra Nova voorvallen, echter in Europa in goede vrede leven, en hun koophandel met malkander niet steuren, schoon deze twee volken van weêrzijden zodanige heirkrachten, als hen goet dunkt, derwaarts zenden, om te strijden, zonder dat dit in hen hier de minste twist veroorzaakt: dat d'algemene Staten, en de Koning van Portugal in alle geval desgelijks behoorden te doen; maar dat men echter van verdrach moest handelen, en aan de geen recht doen, dien zulks toebehoorde.

Klachte der Staten aan de Koning van Frankrijk.

Des Konings antwoort.

D'algemene Staten besloten niet naar deze raat te luisteren/ maar zich te wreken/ en vroeg of spade reden hier af van de Koning van Portugal/ door alle middelen/ die zich daar toe vertonen zouden/ t'eisschen. Maar zy/ oordelende dat het noch geen tijt was om aan deze lijn te trekken/ en dat men eerst moest beramen wat grontreegelen men daar in zou houden/ en ook om te verwachten hoedanige voldoening de Portugezen hier af aan hen zouden geven/ lieten hun Gezant te Lissebon blijven. De Gezant van Portugal werk ook niet uit de Haag; en deze twee Volken moeiden malkander niet ter Zee/ of te Lant/ en voeren voort in hun koophandel aan deze zijde van de middellinie. Maar de Staten/ om geen tijt te verliezen/ en zo groot een Lant/ dat men hen tegen de beloofde trou wilde ontroven/ te behouden/ rieden de Westindische Compagnie aan/ die noch enig gelt in de wisselbank behouden hadden/ dat zy een Vloot van vijf of zes duizent mannen zouden toerusten/ die/ naar dat de

De Hollanders veinzen 't ongelijk/ dat hen van de Portugees aangedaan is.

de Raatsheeren van 't Recif geschreven hadden / meer dan genoech zou zijn / om over al weer in 't bezit te geraken / en de weerspannigen te slaan ; en zeiden dat zy noch de beste plaatsen in hun bezitting hadden / en dat zy / om hen weer op te helpen / hun vryheit van de bezitting in Brasil voor vijftien jaren verlangden / om aan hen middel tot vergoeding van hun schade te geven. D'algemene Staten slaakten ook / om hen lichtelijker te doen volk en Soldaten krijgen / vijfentwintig vaandelen van hun gehele krijgsmacht / daar af het grootste deel / met de genen / die men in yder Regement / en deur alle Steden vergaderen kon / tot een getal van volle vier duizent mannen / zonder de Bootsgezellen en vrye Lieden / aangenomen wierd. De Schepen / die hen overvoeren zouden / wierden ook ten kosten van de Compagnie toegerust. De Vloot was in November van 't zestienhondert vijfenveertigste jaar gereet om te vertrekken ; en de Schepen waren op de Hont by Vlissingen bescheiden. Maar daar quam onverwacht een bovengewone vorst / die al de havens met ys besloot / en de Schepen daar drie maanden lang in hield.

Grote toerusting naar Brasil.

De vorst belet hen.

Toen de vorst gedaan / en 't ys gedooit was / ging de Vloot te zeil in 't begin van Februarius / in 't zestienhondertzesenveertigste jaar. De vergadering van de hoge Raat in de heerschappy der veroverde Landen van Brasil, in de plaats der gener gekozen / die zes jaren lang hun ampt bedient hadden / waren mee in deze Vloot. Zeker / de genen / die daar waren / hadden groter begeerte om weer te keren / dan de nieuwe Overigheden om heen te trekken / schoon zy gewillig op de reis waren / vermits zy vastelijk meenden dat zy door hun tegenwoordigheit de Portugezen zouden verschrikken / door hun koomst alles weer ophelpen / en dus hun gedachtenis eeuwig maken. Maar zy hadden tijts genoeg om hun doling te bekennen / en berou van deze verwaantheit te hebben. Men verkoos deze Raatsheren uit de genen / die de beste kennis en ervarentheit in de bestiering der Steden hadden / en die men bad dit ampt aan te nemen. 't Getal daar af bestont in vijf : te weten mijn Heer de Voorzitter Schonenburg, hier toe met voorbedachte raat uit de Vergadering der algemene Staten getrokken ; mijn Heer van Goch, Raatsheer en Pensionaris van de stat Vlissingen, gewonelijk van 't Lantschap van Zeelant naar de vergaderingen der algemene Staten afgevaerdigt ; mijn Heer van Beaumont, Advokaat Fiskaal van de stat en 't Lant van Dordrecht, en langs de Maas / alle drie van zonderlinge deucht en oprechtigheit / die hun tijt in de wetenschappen / en in de konst van de Burgerlijke bestiering versleten hadden / en in de talen / die gewonelijk in Europa gebruikt worden / ervaren waren / en in hun jeucht in al de Koninkrijken en Lantschappen van Christenrijk hadden gereist. Zy voegden hier noch by / om de rekening van de Compagnie waar te nemen / de Heren Haaks en Trovire, treffelijke Kooplieden van de Stat Amsterdam, en tot Geheimschrijver de Heer de Heremijt, Advocaat van de Stat Delft, Zoon van de grote Schipper de Heremijt, die d'aarde rontom gezeilt heeft. De Veltoverste van 't Krijgsvolk te Lant was de Heer Sigismond Schop, een Duitscher / die 'er alree Veltoverste geweest had / en van de welk te voren gesproken is ; een dapper en edelmoedig man / maar die voor wreet geacht wierd. Doch men ried hem dat hy zich zachter en gehantsamer / dan hy eertijts gedaan had / aan de Soldaten zou betonen / om door zijn mee-

Hoge Raat naar Brasil.

Namen der Raadsheeren.

warigheit

warigheit hen te verplichten tot hem getrou te zijn / en hun plicht wel te betrachten. Men verkoos tot Overste van de Zee de Heer Bankert, Admiraal van Zeelant / die zy tot Admiraal van de Zee tusschen Brasil en Angola maakten. Deze allen gingen in een zelve tijt te Scheep. De Steden / Schanssen en Schepen / die in de Havens lagen / betuigden hun goede wil tot deze Vloot / aan de welke zy / met het lossen van hun geschut / geluk en voorspoet op hun reis toewenschten. 't Getal der Schepen quam op tweeënvijftig.

Onweer voor de Vloot/

Men leest niet dat 'er / van al de Vloten uit Hollant naar Brasil gezonden / ooit een geweest heeft / die zo veel tegenspoet als deze heeft gehad. Zy verstrekte tot een gedurig speeltuig aan d'ongestadigheden van de Zee / en dit niet voor een korte tijt / maar voor gehele zes maanden / die zy onder weeg was. Want zy / die in de kommerlijkste tijt van 't jaar te zeil ging / had ook veel zwarigheden waar te nemen. Twee dagen na ons vertrek liepen wy / van zware stormen gedreven / in de Haven van Duins in Engelant / tegen over Nieuport, daar twee van onze Schepen / vermits het Anker niet wilde vatten / drif raakten / en op 't zant stieten. De genen / die daar in waren / verdronken ten deel / en d'anderen wierden van de Boten der Engelschen geborgt / die / tot betaling van de moeiten / die zy gedaan hadden / al 't geen / dat in deze Schepen gevonden wierd / wechroofden. Wat het Geschut / d'Ammunitie / Zeilen / Touwen / Masten en Ankers aangaat / d'Overste der Engelschen dee die in de Vestingen brengen / en zeide dat dit / met de Schepen / die daar strandden / of Schipbreuk voor de Havens en Reden van Engelant leden / ('t welk zy des Konings Kamer noemen) een recht was / dat aan d'Admiraliteit behoorde / gelijk ook al 't geen / 't welk twee mijlen van d'Oever in Zee valt: in voegen dat wy gedwongen waren de gebroke Touwen / en d'Ankers / die onze Bootsgezellen uit de gront gevischt hadden / weer over te geven. Deze storm belette ons drie dagen lang aan Lant te komen; in welke tijt de Soldaten en Bootsgezellen / die 't gevaar ontkomen waren / en alles verloren hadden / zich / van koude en honger gedrukt / om dat men aalmoessen aan hen weigerde / in 't Lant wilden verspreiden / om daar leefmiddelen te zoeken. Maar d'Engelschen brachten terstont de Vaandelen / die zy Tremebenden noemen / in de wapenen. Dezen vingen al deze Soldaten en Bootsgezellen / brachten hen weer in Duins, en deden mijn Heer van Goch, die over de Vloot gebood / aanzeggen / dat hy hen vaerdiglijk in zijn Schepen zou doen gaan / of dat zy hen anders ten kosten van de Compagnie weer in Hollant zouden doen voeren: men moest dieshalven een Schip voor dubbelt gelt huren / 't welk men anders met gemak had mogen doen / om hen weer naar Middelburg te brengen / en van daar weer andere Schepen te doen komen.

Daar af twee Schepen vergaan.

Wy kregen toen de wint een weinig ruimer; maar na dat wy twee dagen gezeilt hadden / ontstont 'er een felle storm / die van een zelve streek quam / en de Zee zo ongestuimig maakte / dat wy gedwongen waren spoediglijk in een der Havenen van 't Eilant Wicht, daar wy alree voorby waren / 't Anker te laten vallen. Deze Haven / Sint Helena genoemt / legt tusschen 't Eilant en 't vaste Lant / daar / drie mijlen hier af gelegen / de Stat Antonne legt / daar men d'overgebleve stukken van een kostelijk Schip van Hollant aan ons ver-

toonde/

toonde / dat twee Milioenen waerdig geschat wierd / en uit Brasil quam / en 't welk over drie dagen / door het stoten aan een klip / omtrent een Musketscheut aan gene zijde van 't Eilant / vergaan was: in voegen dat men van driehondert menschen / die daar in waren / niet meer dan omtrent dartig bergen kon. Hoe geweldelijk dat het stormt / zo is echter de Zee daar stil; doch wy quamen 'er niet / dan met grote zwarigheit / uit. D'ongestadige winden hielden ons daar negen gehele weken. Wy wonden tot twintig malen 't Anker op / en zeilden somtijts een / twee / drie / vier / tien of twaalf mijlen verre / en wierden tot twintig malen / door de strijdige winden / naar onze vorige plaats gedreven. Wy kregen ondertusschen tijding van 't Recif, door middel van een ander Schip / dat twee maanden van daar had geweest / en by geval niet verre van ons zijn Anker liet vallen. De genen / die daar in waren / zeiden / dat de Hollanders daar in grote noot waren / dat wy misschien het Lant verloren zouden vinden / en dat 'er weinig voorraat van lijftocht was. Dit bracht te weeg dat wy met grote arbeit / en ondanks de strijdige wint / in Zee geraakten / daar de wint zo geweldelijk aanwies / dat wy naar de Kusten van Portlant, heel gevaarlijke plaatsen / geworpen wierden; en dit ten deel door de vergissing der Stierlieden / die niet diep genoech in Zee gehouden hadden. De verwoede golven van de loop der Zee dreven onze Schepen naar de strant / die met klippen bezoomt was / daar in 't aanzien van ons alle een Schots Schip stiet en verging / in 't welk omtrent tweehondert menschen waren / die tot een roof van deze ongetrouwe hooftstoffe wierden / met schrikkelijk getier en gekrijt / 't welk onze schrik / van gelijk ongeval te moeten uitstaan / verdubbelde. Maar de Goddelijke goetheit / ons in vrees gehouden / en de schrik des doots / die ons schijnbaarder was dan 't leven / aan ons vertoont hebbende / beschutte ons daar af / door middel van onze wakkere Stierlieden / die echter alles verlaten / en de Koerpen vastgebonden hadden; in voegen dat wy / in de genade der golven geslingert / op tien of twaalf treden na aan de klippen waren gekomen. Het scheen dat alles schichtelijk veranderde. Het Schip nam een andere keer; en zy zetten de Zeilen by de wint / en stierden de Schepen tegen de wint op / die uit het Lant quam. De boorden vielen in 't water / 't welk in zo groot een overvloet op d'overloop quam / dat 'et daar deur liep / en een deel van 't geen / dat'er in was / bedorf. Wy bleven zeven uren lang in deze verbaastheit / en verwachtten yder ogenblik niets anders / dan de doot / toen / tot vermeerdering van schrik / de duisternis van de nacht ons overviel / en ons alle hoop dee verliezen van uit het midden van zo veel gevarelijkheden te geraken. Maar 't onweer bedaarde eindelijk / en na dat onze Schepen een wijl gedreven en gezworven hadden / wierpen de Bootsgezellen 't Anker / en hielden ons achter een kleine heuvel.

Hollants Schip by Wicht vergaan.

Grote tegenspoet ter Zee voor de Vloot.

De Soldaten / Bootsgezellen en Reizigers / van zo groot een ongemak vermoeit / en door 't gedurig braken als afgemat / daar af de felle storm oorzaak was / vielen in een diepe slaap / die hun moede leden verquikte. Maar zy wierden schichtiglijk opgewekt door een verdrietige morgenwekker van zes schoten met grof geschut / die men met het krieken van de dag uit een stene Burgt / op d'oever van de Zee / twee Musketscheuten van ons gelegen / naar onze Schepen zond / en die drie mannen doodden / en vier of vijf quetsten.

Vyantschap der Engelschen aan de Vloot.

Mijn Heer van Goch zond vaerdiglijk in een Sloep naar deze Burgt de Schipper van 't Schip / die een Zeeu was / Hameling een Engelſch Hooftman der Soldaten / en my / die dit ſchrijf / een Franſchman / op dat d'een of d'ander van onze drie verſtaan zou worden. Wy vervoegden ons by de geen / die daar gebood / en vraagden hem naar de reden van dit quaad onthaal, en wie hem belaſt had dat hy ons dus handelen zou, dewijl hy wel aan onze vaandelen zag dat wy onder d'algemene Staten ſtonden, die gemene vrienden van de Koning van Engelant, en van zijn Parlament waren, en of hy van ons de Vrede wilde beginnen te breken. Hy gaf aan ons tot antwoort / dat de Burgt, daar wy waren, over niet meer dan acht dagen van 't Parlament den Koning afgenomen was: dat men hem daar geſtelt had om die te bewaren, en dat zijn hooft daar voor te pant ſtond: dat hy vermoeden had gekregen dat zo veel Schepen om geen andere oorzaak daar gekomen waren, dan om hem te verraſſchen: dat hy niet alleenlijk naar ons had doen ſchieten, maar dat hy ook 't gehele Lant in rep en roer had gebracht, en dat 'er in min dan drie of vier uren tijts meer dan zeven of acht duizent mannen by hem zouden zijn: dat hy om de doden en gequetſten bedroeft was, en dat hy echter niet meer dan zijn plicht betracht had, om dat wy voor de Burgt behoorden te ſtrijken, gelijk al de Schepen, die daar ankeren, of voorby zeilen, gehouden zijn te doen: dat hy, zo veel de vaandels aangaat, niet verplicht was zich daar op te betrouwen, dewijl men die vervalſchen, en een ander voeren kon, en dewijl het aan geen volk, dan aan hen zelven, veroorloft was daar hun vaandels te laten wajen. Wy zeiden weer tot hem / dat wy daar onvoordacht gekomen waren, en dat wy, naar Braſil zeilende, door de ſtorm, in de duiſternis van de nacht, en met gevaar van onz leven, daar gedreven waren, zonder dat wy de plaats, daar wy waren, kenden, of wiſten dat 'er een Burgt was. Hy antwoordde weer aan ons / dat het een ongeluk was, en dat wy 't alleen moeſten dragen. Hy dee ons echter zes gulden voor yder ſchoot met grof geſchut betalen / eer tot eerbewijs, zeide hy / dan om 't gelt. Voorts / hy onthaalde ons heerlijk en wel / en zond aan onz Admiraalſchip Spaanſche Wijn / met ontellijke verontſchuldigingen aan mijn Heer van Goch. Toen dit gedaan was / lichtte men d'Ankers / en begaf zich onder zeil / na dat wy drie ſchoten voor de Burgt geſchoten hadden / die ons weer met een ſchoot antwoordde.

daar af reden geeiſcht wordt.

Antwoort van de Burgtvoocht.

Weerantwoort der Hollanders.

Hun vertrek van daar.

Het t'Waalfde Hooftdeel.

Muitery onder de Soldaten. Twiſt tuſſchen van Goch en Beaumont, die zijn afſcheid neemt. De Bootsgezellen en Soldaten warren te zamen, en worden door van Goch geſtilt. Pico, een hoge Berg. Vreemde Viſſchen in de grote Noortzee. Ziekten en ſcheurbuik onder 't volk. Gevaar onder de Linie. Dodelijk water. Doling van enige Hiſtorieſchrijvers

van

van de twee Polen. Noot en elende op 't Recif. Blijde inhaling der Inwoonders over de koomst van ontzet.

Na dat wy drie dagen in 't Kanaal gezeilt hadden / begonnen de Duitsche Soldaten van ons Admiraalschip beroerte te maken / en d'anderen de wapenen te doen aantasten. Zy klaagden / dat men geen Kaas / Brandewijn en Tobak aan hen gaf / en benamen onder deze schijn den Bottelier de sleutels van de Bottelery / aten en dronken daar twee dagen lang / hielden de spot met hun Bevelhebbers / en dreigden dat zy mijn Heer van Goch, en al de genen / die in de kajuit waren / over boort zouden werpen. Terwijl de Soldaten dus in razerny ontsteeken waren / hielden wy ons op onze hoede. De deuren van de Stuurplecht wierden van binnen toegeslut / gelijk ook de deuren van de Hut / die daar boven is. Men zette 't geschut om op d'overloop te strijden / zo zy aangetast wierden. Men bracht ook veel wapenen by malkander. Wy hadden ondertusschen middel om ons by d'andere Schepen van de Vloot te voegen / en onze kajuit met Bevelhebbers te vervullen / die men deur de veinsters van de Geschutkamer dee inkomen. Dit bracht enige bedaring en stilstant onder d'oproerigen / die men niet verdelgen wilde / om dat men hen behoefde. Zy / ziende dat zy te zwak waren / baden op hun kniejen om vergiffenis aan mijn Heeren van Goch en Beaumont, die aan hen tot antwoort gaven / dat men niet met de wapenen in de vuist, en met dreigingen iets verzoeken moest; dat men dit met woorden of geschrift behoorde te doen; dat zy niet min dan de doot verdient hadden; dat zy echter vergiffenis zouden verkrijgen, op voorwaarde van nooit gelijk misdrijf weêr te bedrijven, en getrou te blijven. Hy dee aan yder een pont Tobak / een Hollantsche Kaas / en Brandewijn uitdeelen / om hen te stillen. De stichters van deze beroerte / schoon men hen uit zekere inzicht hun misdrijf vergeven had / wierden echter aangetekent; en men spaarde in Brasil de strop niet voor hen / op 't minste misdrijf / dat zy begingen. Maar op dat zy niet weer gelijke beroerte aanvangen zouden / zo wierden zy by zevenen afgescheiden / en in andere Schepen verdeelt. Twee Schippers / weigerende hun deel daar af in te nemen / wierden van hun ampten berooft / hun huur wierd verbeurt gemaakt / en zy weer naar Hollant gezonden.

Muiting onder de Soldaten;

die vergiffenis verzoeken.

Toen zy buiten het Kanaal tusschen Frankrijk en Engelant, en in de Spaansche Zee gekomen waren / dee mijn Heer van Goch in zijn Schip al de Bevelhebbers van de Zee / en van 't Lantheir vergaderen / om aan hen te bevelen hoe zy zich op deze reis zouden houden / om malkander by nacht te kennen / en in strijden / stormen en ongevallen malkander te helpen. Maar mijn Heer van Beaumont, die alleen van al de Heren in onze Vloot was / (want d'anderen hadden al van Duins in Engelant van ons afgeweest / en een andere streek gekozen) wilde dit bevel niet aanneemen / en zeide / dat hy dit bevelen moest: dat hy in 't voeren van de vlag moest gebieden, om dat hy een der voornaamste Kamers van de Compagnie, en van 't Lantschap van Hollant, dat zonder tegenspreken voor 't eerste van alle gehouden wierd, vertoonde: dat hy, zo veel hem in 't bezonder aanging, wel onder de Heer van Goch wilde staan, en voor hem wijken;

Twist tusschen van Goch en Beaumont.

ken; maar dat, in ſtaat van een beamptman, deze eer aan hem behoorde; en dat de genen, die hem verkozen hadden, nooit aan hem zouden verwijten dat hy hun voorrechten had laten verloren gaan. De Heer van Goch gaf hier op tot antwoort/ dat in dit geval geen van beiden de Lantſchappen van Hollant en Zeelant vertoonden, die beide onder de wet der algemene Staten, en niet d'een onder d'ander, ſtonden, maar alleenlijk de Kamers, die hen hadden verkozen, en doen beveſtigen: dat Middelburg, en niet Dordrecht, na Amſterdam volgde, en dat, zo hy weigerde hem te gehoorzamen, zo hy de voorſte wilde zijn, en de vlag op zijn Schip voeren, hy niet wiſt welke plaats de Kamer van Middelburg in de Vergaderingen van de Weſtindiſche Compagnie voor de Negentien had. De Bevelhebbers wierden hier op vergadert. Dien van Zeelant/ welks getal het grootſte bevonden wierd/ ſtemden voor de Heer van Goch, en wilden dat de Heer van Beaumont niet meer dan Onderadmiraal zou zijn. Dien van Hollant in tegendeel bejonſtigden de zijde van de genoemde Heer van Beaumont, en wilden dat hy Admiraal zou wezen. Zy konden dieshalven hier in niet verdragen. De Heer van Beaumont, ziende dat de Hollantſche Schepen/ met d'anderen vermengt/ een zelve ſtreek hielden/ als de Heer van Goch, die altijt de voortocht had/ ontbood/ op dat d'anderen geen eer daar af zouden hebben/ al de Hollanders by hem/ en wilde dat zy een andere ſtreek zouden nemen. Hy/ met grof geſchut een ſchoot ſchietende/ zeide vaar wel/ en ſcheidde van ons af/ en betoonde zich hier door als Admiraal/ die/ van weg veranderende/ ſchiet/ om d'anderen te verwittigen tot hem te volgen. Maar men liet hem gaan.

Beaumont ſcheid zich van de Heer van Goch.

Een goede en geſtadige wint/ die een gehele maant duurde/ dee ons twaalf hondert mijlen weegs op de Spaanſche Zee afleggen/ daar de Schepen heel gemakkelijk zeilen/ om dat de golven/ hoewel driemaal hoger dan in andere plaatſen/ daar heel langſamelijk gaan/ ſchoon deze Zee altijt bewogen is. Maar dewijl onze Schepen te veel tijts met malkander ſpilden/ en ſomtijts de zeilen gehele dagen lang moeſten ſtrijken/ zo wierd gezegt dat yder zodanig een ſtreek/ als hy begeerde/ zou kiezen; en voor uit zeilen/ om te vroeger aan 't Recif te geraken. Wy zeilden voorby de Kaap van Fineſterre, langs de Kuſt van Portugal/ en voorby de Stat Liſſebon, en daar na by de grote en hoge Rotſen/ die in Zee uitſteeken/ en de Barrollen genoemt worden. De Bootsgezellen zeiden dat de genen/ die daar noch niet geweeſt hadden/ drinkgelt aan hen moeſten geven/ of dat zy recht hadden om hen in Zee te werpen/ en dat dit altijt een gewoonte had geweeſt: dat de Koning van Engelant, toen noch Vorſt van Walles zijnde/ in zijn reis naar Spanjen gedwongen had geweeſt een deel gelts aan de Bootsgezellen te geven. De Soldaten ſpotten met hen/ en met al de redenen/ op de welken zy hun eiſch veſtten/ en wilden niet horen ſpreken van iets te geven. De Bootsgezellen beſtonden enigen van hen aan te taſten/ en hadden hen alree met touwen onder d'okſels gebonden/ om hen in Zee te dompelen/ toen zy zich van andere Soldaten aangetaſt zagen/ die hun wapenen gehaalt hadden: in voegen dat zy gereet ſtonden om malkander te doden. De Heer van Goch had genoech te doen om deze beroerte/ die in min dan een half uur ontſtaan was/ te ſtillen. Hy beval aan de Bevelhebbers dat yder de genen, die onder zijn beleit waren, aan zou taſten, en dat zy voor hem zouden

Twiſt tuſſchen de Bootsgezellen en Soldaten.

den komen, om hun redenen te vertonen. De Bootsgezellen / niet wel vernoegt zijnde / schoven al de schult op de Soldaten, en verzochten dat men enigen van hen zou straffen, of dat zy anders een nieuwe beroerte wilden aanheffen. De Soldaten/in tegendeel/vertoonden dat de Bootsgezellen d'aanheffers waren, en zeiden dat zy zich niet wilden van hen laten verblaffen, die niet aflieten van hen gewonelijk smadig te handelen, zo zy hen somtijts de tanden niet lieten zien, en niet in groter getal waren. De Heer van Goch vertoonde aan deze Bootsgezellen dat het, door 't bevel der Negentien, 't welk hy lezen deê, uitdrukkelijk verboden was iemant te dopen, dan door 't bevel van 't gerecht: dat het recht, van 't welk zy spraken, niet anders, dan in alle minnelijkheit, geëischt moest worden, en dat zy niemant moesten dwingen, en dat, als de Soldaten 't ongelijk al hadden, hy, zo hy hen wilde straffen, daar in belet zou zijn, en 't gemor weêr doen beginnen. Hy bekeef daar na heel heftelijk de Soldaten van dat zy / in plaats van aan hem te klagen / de wapenen aangetast hadden. Hy benam hen hun musketten / vuurroers en zwaerden / die hy in de geschutkamer dee sluiten / om die in de noot aan hen weer te geven. En zeker / hy / om hen te vernoegen / dee aan yder Bootsgezel een pijnt Fransche wijn / en aan yder bak van zeven Soldaten twee pijnten voor een maal geven. De Bootsgezellen bespotten de Soldaten van dat zy hen hadden doen ontwapenen / en noch wel betaalt waren; en de Soldaten lachten om dat zy hen geslagen / en noch wijn tot vergelding gekregen hadden. Van Goch stilt hen.

Terwijl wy dus voortzeilden / zeiden de Stierlieden / dat wy op de hoogte van de Straat van Gibralter, en seventig mijlen daar af / en daar na op die van Porto Sancto waren. Wy zeilden dicht voorby d'Eilanden van Madera, en zagen Teneriffa, en Pico van Canarien, deze hoge Berg/welks opsteekende top tot deur de Wolken dringt / en die men by klaar en helder weer omtrent zeventig mijlen verre kan zien; maar als dit ook gebeurt / zo voorteekent het een aanstaand en schrikkelijk onweer. Onze Stierlieden / in de rekening van de streek van 't Schip naar 't Kompas / naar de ring op de middag / en somtijts des nachts naar de Noortstar dolende / vertoonden aan ons de Kusten van Marocco in Barbaryen. Ja zy / menende naar 't West verre afgeschoten te zijn / veranderden hun streek tegen de zoute Eilanden. Maar wy / in plaats van ons op 't Eilant Sint Vincent, een der zoute Eilanden / te verversschen / gelijk de gewoonte der Zeevarende lieden is / moesten door 't bevel van de Heer van Goch, daar niet landen / om zo veel te spoediger op 't Recif te komen. Wy zagen / op zestien en een halve graden aan de middellinie / d'Eilanden van Sal, Bella en Vishera, niet verre van Vincent, van de Spaansche Ballingen bewoont / die daar gebannen zijn / en zich vrykopen met een getal van Bokkevellen / die men hen beveelt jarelijks te leveren / daar af men Spaansch leer maakt. Wy zagen ook op deze woeste en ruime rug der Zee een ontellijk getal van verscheide Visschen / en een grote menigte van de genen / die met hun vleugelen van kraakbeentjes / omtrent zo groot als Haring / en heel goet van smaak / in de Lucht vlogen / en gewonelijk tegen onze zeilen aanquamen / gelijk Snippen / Tonijnen / Zeevarkens / en verscheide andere Visschen / daar af wy grote overvloet met de lijn / en met het scherp kregen. De grote hitte van de Zon / de gezoute spijs / en 't weinig water / daar af men des daags niet meer dan een glas

Grote hoogte van Pico.

Vreemde Visschen.

glas kreeg / 't welk heel lelijk stonk / en vol wormen was / en de beschimmelde biskuit / die van 't Zeewater bedorven was / veroorzaakten grote pijn en ongemak: maar boven al dee een stilte van zes dagen / terwijl wy onder de Linie waren / ons byna van hitte stikken / zonder dat wy in al deze tijt naauwelijks een vierdedeel van een mijl konden voortkomen. Zeker / een vreemd wonder van deze schrikkelijke vochtige vlakte / die stilder was dan een Poel / en / door de winden bewogen zijnde / de werrelt doet beven / en schrik in d'onversaagste menschen ontsteekt / en / tegen wil van de naerstigheit der Stierlieden / met de sterkste Schepen speelt / als met schelpen / en hen ten top van haar hoge Waterbergen opheft / en in een ogenblik in de diepste dalen neerstort / als of zy hen in een onschuwelijke afgront dee zinken / terwijl zy hen schichtiglijk weer in top doet rijzen / en daar na weer in de diepte dalen / en in de volgende dag zich stil / en als zonder bewegenis vertoont.

Ziekten en Scheurbuik onder 't volk.

De hete stralen van de Zon / die in onze ogen als vonken vuur waren / veroorzaakten noch (behalven 't geen / dat alree gezegt is) veel ongezontheden. De Scheurbuik / een ziekte van de Zee / die de beweging der zenuwen weerhoud / de spieren verstijft / de leden kromtrekt / het tantvleesch bederft en zwart maakt / dat men daar na met een schaer moet wechsnijden / plaagde veel van onze Soldaten en Bootsgezellen / die alle van een gedurige koorts / en van een gevarelijke pijn in 't hooft / die negen dagen duurde / geplaagt wierden. Maar als men deze dagen over was / zo had men niets te vrezen. Zy dee echter een groot getal sterven / doch boven al de genen / die voor hun gezontheit niet zeer bekommert waren / en hun borst ontblootten voor d'aangename verversching van de nacht / die daar na dodelijk aan hen was. Onze Geneesmeester / de Wondheelders / d'Opperstierman / de Hoogbootsman / en omtrent vijftig anderen van dit Schip storven. Men bewond hen in een kleet / en wierp hen in Zee / drie of vier uren naar hun overlijden / met twee koegels van grof geschut aan hun voeten / en schoot een scheut tot hun uitvaart. Al de genen / die de lesten ziek wierden (onder de welken de Heer van Goch en ik waren) konden met geen geneesmiddelen geholpen worden / om dat die alree aan anderen besteed waren. 't Geen / 't welk men noch vond / was Olijfolie / van de welken men geneesmiddelen / dranken / en waschdranken maakte. Deze strenge elende was ons noch een weinig verdragelijk / uit oorzaak van 't vermaak der grote Visschen / die tegen ons Schip aanzweeven / om ons te zien. De Dolfijnen zwommen twee en twee in onze tegenwoordigheit. Wy zagen daar de Zeebraassems / de schoonste / aangenaamste en lekkerste Visschen van de Zee / met de dikke en grote Visschen / die men Blazers noemt / die hun buik tot barstens toe met water opbulden / en daar na by onze Schepen de keel om hoog staken / en het water met gewelt weer uitbliezen. Deze stilte / zo zy langer geduurt had / was machtig om ons alle te doen vergaan / gelijk in 't jaar te voren aan een Portugeesch Schip / onder de zelve Linie / gebeurt was / in 't welk niet een levendig mensch was / en dat men vond zes weken na dat zy alle gestorven waren / gelijk men uit hun dagbeschrijving bespeurde / en gelijk twee Bootsgezellen verzekerden / die op reis en daar tegenwoordig waren. 't Water zelf / dat uit de Wolken quam / was alree bedorven eer het nederviel. Het was ook vol van kleine wormen / en zo vergiftig / dat de druppelen niet zo haast op

Visschen in de Zee.

Gevaar onder de middellinie.

Dodelijk water uit de Lucht.

op

op de handen/ op 't aangezicht / en op d'andere delen van 't lighaam vielen / of daar liepen terstont blaren op / die enige kleine pijn maakten.

Toen wy goede wint hadden gekregen / begonnen wy de Zuidpool te zien. Wy bespeurden hier uit de misslag van zekere fabelachtige Historieschrijvers / die zeggen dat men onder de Linie de beide Polen in een ogenblik kan zien. In tegendeel / als men recht daar onder is / zo kan men geen van de beide Polen zien. Men zegt ook heel beuzelachtig / dat de golven van de Zuider en Noorder Kusten onder deze Linie tegen malkander aan komen stoten / om die aan te wijzen. Want deze Linie / die niet dan een ingebeelde kring in de Hemel is / en daar wy ons onder zeggen te wezen / als wy twee of drie graden aan d'een of d'andere zijde zijn / kan niet op 't water bespeurt worden. Toen wy vijftien dagen voortgezeilt hadden / zeiden de Stierlieden tot ons dat wy op de hoogte van de Baay de todos los Sanctos, hondert mijlen aan geen zijde van 't Recif waren / daar zy met voordacht hun streek opgenomen hadden / om de wint tot hun voordeel te krijgen / die daar de helft van 't jaar uit het Zuiden / en d'andere helft uit het Noorden waait. De Stierlieden / hun streek naar strant zettende / beloofden aan ons dat zy 't Lant binnen weinig dagen tonen zouden. Wy / deze hoop geschept hebbende / zeilden vijf dagen lang met volle zeilen / en ontdekten eindelijk de Kaap van Sint Augustijn, twee uren daar na de Stat Olinde, en daar na 't Recif, daar wy / op een half mijl van daar / 't anker lieten vallen. De Heer van Goch was d'eerste van de nieuwe Heren / die daar aanquam. Over vier of vijf dagen waren enige Schepen op deze plaats gekomen / maar zo recht van pas / dat / indien zy niet voor ons daar geweest hadden / wy nooit op 't Recif aan Lant gekomen zouden zijn / maar vruchteloosselijk weerom gekeert zouden hebben.

Fabel van enige Historieschrijvers.

Dit arm quijnend volk was van d'uitterste hongersnoot zodanig gedrukt / dat zy alree hopeloos en duldeloos waren geworden / en dat zy / het Lant / en de middelen / die hen overgebleven waren / verwarelozende / niets anders dachten / dan hun leven te bergen / en zich van de doot te beschutten. Zy hadden / in d'onmacht van langer te konnen bestaan / in de Raat / en in de vergadering der burgers besloten in de volgende dag / toen deze drie Schepen daar quamen / enigen uit te zenden / met de Portugezen te handelen / zich in hun genade over te geven / en alles aan hen te laten / met behouding van 't leven / en met voorwaarde van lijftocht en Schepen aan hen te geven / om weer naar 't Vaderlant te keren. Van al deze Inwoonders waren 'er geen / die meer schrik hadden / dan de Joden; want de Portugezen hadden gezworen dat zy nooit lijfsgenade aan hen zouden geven / maar dat zy hen allen levendig zouden verbranden. Zy hadden ook besloten eer met het geweer in de handen te sterven / en hun huit dier genoech te verkopen / dan in de handen der Portugezen te vallen. Zo haast als onze Schepen gezien waren / quamen al de Barken en Boten ons te gemoet / en geleidden ons in 't Recif, daar wy des avonts omtrent t'acht uren quamen. Ik geef aan de lezer te bedenken hoe groot een vreucht en blijschap dit volk / dat van honger gedrukt was / gevoelde / toen het zijn verlossers zag. Men had in de tijt van gehele drie maanden niets anders aan hen uitgedeelt / dan yder week een pont meel van erreten of bonen gemaakt: in voegen dat zy gedwongen waren hun holle buik met kruiden / wortelen en bladen / die op hun

Uitterste noot der Inwoonders van 't Recif.

Schrik der Joden.

Elenden / op 't Recif geleden.

hun vesten/en op hun kerkhoven groeiden/te verzaden. Zy deden deze gerechten vier of vijf maal in brak water koken/ te weten de genen/ die hout konden krijgen/ om de bitterheit daar af te verzoeten. Zy aten dit met een weinig zout/ en met de Visschen/ die zy vingen. Al de Pakhuizen waren leeg; en daar was niet meer overgebleven/ dan twee duizent bokkens/ een ton meel/ drie tonnen met erreten/ en byna drie hondert stokvisschen. Omtrent vijftien hondert menschen storven van elende of van honger/ en zo veel wierden ook gedoot/ gevangen/ of overlopers aan de vyanden/ sedert het begin van d'afval tot aan onze koomst.

Blyschap over de koomst van de Vloot.

Al de Soldaten en Burgers begaven zich in de wapenen. Men hoorde niets/ dan 't gedruis van 't geschut der Schepen/ die in de Haven lagen/ en van de stukken/ die op de vesten stonden. Zeker/ 't geschut wierd met zulk een wanordening afgeschoten/ dat een Schip en een Huis daar door in brant geraakte/ en verbrandde. Indien de schrikkelijke voorwerpingen verrasschen konnen/ zo hadden wy wel reden om verbaast te zijn in d'aanschouwing van deze slaven/ en wilde menschen/ die geheel naakt waren. Hun aangezichten waren zwart als ebbenhout/ geel/ berookt/ en ysselijk. Hun ogen/ die zy met voordacht in 't aangezicht deden hollen en drajen/ met een wild gezicht/ hun magere en uitgedroogde lighamen/ gelijk palen/ zouden ook schrik in de stoutsten ontsteken hebben. Zy stonden in de veinsteren der Huizen/ en langs de zijden der straten/ en hielden fakkels en licht in hun handen: invoegen dat deze nacht lichter was dan een heldere dag. De blyschap was zo algemeen/ dat zy met ontellijke vreuchdegeruchten verzelt wierd. Sommigen stampten/ tot bewijs van hun blyschap/ d'aarde met hun voeten/ en anderen gingen op een gestelde maat wandelen. De Heer van Goch bewees/ om deze blyschap met geen hatelijk Schouspel te bevlekken/ 's anderen daags vergiffenis aan twee misdadigen/ die van dievery overtuigt/ ter doot gevoert wierden.

Het dartiende Hooftdeel.

De gehele Vloot koomt aan 't Recif. Naauwe toezicht op de leefmiddelen. Oneenigheit om d' Opperzitting. Klachte over d'oude Heren. Afval der Tapoyers en Brasilianen; oorzaken daar af. De nieuwe Raat poogt d'afvalligen door zoetigheit tot hun plicht te brengen; 't welk averechts uitvalt. De Hollanders geslagen. Ziekten op 't Recif. Grote macht der Portugezen, die de Hollanders tot verscheide malen doen wijken. Yver van de Veltoverste Schop, die enigen met zijn eige hant doot. Middel beraamt, om de Portugezen aan te tasten.

Koomst van de gehele Vloot op 't Recif.

DAar verliepen zes weken eer d'andere Heren/ d'opperste Veltoverste/ de Kolonellen/ d'Admiraal/ en al d'andere Schepen van de Vloot weer op 't Recif quamen. Zy hadden door de storm/ en om zich te ver-

var-

varschen / gedwongen geweest aan de gelukkige Eilanden / aan Sint Vincent, Marahon, Angola, Guinea en andere plaatsen t'ankeren. Zy bevonden zich eindelijk tot een getal van vijfenveertig Schepen. De vijf anderen waren gezonken / die met de twee / die in Duins vergaan waren / zeven Schepen uitmaakten / de welken de Westindische Compagnie in deze reis verloor; behalven noch vier of vijfhondert mannen van de Vloot / die onderweeg van ziekte / elende en andersins gestorven waren. D'Inwoonders van 't Recif hadden stoffe om over deze bystant verblijd te zijn / gelijk ook de genen / die / van de bekommernissen der Zee ontslagen / in een goede Haven gekomen waren. Maar zy waren enige weinige dagen daar na zeer verbaast van dat zy niet meer op de wijze van Europa gehandelt wierden. Toen de gehele Vloot gekomen was / verliep'er wel een volle maant dat men niet een mont vol Broots voor een Pistolet kon vinden. Daar waren Gemachtigden / die zulks gaven op briefjes / die van de Heren getekent waren; aan yder voor een week twee ponden zwart Broot / anderhalf pont Vleesch / een pont Spek / Erreten / Bonen / Olijfölie / Brandewijn / Wijnëedik / en ook somtijts een mutsje Spaansche Wijn. Men gebood ook dat niemant hier af meer zou hebben / dan 't geen / dat in deze geschriften geschreven was / op verbeurte van 't leven. Maar de geen / die veel gelt had / vond middelen genoech om in 't heimelijk meer van de Gemachtigden te kopen. Want daar was in de grootste dierte zeker Jood / die voor hondert kronen omtrent vijftien of zestien ponden kreeg.

De nieuwe Heren gaven hun brieven van achting aan de Heren over / die zy daar in bediening vonden / die hier op de Heerschappy aan hen overgaven. Zy / in hun ampten getreden / hadden enige zwarigheit onder malkander om 't zitten. De Kamer van Amsterdam had twee verkozen / gelijk wy gezegt hebben / de Heren Trovire en Haaks, die Kooplieden waren: de Heren van Goch, en Beaumont, geleerde en beampte lieden in hun Vaderlant / wilden niet dat d'anderen voor hen zouden zitten. De Voorzitter Schonenburg beval dat yder van hen by maanden en op zijn beurt by hem zou zitten; dat een der gener van Amsterdam eerst zou beginnen / de Heer van Goch daar na / en vervolgens de Heer van Beaumont, en daar na dien van Amsterdam weer. Zy bespeurden wel haast dat hun Heirkrachten niet half bestandig waren / om de Portugezen aan te tasten. Zy lasterden grotelijks d'oude Heren van dat zy 't quaat minder / dan 't in der daat was / gemaakt hadden / en van dat men niet naaktelijk de zaak zodanig / als zy was / geopenbaart had: Maar zy hadden dit met voorbacht gedaan / op dat niemant zou komen om hen te doen vertrekken. D'amptlieden van 't Gerecht / de Hooftmannen en Soldaten / de Zeelieden / Burgers en Inwoonders klaagden alle / elk op zijn wijze / over hun Heerschappy. Zy keerden weer naar Hollant / daar zy niet meer / dan onbeampte lieden / d'ontfangst van de Kamers / en van de Westindische Compagnie hadden / en van de Negentien met de nek aangezien wierden. Men maakte in alle Steden lasterschriften tegen hen / die opentlijk verkocht wierden / tegen hun personen en tegen hun heerschappy. Veel bezondere lieden / die hier aan geraakt waren / dreigden hen dat zy hen zouden in geding roepen.

De nieuwe Heren treden in 't bezit.

Zwarigheit om 't zitten.

Klagte tegen d'oude Heren.

Laster tegen d'oude Heren.

Het scheen dat het ongeluk zich geheel tegen deze Heren kantte / in plaats

dat hun intree in hun ampt met enig gelukkig gevolg behoorde verzelt te zijn.
Afval der Tapoyers en Brasilianen. D'eerste tijding / die men aan hen bracht / was dat het grootste deel der Tapoyers en Brasilianen, die altijt vrienden der Hollanders geweest / en voor hen gestreden hadden / van hen afgeweken was / en de zijde van hun vyanden had gekozen / uit haat van dat zes maanden te voren Georgius Garsman, Overste van de Krijgsordening / Jakob Rabbi, een Duitscher / een obergeve man / die zich zo wel naar de zeden dezer woeste menschen geschikt had / dat hy als een van hen geworden was / en zo hoog van hen bemint wierd / dat zy een van hun grootste Hooftmannen van hem maakten / had doen doden. Oorzaken daar af. De vrienden schreven d'oorzaak / om de welke Garsman Jakob Rabbi dee doden / aan 't gevoel toe / 't welk Garsman van de dootslag en moort had / die van deze Jakob Rabbi tegen de Vader van Garsmans Gemalin bedreven had. Want hy verkoos de snoodste Tapoyers, en pleegde met hen verscheide roveryen in 't Lant. Zy zeiden dat zijn doot heel vorderlijk voor 't gemeen was / en dat hy / de doot van zijn behuwde Vader wrekende / en een rover uit de Werrelt rukkende / die wel hondert malen de doot had verdient / wel gedaan had / en dat hier aan niets gebrak / dan een wettig gebruik van straffen / en dat het vonnis daar over gestreken moest worden. De genen / die Garsman bezonderlijk kenden / en van zijn handeling konden oordelen / zeiden vastelijk dat dit zijn bewegende oorzaken niet waren; maar dat hy verstaan had dat Jakob Rabbi van de vrucht zijner roveryen een kostelijke roof vergadert / en die in een plaats / aan Garsman wel bekent / verborgen had / en dat hy dieshalven hem dee doden / om zijn voordeel daar mee te doen. En zeker / men vond by hem enige Juwelen / die voor de genen bekent wierden / de welke van Jakob Rabbi gerooft waren. Zo haast als Jan Dary, en al zijn voornaamste vrienden kennis van deze doot kregen / zo deden zy verzoeken / dat men Georgius Garsman aan hen zou leveren, om zelven recht daar over te doen; vermits hy een van hun Hoofden gedoot had, van 't welk 't onderzoek aan hen behoorde, schoon hy schuldig daar aan had geweest, volgens 't voorrecht, 't welk aan hen gegeven was, door de Bewinthebbers van de Westindische Compagnie, van alleen onderzoek tegen de genen, die van hun volk misdaan hadden, te doen. Zy zeiden dat Jakob Rabbi nergens af beschuldigt kon worden, en dat hy nimmer een verrader van 't Lant had geweest; dat, zo veel de moort betrof, die hy aan de behuwde Vader van Garsman had gepleegt, de geen, die gedoot was, hem oorzaak daar toe had gegeven, gelijk zy wel wisten; dat, zo veel zijn roveryen aangaat, indien hy Vee genomen had, dat was alleenlijk om te leven; dat het niet redelijk was dat hy en de zijnen van honger storven, terwijl men eten aan hen weigerde; indien hy yzer gereetschap had gebruikt, dat het was om dat over 't Velt te gebruiken, zelf ten dienst van de Hollanders, van de welken zy nooit soldy ontfangen hadden, en voor de welken zy zich dikwijls in gevaar hadden gestelt; dat zy, zo veel het Gout en Zilver betrof, dat niet behoefden, en weêr over zouden laten geven, indien men daar af tot hen gesproken had; dat in alle geval, indien hy strafbaar was, dit naar de gewoonte der Hollanders moest geschieden; maar dat men hem vermoort had, toen men hem lichtelijk kon vangen: dat zy hem meer dan hondert anderen beminden, en dat zy echter altijt hun vrienden wilden zijn, maar dat zy ook Garsman wilden hebben, om hem te

doden.

doden. De Heren gaven aan hen tot antwoort / dat Garsman een hoog Bevelhebber was, en dat zy machteloos waren om hem te leveren, of hem, zonder misdaden van Staat, gerechtelijk te doen sterven; dat hy middel had om zich van 't vonnis, dat zy geven zouden, op de Negentien te beroepen, en dat men, eer men hem verwees, hem horen moest; dat zy verzekert mogten zijn dat men goed recht aan de genen zou doen, die Jakob Rabbi gedoot hadden, en dat zy heel onvernoegt daar over waren. Zy / hun woorden met de daat bevestigen willende / deden Garsman komen / en in hun tegenwoordigheit vangen; en de Heren van de Hoge Raat zeiden tot de Rechters / dat zy met hen onderzoek van deze zaak wilden doen. D'afgevaerdigden der Tapoyers keerden weer naar de hunnen / waren heel misnoegt van dat men Garsman aan hen geweigert had / en zeiden in hun vertrek dat de Hollanders berou daar af zouden krijgen. Garsman, daar na van deze zaak ondervraagt zijnde / loghende dat hy deze moort aan Jakob Rabbi gedaan had / of had laten doen. Hy beschuldigde twee Soldaten van zijn Vaandel / die 't werktuig daar af hadden geweest / en die/ gevangen zijnde/ gaerne hun bedrijf beleden / maar echter daar byvoegden dat Jakob Boulan, hun Vaandrig / dit aan hen bevolen had. Boulan wierd ook gevangen / en zeide dat het geen/ 't welk hy hier in gedaan had / door 't bevel was geschied / 't welk Garsman, zijn Hooftman en Veltoverste/ hier af aan hem had gegeven. Maar Garsman, in tegenwoordigheit gebracht / loghende alles volkomentlijk / en zeide tot Boulan dat hy een bedrieger was. De twee Soldaten wierden op de belijdenis van Boulan, die hen ontlast had / ontslagen; en de twee anderen bleven gevangen. Terwijl de Rechters van deze grote zwarigheit handelden/ en enige zekere blijk / van wie van deze beiden geloofd behoorde te worden / verwachtten / zeide Garsman vraagsgewijze / of een Bevelhebber zijn Veltoverste stichter van zijn misdrijf mogt maken. Boulan, in tegendeel / bracht weer by of een Veltoverste / zijn macht misbruikende / het leven en de doot van zijn Bevelhebber in zijn handen zou hebben / met zijn macht te besteden in zijn haat onder een schone schijn van Oorlog te wreken/ en of hy / met zulks t'ontkennen/ daar af ontslagen zou zijn / en of / zo hy het weigerde / hy hem afzetten / en voor een schelm afkondigen zou / of anders schrijvers en getuigen bybrengen / om bewijs van zulken handel te geven. Maar men bevond eindelijk dat Garsman en Boulan met malkander verdragen hadden/ om Jakob Rabbi te doen doden / en dat zy de roof te zamen hadden gedeelt. Al hun goederen en soldy wierden verbeurt gemaakt / zy van hun ampten berooft / uit Brasil gebannen / en voor schelmen weer naar Hollant gezonden.

Deze nieuwe Raat zou gaerne / eer zy 't geval der wapenen beproeft hadden / 't welk niet veel goets aan de Hollanders beloofde / de Portugezen / door 't vergeten der voorgaande qualen / met zoetigheit tot gehoorzaamheit aan hen gebracht hebben. Zy poogden dit te doen door d'afkondiging en aanslaning van verscheide Plakkaten / door de welken zy, onder deksel van bewogen te zijn door zo veel gestort bloet, en dat noch in Brasil gestort zou worden, uit oorzaak van het quaat van sommigen, en de weêrspannigheit van anderen, hun Onderzaten, die zy door 't staal konden verdelgen, maar die zy, eer tot barmhartigheit, dan tot strengheit geneigt, tot hun vorige staat en voorspoet wilden bren-

De nieuwe Raat poogt d'afvalligen door zoetigheit weer tot hun plicht te brengen;

brengen, een algemene vergiffenis en vergeting aan al de Portugezen, en aan al d'anderen gaven, die door noot of met wil afgevallen waren, en de wapenen aangetast hadden, zo in de verlede, als in de tegenwoordige tijt, zo zy, weêr tot hun plicht kerende, binnen vijftien dagen te voorschijn quamen, om vergiffenis te verzoeken, en een nieuwe eed van getrouheit te zweren, met belofte van hen weêr in hun goederen te zetten, en daar in te houden, uitgezondert Johan Fernandes Viera, Antonio Cavalgante, Dirk Hoogstraten, en Amador van Araguse, stichters van d'afval, en dootschuldigen. Zy veroorlofden ook aan yder hen te doden, onder belofte van een zelve vergelding aan de genen, die hen doot of levendig brachten, gelijk in de voorgaande Plakkaten afgekundigt was. Maar deze Plakkaten hadden geen zo krachtig een uitwerking / als men wel verhoopt had.

daar de Portugezen mee spotten.

In tegendeel / de Portugezen / hun spot hier mee hebbende / deden anderen aanslaan / daar in zy afkondigden / dat zy de Hollanders en hun aanhangers vergaven, en in genade aannamen, zo dikwijls als zy gewilliglijk die zijde verlieten, en zich in hun dienst begaven, met belofte van goed onthaal voor de genen, die de wapenen voor hen wilden dragen, en dat zy de soldy, die de Compagnie aan hen schuldig was, wel zouden betalen, of anders goed pasport aan hen geven, en naar Portugal zenden, om van daar ter plaats, daar yder begeerde, te trekken. Deze Plakkaten waren in de Neerduitsche / Fransche / Engelsche en Portugesche Taal geschreven / en wierden op veel plaatsen langs de wegen aan de takken der bomen gebonden / en hadden een heel andere uitwerking / dan dien van 't Recif, uit het welk veel daar na ontsnapten / en / hoe naauwe toezicht men daar op nam / zich aan de zijde der vyanden begaven.

Berading onder de Bevelhebbers.

De hoge Raat / d'andere Raden / de Veltoverste / zijn Colonellen / en de Zeehooftman versleten gehele drie maanden in 't overwegen op welke plaats zy zouden pogen in 't Lant te treden / en of zy dit met al hun Heirkrachten zouden doen / dan of zy die verdelen zouden / en of zy zouden zoeken strijt te leveren / dan of zy die zouden schuwen / welke plaatsen zy zouden aantasten / en zo voort. Hun doel strekte eindelijk om de plaatsen en 't Lant rontom 't Recif vry te maken / de Portugezen daar uit te verdrijven / de Stat Olinda t'overmeesteren / haar geheel te verdelgen / de Kaap Sint Augustijn te belegeren / en haar op de zwakke plaatsen / die een meester van de bouwing der Vestingen daar bespeurt had / te bestormen.

De Hollanders van de Portugezen geslagen.

De Veltoverste Schop zond tot zes of zeven malen Benden van drie / vier / of vijf hondert mannen uit / over de Vloet / om de gedaante der Portugezen / en de staat der plaatsen te bezichtigen. Maar zy / een mijl of twee voortgetrokken / wierden van de genen / die zich verstoken hadden / zo heftiglijk aangetast / dat een deel het leven daar liet / en d'anderen naauwelijks tijt om te wijken hadden.

Ziekten op 't Recif onder 't volk.

Wijders / de Soldaten op 't Recif, deze nieuwe lucht / daar de hitte altijt overmatig is / ongewent / en verdrietig van dat zy dus / zonder verversching / met het quaat water / en weinig lijftocht / en gelijk besloten waren / wierden in korte tijt zwak / mager / en onbequaam tot het ambacht van d'oorlog. De Scheurbuik / Buikloop / de Wormen / die hun oorsprong hadden uit het bedorve bloet / in al de delen van hun lighaam / daar men 't vel afscheurde / en die altijt enig zaat nalieten / daar weer andere Wormen afsproten / waren hun gewone ziekten. Drie of vier hondert storven dus al quijnende / sommigen

migen in de Gasthuizen / en sommigen in 't midden der straten / gelijk beesten / zonder hen te konnen helpen / dan met verbarsschingen / daar af men gebrek had. De leste uitval / die Schop in 't Lant waagde / gedijde zodanig tot zijn schande / dat / schoon hy zelf met acht hondert mannen daar by quam / de zijnen d'aankoomst van vijf hondert vyanden / die op hen aanquamen / niet konden verdragen / maar de vlucht kozen. Hy dee door dreigingen en beloften alle mogelijke vlijt om hen te doen stant houden / en te doen strijden. Maar 't was aan hem onmogelijk om hen te vergaderen: in voegen dat hy uit toorn een Vaandrig / een Sarjant / en twee Soldaten / die d'eersten de rug gekeert hadden / met zijn eige hant doodde. Een Stedehouder / en enige anderen wierden / om dat zy tot deze blodigheit geholpen hadden / geslaakt / en hun gewonne soldy verbeurt gemaakt / en als schelmen weer naar Hollant gezonden.

Zwakheit der Hollanders tegen de Portugezen.

Hun Soldaten dus / zonder iets uit te rechten / te laten vergaan / was ongeraden / en noch min hen in 't Lant van Verge te doen lopen / daar zy van de vyanden geslagen wierden / die tweemaal sterker dan zy waren / en die zich daar met voordacht quamen vertrekken. Hier was echter de plaats / daar men beginnen moest zich meester van de plaatsen omtrent het Recif te maken / Olinde te veroveren / en de Kaap te belegeren / om zich daar te bevestigen. De middel / die zy hier toe vonden / was de Kolonel Hinderson, met vijftienhondert Soldaten / uit te zenden / om Rio Sanct Francisco, een zeer rijke en overvloedige plaats / daar men uitmuntende Tobak maakt / tachtig mijlen van 't Recif, naar de Zuidzijde toe / gelegen / aan te tasten: want men vermoedde dat deze plaats lichtelijk t'overvallen zou zijn / en datmen / met het Lant onder te brengen / en te verdelgen / daar door de genen / die zich by 't Recif onthielden / verplichten zou de hunnen te helpen; terwijl Schop, hen zwak gevoelende / met tweeduizent vijfhondert mannen / die niet van 't Recif afweeken / maar op hun luimen lagen / by nacht in 't Lant zou vallen / alles doden / verdelgen / en ten roof geven / de vyanden verschrikken / d'Inwoonders dwingen alles aan hen te laten / daar sterke vestingen tot hun vertrek te maken / en daar na aan Hinderson t'ontbieden by hem te komen / om de Stat Olinde t'overrompelen / en van daar naar de Kaap Sint Augustijn te trekken / met de versterking / die zy uit Hollant verhoopten / volgens de brieven / die daar af aan hen gezonden wierden. Maar 't gevolg had een heel andere uitgang.

Middel tot aantasting beraamt.

Het veertiende Hooftdeel.

Getrouheit van Jan Dary in d'afval der Tapoyers en Brasilianen. De Hollanders veroveren Rio Sanct Francisco. Overvloet van vleesch, dat niet duren kan. Wonderlijk voorval in 't straffen van een verrader gebeurt. De Hollanders van de Portugezen geslagen. Schop overvalt met list het Eilant Taparipa, en verdelgt alles.

TErwijl Hinderson met zijn Vloot vertrokken en onderweeg was / gebeurde 't dat de Tapoyers en Brasilianen, die zich van Jan Dary afscheidden / de zijde der Hollanders verlieten / en zich aan die van de Portugezen over-

overgaven ; om de doot van Jakob Rabbi, en om dat men Garsman niet in hun handen gelevert had. Zy deden een tocht in Siara, daar zy al de Hollantſche Inwoonders van 't platte Lant doodden en vermoorden. Zy verzochten ernſtelijk dat Jan Dary, een Koning van hun volk / zich met hen zou verenigen / om de Portugezen by te ſtaan. Zy brachten aan hem kleine geſchenken / om hem te meer daar toe te verplichten. Maar hy gaf aan hen tot antwoort / dat hy liever tegen hen zou oorlogen / dan ooit daar in bewilligen / en hun quade handel van Siara goetkennen.

Getrouheit van Jan Dary / in d'afval der Tapoyers en Braſilianen /

De Raat van 't Recif, dit alles verſtaande / en van de goede wil / die Jan Dary hen toedroeg / verzekert / zonden / uit vrees van dat hy zich zou laten omwenden / en om hem in hun verbont te houden / aan hem hun gewone Taalman / Roelof Baro, die van zijn jonkheit af by de Tapoyers opgevoed was / volkome kennis van hun taal had / en grotelijks van hen bemint was / om hem van de vrientſchap / die hy hen toedroeg / te bedanken. Zy gaven / tot bewijs van hun goede wil tot hem / Bijlen / Wiggen / Meſſen / Spiegels / Kammen en diergelijke dingen aan hem / om hem in 't lang het bedroch en d'ongetrouheit der Portugezen te verhalen / en hem te vermanen tot hen niet te verlaten. Roelof Baro vond Jan Dary geſchikt om altijt hun vrient / en voor 't aanſtaande / gelijk voor 't verlede / getrou aan hen te zijn / hoe ernſtelijk hy ook van de Portugezen genodigt was / om hem aan hun zijde te winnen. Zy ook / met d'andere misnoegde Tapoyers en Braſilianen, zijn dootvyanden / openbaarden zich uit haat tegen hem / dreigden dat zy hem en de zijn uitroejen en verdelgen zouden / en hielden hem in eeuwige vrees / en gedurige onruſt van overvallen te worden. Hy / ziende dat de duivel / die van deze Koning aangebeden / en vertrout word / en met de welk hy zich in zijn gewichtige raden beraad / aan hem niets goet voorzeide / verzocht ootmoediglijk de byſtant der Hollanders.

die byſtant van de Hollanders verzoekt.

Roelof Baro beloofde aan hem een machtige byſtant van 't Recif, dat toen geheel byna geen heirkrachten had / dan om in ſtant te blijven/en dat uit Europa andere byſtant voor zich verwachtte/verre van hem zo haaſt te konnen beſchermen.

Rio Sint Franciſco van de Hollanders ingenomen.

Toen Hinderſon en de zijnen / terwijl Lichthart de Zee bewaarde / daar gekomen / en aan Lant getreden waren / verlieten de Portugezen / zo haaſt als zy de Hollanders zagen / de veſting / die zy inhadden / en vloden in der yl met de genen / die in 't ope Velt waren / naar de Boſſchen / en naar de zijde van de Baay / daar zy by malkander vergaderden / om dezen daar na te verdrijven. 't Was gemakkelijk voor Hinderſon de veſting in te nemen / en den Soldaten zich dichter in 't Lant te begeven / naar 't Vee te lopen en te jagen / en zich te verblijden / dewijl niemant hen tegenſtont. De Heren van de Raat / deze tijding verſtaande / riepen alree zege / zege ; en zy / in plaats van de roof / en enige dagen moy weer aan de Soldaten toe te laten / quamen terſtont met hun zuinigheit aan / en deden 't Vee / dat men in groot getal / en ongelijk meer dan elders / in 't Velt vind / opſluiten.

Overvloet van Vee.

Want daar woonden enigen / die tien of vijftien duizent beeſten bezaten. Men verbood ſcherpelijk aan yder een daar af te doden / van de welken enigen / dit gebod overgetreden hebbende / ſtrengelijk geſtraft wierden. 't Is wel waar dat zy aan de Soldaten zo veel / of meer ſpijs / dan zy eten konden / omdeelden : maar eer dit deur de handen der Hooftmannen en andere Bevelhebbers gegaan was / die 't beſte kozen/

zo

zo kregen zy niet dan het overblijffel / dat alree ftonk en bedorven was; om dat het varfche Vee in dat Lant naauwelijks kan lijden / dat men 't handelt / vermits het lichtelijk verderft. Want hoe grote vlijt daar toe aangewent word / zo kan het echter niet van 's uchtens tot 's avonts bewaart worden / ten minfte niet zonder dat te koken / en met Wijnëedik te beftrijken; en dan kan men 't twee dagen lang bewaren / doch men moet het zorgvuldiglijk van de vliegen en wormen / die overal inkruipen / befchutten. Men moeft ook een deel van zo veel beeften aan 't Recif deelachtig maken / tot verzorging van de Soldaten / Bootsgezellen en Burgers / die van zodanige verbarffchingen alleen adem fchepten / in deze gedurige en onverdragelijke hitte / die de Gafthuizen met zieken / en de Kerkhoven met doden verbulde. Lichte bederving van 't vleefch.

Hinderfon, deze vefting / daar af wy gefproken hebben / niet naar zijn zin vindende / dee haar uitroejen / en een ander ftichten / die zo haaft niet gemaakt was / of zy wierd door een zware plasregen van vijf of zes dagen neergeworpen / ja zodanig / dat men die van nieus weeropmaken moeft. Veel Soldaten / te zeer met graven vermoeit / ontfnapten in 't Lant / daar de Portugezen een heir begonnen op te rechten. Een Neerlander / van Antwerpen geboortig / Schrijver van een Vaandel / overtuigt van aan de vyanden te fchrijven / door middel van zijn makker / die heimelijk tot een Bode diende / (deze was een der gener / die in onz Schip muitery gemaakt / en eenentwintig dagen lang het Voorraatshuis had helpen plonderen) wierd gehangen en verworgt. Maar 't geen / 't welk meer dan gemeen in zijn doot was / is dat hy vier ftroppen behoefde / en dat hy vier malen opgeknoopt wierd / eer hy 't leven verloor. Drie ftroppen braken d'een na d'ander / gelijk draden: in voegen dat hy / recht op zijn voeten vallende / zonder anderfins bewogen te fchijnen / genade verzocht / die men aan hem toegeftaan zou hebben / zo de verwijzing niet om verraat had geweeft: maar de vierde ftrop dee hem de reis aanneemen. Zijn makker liet zich niet betrappen. Het getal der Portugezen vermeerdde dagelijks door de byftant / die zy van tijt tot tijt uit de Baay ontfingen / zonder echter van 't Recif te wijken / fchoon Schop zich dit ingebeeld had. Omtrent twaalf hondert mannen / aantrekkende om de vefting van Hinderfon aan te taften / overvielen een vierendeel van een mijl daar af / by een verre uitftaande wacht / twintig mannen van de Hollanders / die zy doodden. De naafte fchiltwacht / die gedruis hoorde / gaf de wapenroep aan de genen / die in de vefting waren. Hinderfon, aan een been gequetft / en niet uitgaan konnende / dee alles in flagordening ftellen / behalven drie Vaandelen / om de plaats te bewaren. Hy beval aan de Hooftman Montagne hen te geleiden / en de vyanden op te zoeken / die / gelijk men geloofde / niet fterk waren. Toen zy ter plaats quamen / daar de fchiltwacht / die verre buiten ftond / verflagen was / zagen zy / toen de voortocht / middelordening en achtertocht te zamen gevoegt waren / een flagordening van twee hondert mannen / tegen de welken zy met een flag aanliepen. Maar toen zy daar na meenden weer aan te vallen / om de genen te vervolgen / die zich hielden als of zy de vlucht namen / zagen zy zich van vijf Benden Portugefchen omringt / die zich dus verdeelt hadden / en die hen van alle zijden befprongen / floegen / doodden en gevangen namen; behalven vierhondert / die beter te voet waren / en in de vefting geraakten. Hun Hooftman / la Montagne,

Verrader geftraft; wonderen / daar in gebeurt.

De Portugezen taften de Hollanders aan.

De Portugezen flaan de Hollanders.

tagne, wierd daar gedoot/ gelijk ook de Bedienaar Astette, die mee deelgenoot hier af wilde zijn/ en gevangen naar de Baay de todos los Sanctos gevoert wierd.

Schop, de neerlaag van Hinderson verstaan hebbende/ was genootzaakt van voorneemen te veranderen. Zijn hoop/ van dus de weg rontom 't Recif t'openen/ door hulp van Hinderson, die de Portugezen naar hem meende te lokken/ was toen gebroken/ en zijn verwachting vruchteloos geworden. Hy besloot dieshalven een andere poging te doen/ en/ om de vyanden te verlokken/ de Baay de todos los Sanctos zo zeer ter Zee te gaan plagen/ als het Recif te Lant geplaagt wierd. Hinderson, diens beleit gelastert wierd/ kreeg bevel van noch enige tijt te Rio Sanct Francisco, met de zeshondert mannen/ die hy overbehouden had/ te vertoeven/ schoon de vyanden daar de sterksten waren geworden/ en het best geraden was voor de Hollanders van daar te vertrekken. De Bark/ die lijftocht aan hen zou brengen/ wierd onder weeg genomen/ en de genen/ die daar in waren/ wierden alle/ terwijl zy op de strant/ daar zy vast lagen/ kruiden plukten/ van de Portugezen gedoot/ behalven een oud man/ die zy in 't leven en los lieten/ om de tijding daar af te brengen. De tweeduizent en vijfhondert mannen/ die men in 't Recif behouden had/ wierden in de Schepen/ die men van Rio Sanct Francisco dee komen/ als in de genen/ die in de Haven waren/ te Scheep gebracht/ en vertrokken met Schop, en met d'Admiraal Bankert. De Portugezen van de Stat Olinda, en van de Kaap Sint Augustijn, deze Vloot in Zee zeilen ziende/ meenden dat zy tot versterking van Hinderson gingen/ gelijk men met voordacht gerucht daar af gestrooit had; 't welk hen door de genen/ die ontsnapten/ aangebracht wierd. Toen de tijding hier af in de Baay van Alderheiligen gekomen was/ liepen veel van deze plaats/ en van 't gehele Lant daar rontom naar Rio Sanct Francisco; maar Schop verraschte hen ter plaats/ daar zy 't minst verwachtten. De gehele Vloot wierp 't Anker voor Rio Sanct Francisco, en bleef daar enige dagen/ om aan al de Portugezen/ die derwaarts wilden komen/ tijt/ van zich daar te verboegen/ te geven. Maar zy/ in een ogenblik de zeilen vallen latende/ nam haar streek naar 't Eilant Taparipa, twintig mijlen van daar/ en drie mijlen van de Baay/ recht daar over/ een mijl van de mont van de Vloet/ die zich naar de Haven van de Baay strekt/ en daar/ gelijk ook op d'oever van 't Lant/ zeventien Schanssen en Konduiten gesticht waren. Schop landde aan dit Eilant/ dat vier mijlen in zijn omkeer heeft/ en dat hy wel bevolkt/ vruchtbaar/ en vol van rijkdommen vond. De Soldaten lieten in 't begin niemant in 't leven/ en doodden ook de Vrouwen en Kinderen. Alles wierd ten roof gegeven; en men verbood niets aan hen/ dan brant te maken. Tweeduizent menschen/ daar mee dit Eilant bewoont was/ vergingen/ sommigen door 't staal/ en d'anderen verdronken terwijl zy/ op de koomst der Hollanders/ overhoop in de Barken en Schuiten vielen/ om naar de Baay de todos los Sanctos te vluchten. De Hollanders kregen in dezer voegen vergoeding van de schade/ die zy onlangs tot Rio Sanct Francisco geleden hadden. Enigen der Aanmerkelijksten/ en twee Minderbroeders wierden gevangen/ en naar 't Recif gevoert. De Portugezen/ wetende dat de Bedienaar Astette in hun macht was/ quamen dien van 't Recif, en van Rio Sanct Francisco toe-

Een Bark genomen/en de Hollanders gedoot.

Schop scheept zijn volk/

ankert voor Rio Sanct Francisco/ om de vyanden te bedriegen/

land aan Taparipa/ daar hy alles verdelgt.

toeroepen / dat zy hem zouden doen verbranden / en dat hy nooit weer preken zou. Zijn Vrou / dit verſtaande / wierd heel weemoedig en mistroostig / en kon niet ruſten. De Heren van de Raat deden deze Minderbroeders aanzeggen / dat zy gelijk onthaal, ten goede of ten quade, te verwachten hadden, als hun Predikant aangedaan zou worden, en dat zy, zonder enige genade of uitſtel, een zelve doot, als hun Predikant, zouden ſterven; dat, zo zy voor hun behoudenis bekommert waren, zy ſchrijven zouden dat men hem geen overlaſt aandoen zou, en dat men achting op zijn ſtaat zou hebben, op dat zy ook in achting gehouden zouden worden. Deze Minderbroeders lieten zich geen tweemaal nodigen. Zy ontboden met grote naerſtigheit hun misval aan d'Onderkoning / en aan d'Overſte van hun Klooſter / en zeiden dat hun leven in de macht van hun vyanden was, die voorgenomen hadden hen met gelijke ſtraffen te doden, die zy aan de Predikant, die zy gevangen hadden, plegen zouden. Zy voegden 'er noch by / dat men aan hen belooft had, dat zy zo wel onthaalt zouden worden, als men verſtont dat de Predikant onthaalt wierd, en dat zy niet over de Hollanders konden klagen, dan van de vrees, daar zy hen in brachten, van dat zy hen doden zouden, indien hun Predikant enig ongeval overquam. Zy

baden dieshalven dat men den Predikant alle ſtoffe van vernoeging zou geven, om desgelijks weêr t'ontfangen. D'Onderkoning / en d'Overſte van dit Klooſter in de Baay / deze brieven gelezen hebbende / deden de Predikant Aſtette uit de dompige kamer / daar men hem inhield / komen / zonder echter iemant by hem toe te laten. Men dee hem niet alleenlijk de Vigilien / Quatertempers / en onthoudingen van yder week / maar ook veel andere Vaſten / die niet van de Kerk geboden zijn / onderhouden. Hy wierd in 't Hof ontboden / daar men vryheit / van over ſtraat te gaan / aan hem gaf. Men verbood ook op lijfſtraf hem iets te miszeggen / of iets te misdoen. Hy kreeg / in plaats van de gevangenis / tot zijn herberg het huis van een Burger / een zelve tafelhouding / als die van een Stedehouder van een Vaandel Soldaten / en verlof van in 't Hof te komen / om / als hy begeerde / met d'Onderkoning / of ook met de Minderbroeders te ſpreken. Hy ontbood dit aan de Raatsheren / aan zijn Gemalin / en ook aan de zelve Minderbroeders / die hy bedankte van dat zy dit goet onthaal voor hem bevordert hadden. Men onthaalde de Minderbroeders op een zelve wijze. Na verloop van enige tijt verzochten zy ſchriftelyk beide tegen de Predikant uit te gaan / of losgelt te betalen ; 't welk aan hen geweigert wierd. Men wilde aan hen wel toeſtaan dat man tegen man uitgaan zou ; maar zy zeiden dat zy niet van malkander konden ſcheiden / en dat zy liever beide wilden blyven / zo men hen beide niet wilde loslaten.

Het vijftiende Hooftdeel.

De Hollanders beſchanſſen zich op Taparipa. Lichthart ſterft. Gedurige ſchermutſelingen op Taparipa. Droeve Hiſtorie van een ongehoorzame Zoon. Twee verraders gerecht ; wonderlijk voorval daar in gebeurt. Slordige handel met de Soldaten. Bankert verovert vijf Schepen, daar veel Groten in zijn. Gruwelijke handel en moort van weêrzijden. Hous koomt weêr in Braſil. De Portugezen in 't beſtormen van de Schans op Taparipa geſlagen ; belachelijke wapenen gevonden.

De Hollanders verſterken zich op Taparipa.

SChop en de zijnen / zich volkome Meeſters van dit Eilant gemaakt hebbende / maakten / om zich daar te verſterken / een Schans / die zy de Koninklijke Schans noemden / op de ſtrant naar de zijde van de Baay / onder de welke hun Schepen veiliglijk aan anker lagen. Enigen van deze Schepen hielden geduriglijk de wacht / om te beſpieden wanneer de Schepen van de Baay uitgaan of inkomen zouden : want zy darden hen in d'engte niet opzoeken / uit vrees van 't geſchut der Schanſſen ; en andere Schepen kruiſten hier en daar in Zee / om anderen t'ontmoeten. Lichthart ſtorf in dit Eilant van een natuurelijke ziekte / die Bacchus, daar af hy een vroom voorvech-

De doot van Lichthart.

vechter was / veel gevordert had. Zijn lighaam wierd op 't Recif begraven/ en hy van 't volk grotelijks beweent / om zijn moed en behendigheit op Zee / en om zijn yver tot voorstant van zijn Vaderlant. Dien van de Baay / verdrietig van zo moejelijke geburen te hebben/ die hen beletten te verschijnen/ dorden niet te voorschijn komen / en niet by klaar en helder weer uitgaan/ of inkomen / en moesten hier toe storm en onweer verwachten ; in welke tijt men niet aan malkander kan komen / of slaan. Zy besloten dieshalven de Hollanders uit dit Eilant Taparipa met gewelt te verdrijven / en deden in een duistere nacht vijftien hondert mannen met Barken / Schuiten en Boten daar aan zetten / die zich terstont aan een andere hoek van 't Eilant beschansten / daar de Hollanders hen niet konden uitdrijven. Zy schermutsten dan dagelijks tegen malkander / in 't welk altijt enigen van weerzijden gedoot wierden. Een grote menigte der Soldaten van Schop gaven zich dagelijks aan de Portugezen over / daar zy wel ontfangen/ en naar de Baay gevoert wierden. Schop schreef dit aan de genen / die op 't Recif waren / die desgelijks zagen gebeuren : want men bespeurde altijt dat 'er enigen overgelopen / en deur de Rivier / als zy laag was / geraakt waren. Drie ongelukkige jonge Soldaten / of eer kinderen / van de welken d'oudste niet meer dan zestien jaren out was / wierden op de daat betrapt / en daar na gelijkelijk gehangen en geworgt. D'een van hen was de Zoon van een rijk Man / in de Stat Rowanen , die in deze ongestadige en roekeloze jeucht / zonder andere raat te zoeken / dan zijn hooft te volgen / zijn Vader van al 't gelt / dat hy krijgen kon / beroofde / en/ zonder aan iemant vaar wel te zeggen / zich by een Bootsgezel vervoegde / aan de welk hy drie Pistoletten gaf / om hem in een Fregat van Hollant / dat twee dagen daar na vertrekken zou / te verbergen / en daar by noch beloofde dat hy zijn vracht wel betalen zou. Deze Vader / zijn Zoon niet vindende / dee hem / om dat hy hem had horen zeggen dat hy zich [illegible] de vaart wilde begeven / over al zoeken / en in de Schepen naspeuren / daar hy zich zo wel had doen besluiten / dat men hem niet vinden kon. Hy / in Hollant gekomen / en zijn gelt dwaasselijk verquist hebbende / dee zich aanneemen / en trok met de Vloot/ daar af gesproken is/ naar Brasil , om daar een galg tot zijn loon te krijgen. Hy poogde meer / dan iemant van d'anderen / door alle onderstellingen/ die de lust van te leven hem ingaf / ja tot zijn uitterste ogenblik / de Heren te bewegen tot verschoning van zijn jonkheit , van de zwakheit zijner tere jaren , en van zijn zwakke natuur, die in tederheit en wellusten , als een Zoon van 't huis , opgevoed was. Hy zeide dat hy, zijn lighaam van zo veel kommer en arbeit , van de lankheit des wegs , van de vreemde lucht , en van de zoute spijs , die men aan hem tot voedsel gaf , mager en uitgeteert ziende , zich gewaagt had om, tot verquikking van zijn maag, die hem brandde , en tot hulpmiddel in zijn quyning , Oranje appelen en Citroenen , die hy een musketscheut van hem zag , te halen , om zich daar meê te vervarsschen , en niet uit begeerte van zich naar de vyanden te begeven. Hy bad hen dat zy hem 't leven zouden schenken , en zeide dat zijn Vader niet schromen zou tien duizent kronen tot zijn loskoping te geven , en verzocht dat men hem dus lang gevangen zou houden. Maar daar was geen genade. Hy most een schandelijke doot sterven.

Gedurige schermutselingen op Taparipa.

Overlopers.

Droevige Historie van een ongehoorzame Zoon.

Deze straffing ontstak deernis in d'omstaanders. Maar heel anders ging 't met de gene / die enige weken daar na aan twee anderen gedaan wierd. Men had

had noit een zo grote toevloejing van volk om gelijke zaak / als voor deze maal/ gezien. D'een was een Molaat, die op 't Recif woonde. Deze / van een Portugees omgekocht / wierd betrapt terwijl hy twee treffelijke Schepen / die in de Haven lagen / in brant wilde steken. D'ander was een Portugees / die zich in de tijt / toen d'algemene vergiffenis afgekondigt was / in 't Recif begeven had / en onder hun bescherming leefde. Hy wierd overtuigt van een Bootsgezel te willen omkopen / aan de welk hy alree gelt gegeven / en hondert kronen beloofd had / om al zwemmende een brief aan de Kaap Sint Augustijn te brengen. Deze brief was in een lode doosje gesloten / om dat zy / zo hy van de Hollanders gevangen wierd / beter te gront zou zinken / en met verwarde tekenen geschreven / daar door hy te kennen gaf / hoe klein een getal van Soldaten de Schanssen van 't Recif bewaarden, en dat al d'anderen in Taparipa waren, dat zy alreê hopeloos wierden, en dat zy ter storm moesten komen, zo van de zijde van de Dijk, als van Mauritsstat, en dat men de plaats lichtelijk overweldigen zou. Terwijl men hen ter straf voerde / zeide de Portugees overluide / dat de genen / die hun vermaak namen in hem te zien sterven / in korte tijt geheel verwondert zouden zijn. En zeker / toen de Beul op een Schavot aan een paal hem half verworgt had / ontstont 'er / terwijl hy met een hant vol stro den Portugees de baart en 't hair afbrandde / een gedruis en beroerte onder 't volk / dat malkander eerst tergde / en daar na met d'ellebogen / vuisten en ruggen stiet. Daar rees sedert een dwarrelbui in 't midden van de plaats / die hen voor een korte ogenblik gelijk dronke mannen dee waggelen / en hen alle overhoop / d'een op d'ander / ter aarde sloeg. Zy wierden hier door van zulk een schrik overvallen / dat de Soldaten / die in de wapenen waren / hun plaats ruimden / en wechvloden / om zich in de huizen te verschuilen. Veel hoeden en mutsen wierden verloren / of kregen andere meesters. De Beul had ook deel aan deze vrees / en / zich alleen ziende / sprong van boven af / en had byna de hals gebroken. Deze verwarring duurde langer dan een vierendeel uurs / eer dat yder weer tot bedaring quam / en zonder dat men sedert reden heeft konnen geven waarom en hoe dit gebeurt is. Maar men geloofde dat dit d'uitwerking van enige duivelen was / die deze dienst aan deze Portugees bewezen. De Beul / daar na weer op het Schavot geklommen / sneed hen de neus / d'oren / en de mannelijke leden af / opende hen de borst / en rukte 't hart daar uit / met het welk hy hem aan de wangen sloeg / en die bloedig maakte / en dit alles aan twee grote honden t'eten gaf. Hun lighamen / in vier delen gehouwen / wierden tot een voorbeelt ten toon gestelt.

Twee verraders gerecht.

Wonderlijk voorval.

Hoewel al deze wondertekenen in de genen / die qualijk genegen waren / schrik behoorden te drukken / zo konden zy echter de Soldaten van 't Recif niet weerhouden / of beletten van dikwijls over te lopen / om dat d'Overigheit geen acht nam op de klachten en vertoningen / die zy tegen hun Bevelhebbers deden / die hen het dardedeel van de lijftocht / 't welk men in 't Voorraatshuis aan hen gaf / onttrokken. Want zy deden uit hun eige macht deze lijftocht in hun huis dragen / en naar hun believen uitdeelen. Indien zy zich beriepen dat men de lijftocht / uit het Voorraatshuis gehaalt / in een openbare plaats / die niet aan iemant verdacht was / en in tegenwoordigheit van alle / behoorde te delen / zo wierden zy in gevangenis geworpen / en van beroerte en muitery aangeklaagt / en

Slordige handel met de Soldaten.

en om hun minste misslagen ter doot / of tot wippen verwezen. De strengheit van de krijgstucht wierd daar zo boven gemeen onderhouden / dat zy / in plaats van de genen te straffen / die strafwaerdig waren / niet anders dan schrikkelijke voorbeelden gaven. Indien een Soldaat / zonder verlof van zijn Korporaal / uitging / of langer uitbleef / dan men aan hem belast had / indien hy vergat de wapenen op de schiltwacht te nemen / als 'er enig Bevelhebber voorby ging / zo hield men hem gehele dagen in de hitte van de Zon / op een houte paert / met koegels aan de voeten / en vijf of zes musketten op de schouders / of men dee hem zonder ophouden voor een wachtplaats zeven of acht uren lang wandelen / met acht of tien musketten op de schouders / zonder te darren rusten. Zy konden ook zwarelijk op hun soldy in hun ziekten geholpen worden / en waren genootzaakt hun lijftocht van een week te verkopen / om twee of drie druppen te hebben / en quijnden 't overige van de tijt als elendige menschen. Als men al bevelbrieven aan hen verleende / zo deden d'Ontfangers hen twintig of dartig reizen doen / om de betaling daar af te maken. De Heren maakten een bevel / om alle bedroch der Boekhouders te besnoejen / dat niemant iets aan de Soldaten zou geven / zonder bevelbrieven / op 't verzoek / met hun hant geteekent. Maar men stelde echter hen zo lang te leur / dat het meeste deel storf / zonder geholpen te worden.

De Portugezen / die weergekomen waren / en zich in 't Eilant Taparipa versterkt hadden / groeiden in getal / terwijl de Hollanders verminderden / zo wel op 't Recif, als in dit Eilant / daar veel storven / behalven noch de genen / die wechraakten / en die Schop hangen dee / als zy weer in zijn handen quamen. Dit gaf den vyanden middel om dagelijks vastigheit te krijgen / en eindelijk het geheel Eilant in te nemen / behalven de Schans / zonder dat Schop strijt darde leveren. Men beval aan Hinderson Rio Sanct Francisco te verlaten / weer naar 't Recif te komen / en zijn volk naar Taparipa te zenden.

D'Admiraal Bankert was zo voorspoedig ter Zee / als Schop rampspoedig op 't Lant. Hy tastte de Portugezen geduriglijk aan / nam somtijts een van hen / en schoot enigen in de gront. Hy dee dit met de Schepen der bezondere lieden / aan de welken de Westindische Compagnie verlof had gegeven / om in de Zee van Brasil te kruissen / om dat zy niet genoech Schepen op haar eige kosten kon toerusten. Hy kruiste met vijf Schepen op de Kust van de Baay / en zag een vloot van zeven Schepen / die van Portugal quam / en van de Koning van Portugal uitgezonden wierd / om zich derwaarts te vervoegen. Hy tastte haar aan / schoot een Schip daar af in de gront / een ander geraakte deur in de Baay / en de vijf andere Schepen wierden genomen / en waren geladen met Lakenen / Lijnwaat / Lijftocht / voorraat van Oorlog / Wijn van Madera, 't welk alles over de twee Millioenen waardig geschat wierd. In deze strijt sneuvelden omtrent vier hondert Portugezen / die gedoot wierden / en verdronken. Hy liet twee hondert en vijftig in 't leven / die hy gevangen en gebonden / en / op de kiel van 't Schip gespijkert / op 't Recif bracht. Men vond onder de gevangenen de nieuwe Onderkoning van Brasil, die d'ander in zijn ampt volgen zou. D'Admiraal / d'Onderadmiraal / de Providor / en Regidor voor 't zelve Lant / drie Minderbroeders / en veel andere Bevelhebbers / die bezonderlijk in de Vestingen gezet wierden. Maar de Soldaten en Reizigers wier-

Bankert slaat een Vloot van zeven Schepen / vangt veel Groten.

De Portugezen van de Hollanders uitgedreven / wierden met d'anderen in gemene gevangeniſſen gebracht. De Commandeur van de Veſting en Burgt Riogrande, ziende dat de Portugezen in 't algemeen gehaat waren / en vergramt van dat de tweeſpaltige Tapoyers al de Hollanders van Siara en Cerſan gedoot hadden / verdreef omtrent tweehondert Portugezen / die hy in zijn beſcherming hield / onder de jonſt van d'algemene vergiffenis / en rontom de Veſtingen woonden. Hy zeide tot hen / dat hy zich niet meer op hen kon vertrouwen / en dwong hen binnen weinig dagen te vertrekken. Maar zy waren niet zo haaſt in 't Lant gekomen / of de Tapoyers en Braſilianen van Jan Dary ſloegen de Groten en kleinen doot / zonder iemant te ſparen. Maar de Tapoyers, die van d'andere aanhang waren / deze nieuwe moordery verſtaan hebbende / verſchenen uit de Boſſchen / en overvielen al de Hollanders van Riogrande en Paryba, die zy in 't Lant verſtrooit vonden / daar zy / weel van wortelen makende / zich in zekerheit waanden te zijn. Maar deze woeſte menſchen doodden hen / verbrandden de Suikermolens en Lanthuizen van Siara al vervolgens af / tot aan deze zijde van Goyane by de Stat Olinda, dat is dat zy omtrent twee hondert mijlen Lants verwoeſtten / en van daar zich tuſſchen 't Recif, en de Baay van Sint Auguſtijn quamen vertrekken.

Worden van de Wilden gedoot.

De Tapoyers doden de Hollanders / en branden in 't Lant.

Verſterking in Braſil gekomen.

Niet lang daar na quamen zeven Schepen uit Hollant in de Haven van 't Recif, van de welken vijf van de Compagnie by de maant gehuurt waren / vermits zy geen middel had om een groter getal toe te ruſten. In deze Schepen waren omtrent vijfhondert Soldaten / en de Heer Hous, te voren Veltoverſte / en van Andrea Vidal gevangen / naar de Baay gebracht / en van daar met veel andere Bevelhebbers naar Portugal gezonden / van daar zy naar Hollant getrokken waren / en zich weer op de reis naar Braſil hadden begeven. Dezen verzekerden dat de Compagnie middelen gebrek had / en dat alles in 't wilde zou lopen / zo d'algemene Staten de beſcherming van 't Lant niet in handen namen. De Soldaten / die nieuwelijks gekomen waren / wierden terſtont naar Taparipa gezonden / daar weinig dagen daar na een deel van dezen / en 't overſchot van d'andere Hollanders / tot een getal van zes hondert / door 't gebied van Schop Lantwaarts in wilden trekken. Maar zy vonden voor de borſt duizent Portugezen / die hen dwongen vaerdiglijk af te trekken / met verlies van twintig doden / en veertig gevangenen / van de welken de genen / die men bevond dat eenmaal gevangen hadden geweeſt / en naar Portugal gezonden / en weer in Braſil gekeert waren / in de Baay aan vier delen wierden gehouwen. Toen de Portugezen / uit de genen / aan de welken zy 't leven ſchonken / verſtaan hadden dat Schop geen twaalf hondert ſtrijdbare mannen by hem had / en dat d'anderen ziek en onbequaam tot de werken van d'Oorlog waren / dat zy wel haaſt een machtige byſtant verwachtten / en niet wel met lijftocht verzorgt waren / beſloot d'Onderkoning de Schans te doen overweldigen / en beval d'uitvoering daar af aan Hoogſtraten, die / met drie duizent mannen verzelt / die by dikke duiſternis in 't Eilant gekomen waren / deze Schans der Hollanders van twee zijden heftiglijk quam beſpringen. Schop, die men niet lichtelijk overvallen kon / om zijn gedurige wakkerheit en wachthouding / was bereid om hen tegen te ſtaan / verweerde zich heel kloekmoediglijk twee uren lang / en dreef de vyanden af / die / de dageraad aankomen ziende / en vrezende dat de Zon een getuig van hun ſchande zou zijn / afweeken / met verlies van vier

Hous koomt weer in Braſil.

De Hollanders te rug gedreven.

De ſchans op Taparipa beſtormt.

De Vyanden afgedreven.

vier hondert / die op de plaats dootbleeben / behalven de gequetsten. In de Schans waren niet meer dan zestig doden en gequetsten. Maar 't geen / 't welk aanmerkelijk was / en dat niet behoort vergeten te worden / is dat men grote bladen van papier vond / daar musketten / vuurroers / spietsen / hellebaarden / morgenstarren / zwaerden / schichten en pijlen / die de Portugezen altijt by hun wapenen dragen / en in de strijt gebruiken / op geschildert waren. Men vond hier onder veel grote en kleine kruissen / met de letter H vermengt / die op de borst van deze lijken stonden. Hier onder aan waren verblockingen geschreven / in de Latynsche taal / tegen de Hollantsche wapenen / die zy ketterssche wapenen noemden / welkers gelijkenissen daar vertoont wierden / om de Soldaten / die deze wapenen droegen / en 't geloof hadden / niet te quetsen. Zeker / zodanig een aangename en vernuftige toverkonst is niet ingevoert / dan voor de blohartigen / die men niet aan kan manen / dan met hen lichtelijk t'overreden / dat zy met dit geschrift onquetselijk zijn. Maar toen men bevond dat dezen zo wel als d'anderen gedoot waren / wierd 'er gezegt dat zy dit geloof / en 't vast vertrouwen / tot deze geschriften vereischt / niet hadden gehad / op dat de deucht / die hier aan toegeëigent wierd / kracht zou hebben: een vond van zot waangeloof / om altijt in achting te blijven / en niemant te doen walgen / met bybrenging van dat zy die in de hitte van de strijt afgedaan mogten hebben. Schop was zo gedienstig / dat hy een deel daar af aan zijn vyanden zond / om die aan hun blode Soldaten te gebruiken; op dat hy voortaan met geen anderen / dan met de genen / die dapper in schijn waren / te strijden zou hebben. D'overigen wierden naar 't Recif gevoert / en ook naar Hollant / daar zy tot een vreemdigheit aan d'algemene Staten wierden gezonden. Belachelijke wapenen.

Het zestiende Hooftdeel.

Kaapvaarders uitgezonden. Zes Hollantsche Schepen vergaan. Vier Portugesche Schepen genomen. Overlopers gestraft; hun verwijt aan de Heren. Treurige vertoning van twee rampzaligen, die gevangen en gedoot worden. Onderlinge wreetheit. De Zwarten slaan de Tapoyers, en mishandelen hen na hun doot.

Omtrent drie weken na dit bedrijf quamen negen andere Schepen uit Hollant voor 't Recif ankeren. Maar dezen waren geen anderen / dan Schepen van de bezondere lieden / en niet van de Compagnie / die alree zo machteloos was / dat zy niet meer tot bystant van Brasil kon uitgeeven. Zy quamen met eens aan Lant / en kruisten geduriglijk in Zee / om tegen de Portugezen te strijden / om dat d'algemene Staten de prijzen / die zy zouden krijgen / toegestaan hadden / terwijl zy een machtige Vloot zouden uitmaken. Dit verplichtte de Raatsheeren de gehuurde Schepen van maant tot maant weer te zenden; gelijk ook een deel van de genen / die den Compagnie toebehoor- Kaapvaarders uitgezonden.

hoor-

hoorden / van de welken het beste over de twintig jaren out was. En hoewel d'Admiraal / de Schippers / en de Scheepstimmerlieden die onbequaam om weer te keeren oordeelden / zonder blijkelijk gevaar te lopen / uit oorzaak van hun ouderdom / zo wierden zy echter tot weerkeering geschikt / daar veel gewilliglijk intraden / om middel tot hun ondergang te hebben. Zes van deze zwakke Schepen van de Compagnie / en de genen / die daar in waren / wierden onderweeg van de baren ingezwolgen / zonder dat men ooit tijding van hen gehoort heeft.

Zes Hollantsche Schepen vergaan.

De Schepen der Kooplieden bedreven ondertusschen grote wonderen op de Zee van Brasil. Zy hielden selden de genen gevangen / die zy op de Schepen der Portugezen vonden / als zy die overweldigden / en in genade aannamen / behalven de genen / die zy van staat bespeurden / en de genen / die / gelijk zy vermoedden / eertijts de Hollanders gedient hadden. Zy / die allijk op winst uitzagen / met het veroveren van de Schepen / wierpen al 't geen / dat hen lastig dacht / in Zee; en men heeft warelijk bevonden dat zy van vijf Portugesche Schepen / die allengs genomen wierden / de Portugezen levendig overboort wierpen / en de Schepen in de gront boorden / na dat zy het beste daar uit gelost / en in hun Schepen overgenomen hadden. Zy / enige tijt daar na zich met d'Admiraal Bankert, die zy ontmoetten / vervoegt hebbende / veroverden onder de Linie vier andere Portugesche Schepen / met Suiker geladen / die / uit de Baay de todos los Sanctos komende / weer naar Portugal keerden. Van de Portugezen wierden hondertentwintig / en van de Hollanders omtrent vijftig gedoot. Deze Schepen wierden naar 't Recif gevoert. Men vond onder de gevangenen vijftig Soldaten / die in dienst van de Compagnie geweest hadden / en tot de Portugezen overgelopen waren. Onder dezen was een goet getal van Franschen / die alle naar Portugal gezonden wierden / op dat yder weer naar zijn huis zou keren / gelijk aan hen door de geschriften belooft was / die men op 't Recif en elders gestrooit had. Maar toen zy meenden dat zy hun behoudenis verkregen hadden / wierden zy gevangen / en aan de genen gelevert / die zy verlaten hadden. Deze rampzaligen / die 't vonnis van hun doot niet ontgaan konden / wierden alle in een week gehangen en geworgt; en hun lighamen wierden op de vuilnishopen geworpen. Veel van deze elendigen hadden noch moeds genoech / om op 't uitterste van hun leven de redenen en klachten te verkondigen / die zy in hun krijgsstaat niet hadden darren openbaren. Zy verweten aan de Hollanders met een onversaacht gelaat / dat zy op alderhande wijzen hun beloften tegen hen vervalscht hadden, en dat zy dieshalven niet verplicht waren hen te gehoorzamen, dewijl zy hen eerst hadden bedrogen, dat zy hun eige Lant hadden verlaten, om in gedurig gevaar een vreemt volk te dienen, en een Lantschap voor hen te veroveren, dat twee duizent mijlen van hun geboorteplaatsen af lag: dat zy zo dikwijls de doot voor ogen hadden gezien, zo veel gevaar overgekomen waren, hun bloet hadden uitgestort, hun lighamen met wonden beladen, hun schoonste jaren versleten in de vyanden, de zwarigheden en elenden van d'Oorlog, d'ongezontheit van de lucht, en de rampen van de tijt t'overwinnen: dat men, in plaats van hun arbeit en gevaar te vergelden, hen veracht, en als beesten gehandelt had: dat men hun klachten en gesmeek niet wilde verhoren: dat men hen, in hun ziekten, niet op hun soldy geholpen had: dat

Vier Portugesche Schepen genomen.

Overlopers gevangen / en gestraft.

Verwijt der overlopers aan de Hollanders.

men

men hun soldy, en het deel van de lijftocht, die men aan hen had belooft, onthield: dat men geen recht aan hen deê over de genen, die hen voor hun ogen beroofden: dat men, in plaats van drie jaren te dienen, 't welk de tijt is, voor de welk men hen in Hollant aannam, deze jaren twee, drie jaren verdubbelde, en dat zy, als de rekening gemaakt was, niets te goet hadden: dat een groot getal van de genen, die vry verklaart waren, gedwongen hadden geweest om de wapenen weêr voor zes maanden aan te nemen; dat men geweigert had hen weêr in hun voorgaande staat te stellen, en pasport aan hen te geven: dat de Portugezen woort aan hen hielden, en hen beter hadden gehandelt, dan zy konden verhopen. Anderen poogden zich te verontschuldigen, en anderen verzochten vergiffenis. Maar niemant kon genade verkrijgen; en zy wierden, als overlopers, naar 't vonnis van de Krijgsraat gerecht.

't Geen, 't welk ik onverschonelijk in de strengheit van hun gerecht vind, was de doot van twee rampzaligen, die sedert in een ander Schip van de Baap, dat naar Portugal trok, gevangen wierden. Ik zie, om hier toe te komen, my genootzaakt dit voorval een weinig breder te verhalen. D'een was een Waal, van Rijssel in Vlaanderen geboortig. Hy had de Hollanders gehele veertien jaren gedient, van de welken men noch het grootste deel van de soldy aan hem schuldig was. Deze arme Waal, het geval, 't welk al de rampzaligen vervolgt, tegen sich gekant vindende, wierd van de Portugezen in de Kaap van Sanct Augustijn gevangen, toen Hoogstraten deze plaats aan de vyanden overleverde: ja men had hem byna gedoot, vermits hy weigerde de wapenen aan te tasten; gelijk ook geschied zou zijn, zo enigen van zijn bekenden hem niet verlost, en naar de Baap gebracht hadden. Hy, daar zijnde, kon geen verlof, van naar Portugal te trekken, krijgen. Men stelde hem uit van week tot week, en liet hem, zonder eten of drinken aan hem te geven. Hy was eindelijk gedwongen zijn klederen te verkopen, om broot te hebben, en geheel naakt overstraat te gaan, terwijl zijn makkers in zijn tegenwoordigheit wel gekleed, wel gevoed, en niet zonder gelt waren, zo haast als zy dienst namen. Hy was dieshalven gedwongen de wapenen, gelijk zy, aan te tasten. Hy diende achtien maanden lang, en dee, toen die ten einde waren, door zijn gedurige vertoningen by d'Onderkoning zo veel, dat hy zijn paspoort van hem verkreeg. D'ander was een Engelschman, die de Hollanders twaalf jaren gedient had. Hy was een der gener, die zijn paspoort had gekregen, en in een van deze zeven Schepen had gescheept geweest, die in Paryba gereet lagen, om naar Hollant te vertrekken, toen de Portugezen eerst zich weerspaltig toonden. Deze Soldaat wierd ook te Rio Sanct Francisco, in de neerlaag van Hindersons volk, gevangen, en van daar naar de Baap gebracht, daar de grote noot hem de wapenen dee aantasten. Hy verkreeg, na veel gesmeek, ook zijn paspoort, en wilde mee, zo weinig als de Waal, tegenstant bieden, of zich ter weer stellen, toen de Hollanders hun Schip aantastten, schoon men zulks wel ernstelijk aan hen gebood. Zy wierden echter, zonder inzicht van deze bygebrachte redenen, die zy door de mont der Portugezen, en anderen bevestigden, die hen in zodanig een staat gezien hadden, gelijk zy zeiden, verworgt. Doch zy, zulk een brok niet verzwelgen konnende, voeren, eer zy storven, met grote heftigheit tegen hun Rechters uit, voor de welken zy, met een stem, die

Treurig verhaal van twee rampzaligen, die gevangen en gedoot worden.

Hun klachten en verwijt aan de Hollanders.

zo edelmoedig/ als meedogend was / zeiden / of zy dus de kommer en 't gevaar, 't welk zy zo veel jaren van hun leven onderworpen hadden geweest, om Landen voor hen te winnen, en die zy besteed hadden in de vyanden te verslaan, vergolden, dat zy hun onschult dus smadiglijk handelden ? of dit de vergelding van hun getrouheit was, dat men hen door een schrikkelijke doot in schande deê vergaan ? Zijn wy schuldig, zeiden zy/ van dat de vyanden de sterksten waren ? van dat zy in groter getal hebben geweest ? Was onze staat niet rampzalig, dewijl men van honger moest sterven, of uit noot de wapenen aantasten ? en dat deze zelve noot ons aan de galg leid ? Want indien wy weêr naar u wilden keren, 't welk aan ons onmogelijk was, wat straf zou men ons, zo de Portugezen ons betrapt hadden, niet hebben doen lijden ? gelijk wy heden moeten lijden, nu 't lot ons in uw handen gestelt heeft, en wy in uw macht geraakt zijn. Maar ach! in plaats dat gy ons behoorde te beminnen, en onze volstandige getrouheit in hoge achting te houden, zo doet gy ons een schandelijke doot sterven. De gevoelijke klachten dezer arme rampzaligen geraakten ter oren van de hoge Raat / die vergiffenis aan hen zond. Maar zy behoefden die niet toen zy quam; want men had hen ter straf gebracht / niet verre van d'Affogaden, een half mijl van 't Recif, in 't gezicht der Portugezen/ die in de zelve uur door een Soldaat / die tot hen overquam/ d'oorzaak van hun doot verstonden. Vijf hondert van hen quamen ter middernacht derwaarts / namen hen van de galg / begroeven hen daar by / en losten tot driemalen hun musketten / om daar door te tonen dat zy d'ongerechtigheit/ aan deze elendigen gepleegt/ vergoedden.

Spade vergiffenis.

Schandelijke doot/ van eer gevolgt.

't Is geloofselijk dat deze gewone en hatelijke straffingen geen liefde in de harten der Soldaten drukte. De schrik echter / die zy daar af ontfingen / dee aan veel de lust / van over te lopen / vergaan. Geen anderen/ dan de wanhopigen / begaven zich altijt in dit gevaar / en dit alles tot verzwakking van de heirkrachten der Hollanders / tegen de welken de Portugezen / en boven al de genen / die zich aan hun zijde gevoegt hadden / een onverzoenelijke haat ontfingen / ja zodanig/ dat de Benden van Schop geen lijfsgenade te verhopen hebben/ om dat men hun makkers opgehangen heeft / en dat zy misschien een zelve gevaar zullen lopen / als zy ook naar huis zullen keren. Zy hingen ook alree de genen aan bomen / die zy kregen / en die zy aan deze zijde van de Rivier bespiedden / als zy quamen om hout te zoeken / of om te visschen. Wat de vrouwen aangaat / zy waren vernoegt met die te misbruiken/ hen uit te kleden/ en zonder hemt weer wech te zenden. Maar als de Tapoyers hen in hun gewelt kregen / maakten zy hen tot goede spijs / zo wel mannen als vrouwen. De Portugezen / in de hagen / op de kant van de Rivier verborgen / vielen op de weg / tusschen de twee Schanssen van Mauritsstat, een kanonscheut van malkander / een Convoy van lijftocht aan / die van 't Recif naar d'Affogaden gezonden wierd. Zy tastten de Hollanders aan / zonder dat die van de Schanssen dorden schieten / uit vrees van de hunnen te quetsen. Zy dorden ook niet zonder last uittrekken / vermits zy niet wisten of dit gedaan wierd om hen t'overvallen. Van weerzijden wierden omtrent vijftig gedoot. Des anderen daags wierden twintig Tapoyers, ter zelve plaats verborgen / om iemant t'overvallen / door de Zwarten van 't Recif gevangen / en van hun hoofden berooft/ die zy / op hun wijze dansende en zingende / op Spietsen langs de straten droegen/

Onderlinge wreetheit.

Gevecht.

De Tapoyers van de Zwarten gedoot en mishandelt.

gen / daar mee / als met een bal / speelden / en hen daar na in Zee wierpen. De Schans van Barrette was in deze zelve dag byna van de Portugezen ingenomen / die by nacht twee Veltstukken aanbraehten / die zy op een Beukery / achter de bomen gemaakt / stelden. Zy schoten met d'opgang van de dag tot op de middag zonder ophouden / in de Schans / en daar rontom / en doodden en quetsten meer dan zestig Soldaten. Dien van 't Recif verboegden zich derwaarts ter Zee; maar zy quamen niet / dan toen de Portugezen al vertrokken waren.

Het zeventiende Hooftdeel.

Verdeling onder de Staten, om de Vrede; Vastendag op 't Recif hierom gehouden, daar men de noot verbergt, en besluit om bystant aan de Staten te zenden, daar Haaks toe gemachtigt word. Scherpe regel tegen de genen onderhouden,

den, die uit het Recif willen vertrekken; 't welk aan enigen 't leven koſt.

Verdeeltheit onder de Staten, om de Vrede.

De Vereenigde Lantſchappen van Nederlant konden niet zo wel en zo vaerdiglijk in de byſtant, die de Raat van 't Recif begeerde, verzien, uit oorzaak van de verdeeltheit, die hun Staat dreigde. De Koning van Spanjen, die volkomelijk van al 't geen bericht was, 't welk in Braſil gebeurde, en van de misnoeging der Hollanders, had een Gezant naar de Haag aan d'algemene Staten gezonden, om Vrede met hen te maken. Deze Gezant wierd wel ontfangen, en vriendelijk onthaalt. Drie Lantſchappen toonden zich daar toe genegen. Maar de Zeelanders ſtelden zich heftiglijk daar tegen, en betuigden overluide, dat zy liever de beſcherming van Frankrijk zouden verzoeken, dan daar in bewilligen: dat zy geen Vrede of Beſtant met de Spanjaart begeerden: dat zy vreesden van hen zo wel verraden te worden, als hun Medelantslieden van de Portugezen in Braſil verraden waren, en dat zy hun naaſte geburen waren, en d'eerſten van hen overvallen zouden worden. D'algemene Staten deden aan hen vertonen, dat deze Vrede vorderlijk aan hen zou zijn: dat zy in hun behoudenis zouden verzorgen, en altijt geruſt by zich blijven: dat zy ondertuſſchen zich met gemak aan de Koning van Portugal zouden konnen wreken, en een machtige byſtant, tot weêrwinning van Braſil, vergaderen: dat de Koning van Spanjen aanbood hen by te ſtaan, en niets liever begeerde, dan deze ongetrouwe Vorſt te helpen verdelgen. Maar de bezondere Staten van Zeelant, geen behagen in deze redenen hebbende, zeiden hardnekkiglijk, dat zy al 't geen, 't welk door hen, aangaande de Vrede, gedaan zou worden, verwierpen, en verwerpen zouden. D'algemene Staten zeiden tot deze Afgevaerdigden, dat zy weten moeſten dat zy 't Schip van de Gemeente, en de Zeelanders alleenlijk de Boot daar af waren; en dat zy al hun Lant zouden doen onderlopen, zo zy voortaan zich genegen toonden om van malkander te ſcheuren: in voegen dat zy geheel niet wilden tegengeſproken zijn, dewijl dit de welſtant van hun Staat betrof, daar af de beſtiering aan hen behoorde. De bezondere Staten van Zeelant zonden in d'onzekerheit van 't geen, dat daar op gebeuren zou, een Schip naar 't Recif, om aan d'Admiraal Bankert, Commandeur op de Kuſten van hun Lantſchap, en een gebore Zeeu, vaerdiglijk weer te keren, vermits zijn Vaderlant hem behoefde. D'algemene Staten zonden een ander Schip derwaarts, door 't welk zy aan de Raat verwittigden, dat zy de beſcherming en weêroprechting van Braſil in handen namen, dewijl de Weſtindiſche Compagnie de koſten daar af niet langer dragen kon, en dat deze Oorlog voortaan op de naam der algemene Staten gevoert zou worden: dat zy van de gemene middelen een ſterke en machtige Vloot zouden toeruſten: dat zy pogen zouden om hun Lant in ruſt te ſtellen, om voortaan met niemant meer te doen te hebben, dan met de Portugezen, voor de welken zy werk konden bereiden: dat zy ondertuſſchen beſtandig zouden zijn, en goede moed hebben. Deze Schepen quamen beide op 't Recif. Maar eer zy daar quamen, wierd deze algemene tweedracht, die te voorſchijn begon te komen, geſtut en afgeweert. Men vraagde aan de Zeelanders wat zy meenden te wor-

den,

den, met te weigeren zich onder hun Opperheren t'onderstellen: dat, zo zy hun toevlucht tot de vreemdelingen namen, en die by hen in huis haalden, zy daar af zich eindelijk vermeestert zouden zien, of d'algemene Staten heel onderworpen zijn: dat zy een der Vrye Lantschappen waren, om 't welk al d'anderen, tot haar bystant, vergingen: dat zy van hun deel en recht, 't welk hen in zo veel schone Steden, Plaatsen, Landen en Vastigheden toebehoorde, versteken en uitgesloten zouden zijn, die door de gemene wapenen van 't Verenigt Nederlant in Vlaanderen, Brabant, op de Maas, op de Rijn, in Oostindien, Westindien, Afrika en America verovert waren. In voegen dat zy eindelijk Gemachtigden uitzonden om in al de vergaderingen der algemene Staten te verschijnen, met bezondere macht van al 't geen, 't welk door hen gedaan, gezegt, en besloten wierd, zo veel deze Vrede aanging, aan te nemen, en te bevestigen.

De Hoge Raat van 't Recif en al 't volk waren grotelijks verbaast en bekommert / uit oorzaak van de tweedracht / die / gelijk het scheen / in hun Vaderlant spruiten zou. Zy deden een algemene Vasten afkondigen / om God te bidden dat deze oneenigheit geen wortelen zou schieten / maar dat de Geest der Vrede eer tot een Leidsman aan hun Oppersten mogt dienen. 't Geen / 't welk hun droefheit voornamelijk vermeerderde / was dat Bankert zich gezint toonde / om hen te verlaten / en de brief / die men aan hem geschreven had / te gehoorzamen; om dat hy hun schilt / en de schrik der Portugezen op Zee was. De Heeren en Raden / heel bekommert in 't oordelen van d'uitgang dezer tijdingen / die zy niet wisten / besloten / na dat zy tot verscheide malen raat gehouden hadden / hun Soldaten te monsteren / en hun Voorraatshuizen te bezichtigen. Zy bevonden dat zy niet meer dan achtienhondert strijdbare mannen hadden / zo in Taparipa, 't Recif, Paryba, als Riogrande, vijftien Schepen / en alleenlijk voor zeven maanden lijftocht / en vreesden dat deze warringen in Nederlant de bystant / die men aan hen beloofde / veel vertragen zouden. Dit dee hen veel uren in bangigheit deurbrengen / schoon zy in 't openbaar een vrolijk aangezicht vertoonden / en overal zeiden dat zy goede tijding van de Vloot hadden ontfangen / die tot hun bystant quam / en alree op weg / en misschien al by de Linie was. Zy poogden aan yder diets te maken dat dit waar was / dewijl zy 't zeiden om hen in hoop te houden. Maar zy konden zich zelven niet bedriegen. Dit betrof hun behoudenis / gelijk ook die van 't volk / en van 't Lant. Zy vonden geraden d'algemene Staten ernstiglijk te verwittigen van vaerdiglijk regel daar in te stellen / om niet in een zelve elende te komen / gelijk de gene was / die zy in hun koomst daar vonden. Want indien dit gebeurde / zo zouden ongetwijffelt de Soldaten en Burgers / in gelijke tegenspoet als de voorgaande / geen gelijk gedult hebben. Zy zouden zich wel vernoegt hebben met door Bankert te schrijven / en haar zaak aan hem te bevelen / en met levendige stem het gevaar / dat hen op de hielen volgde / aan d'algemene Staten / en aan de Negentien te vertonen; maar zy wisten niet wanneer zy antwoort daar op zouden krijgen. De Raat vond dieshalven / in deze dringende noot / daar in men niemant / dan zich zelf / vertrouwen moest / geraden een van hun Vergadering naar 't Hof van Hollant te zenden / om beter indruk op hun geesten te maken / en door de brede vertoning van de staat der zaken hen te verplichten tot de bystant vaerdiglijker te zenden / ook om

Vastendag op 't Recif gehouden.

Zwak vermogen van de Hollanders in Brasil; 't welk verborgt wort.

De Hoge Raat besluit aan de Staten te zenden.

om te vertonen of men hen daar gebannen had, om hen te laten vergaan: dat zy niet meer in ſtaat van aan te vallen, maar van zich te verweren waren: dat hun heirkrachten allengs op verſcheide wijzen verſmolten waren: dat zy tienduizent ſtrijdbare mannen behoefden, en dat zy, met dit getal, en met het overſchot der Tapoyers en Braſilianen, van hun aanhang, die zy ontbieden zouden, de Baay de todos los Sanctos konden belegeren, en de genen, die de plaatſen rontom 't Recif inhadden, verdrijven: dat zy de Stat Olinde moeſten verbranden, om den vyant alle vertrek te benemen: dat zy niet meer behoefden, dan de Kaap van Sint Auguſtijn, om zich weêr ſterk te maken: dat zy 't gehele Lant, van de Baay af, tot aan Riogenero, zouden verwoeſten en verdelgen: dat men, zo zy geen machtige byſtant kregen, niets te verhopen had, en liever aan hen ontbieden zich te vertrekken, dan meer volk en goederen te verliezen, zo zy niet gezint waren genoechſame heirkrachten aan hen te zenden.

Toen deze afvaardiging beſloten was/ wierd hier in zwarigheit gemaakt/ wie van deze Heren het Gezantſchap doen zou/ vermits yder dit ampt voor zich begeerde. De Voorzitter Schonenburg wenſchte wel meeſt van alle/ niet alleenlijk weer te keren/ maar dat hy nooit gedachten/ van derwaarts te trekken/ had gehad. Hy wenſchte wel om dartig duizent guldens dat hy nooit uit de Haag geweken was. Zy konden niet eenſtemmig worden. Men vergaderde weer te zamen/ en ſtemde dat men de Heer Haaks, de jongſte van hen/ en minſt in Staatzaken geoeffent/ zou zenden/ en zeiden dat het volk niet dulden zou dat de beſte Hoofden vertrokken/ en zich tegen de ſcheping van een der drie anderen zou ſtellen. Men beſloot dieshalven dat Haaks vertrekken zou; en zijn reistuig wierd dagelijks gereet gemaakt. De Kolonel Hinderſon, die niet meer in achting was/ uit oorzaak van de neerlaag van Rio Sanct Franciſco, verzocht verlof van te vertrekken/ 't welk aan hem gegeven wierd. Zy begaven zich met Bankert, in 't Admiraals Schip/ 't welk van 't Recif vertrok/ met vijf andere Schepen/ die/ in plaats van Suiker/ met ballaſt/ Soldaten/ zieken/ ondienſtige lieden/ Joden/ Reizigers/ Portugeſche gevangenen/ en met Bootsgezellen tot de weerkeering geladen waren/ die niet langer/ dan voor tien weken/ met lijftocht verzorgt wierden/ ſchoon de gewoonte was hen ten minſten voor drie maanden te verzorgen.

Haaks en Hinderſon naar 't Vaderlant gezonden.

Daar was een regel voor de genen/ die van daar wilden vertrekken/ ingevoert/ door de welk de genen/ die al verlof van vertrek had/ zich niet te ſcheep mogten begeven/ zo zy niet zes weken te voren hun namen in een lijſt/ die men aan de deur van de Kerk hegte/ geſchreven hadden; om 't gemeen van hun vertrek te verwittigen/ en de ſchuldenaren en misdadigen daar te houden; met ſcherp verbod aan de Schippers van niemant in te nemen/ dan de genen/ die in de lijſt begrepen waren/ van de welke men aan hen een afſchrift gaf: op verbeurte om te ſtaan voor de ſchulden en misdaden der gener/ die zy deden ontſnappen/ verbeurtmaking van hun verdiende penningen/ beroving van hun ampten/ en zware breuken. Zy moeſten ook alle te voorſchijn komen/ op verbeurte van voorbeeldelijke ſtraf/ en dubbelde betaling van hun ſchulden/ van drie maanden gevangenis/ en drie hondert gulden. Wyders/ om te bezien of men ook bedroch hier in pleegt/ zo gaan de Procureur Fiſcaal, een Raatsheer/ en hun dienaars/ terwijl d'een op d'overloop monſtert/ d'anderen in de hoeken

Regel voor de genen/ die uit Braſil willen vertrekken;

naauwe onderhouding daar af/

hoeken van 't Schip zoeken / om te bezien of 'er ook anderen verborgen zijn / als de genen / diens namen in de lijsten bekent zijn. Het gebeurde dat een man en een vrou / die geen verlof hadden / en diens namen niet aangetekent waren / door de jonst van enige Bootsgezellen in onz Schip waren getreden / om met ons weer naar 't Vaderlant te keren. Zy / bespeurende dat de Procureur Fiscaal aanquam / om hen te bezoeken / deden zich in een ton met droesem bekuipen / daar zy niet uit darden komen / uit oorzaak van de Fiscaal ; invoegen dat zy beide verstikten. Een andere vrou / diens koffer ook bezien wierd / daar men duizent gulden in vond / wierd met haar koffer weer naar 't Recif gebracht / om haar gelt te zien verbeurt maken / uit oorzaak van 't uitgedrukt bevel van geen gout of zilver / op deze verbeurte uit het Lant te voeren / maar dat aan d'Ontfanger te behandigen / die dan een Wisselbrief gaf / om dat in Hollant / tegen tien ten hondert / t'ontfangen. Die aan twee 't leven kost.

Het achtiende Hooftdeel.

Bankert vertrekt naar 't Vaderlant, en sterft. Lof van zijn dapperheit. D'Onderadmiraal zinkt ; een ander Schip naauwelijks boven te houden. Hamburger Schepen ontsetten hen. Enige Schepen van de Turk genomen. Oostendenaars bieden hun dienst aan. Landing te Vlissingen.

Toen onze Zeilen uitgespannen / en d'Ankers gelicht waren / zeide Haaks, die wel duizent malen belooft had dat hy zelf weerkeeren zou / om reden van zijn ampt te geven / en bystant mee te brengen / al spottende dat hy nimmer weer derwaarts keren zou. Al de genen / die in onz Schip waren / deden desgelijks / en waren van blyschap als opgetogen / om dat zy zo rampzalig een Lant verlieten. Onze wensch was dan niet anders / dan voorspoediglijk weer in Europa te keren. Wy waren zonder ophouden drie maanden bezich met voortzeilen / in welke tijt gehele tachtig dagen verliepen / zonder dat wy iets anders / dan de Hemel en 't water zagen. Wy volgden niet de zelve streek / die wy gekomen waren ; want onze Stierlieden namen hun streek laeger naar 't Noorden. Bankert, onzé Admiraal / gaf de geest onder de Linie / twaalf dagen na dat wy te scheep gegaan waren / van een beroertheit / die hem trof. Zijn Vaderlant verloor veel in zijn doot. Hy wierd ook zeer beweent / om dat hy een der uitmuntenste Zeehooftmannen had geweest / die d'algemene Staten gehad hebben. Zijn dapperheit en zijn verdiensten hadden hem allengs van een slecht Bootsgezel / tot het ampt van Commandeur over de Kusten van Zeelant / en Admiraal van de Brasiliaansche Zee verheven. 't Geen / 't welk zijn achting dee rijzen / was dat hy / niet meer dan Kapitein ter Zee zijnde / met zijn Schip op een tijt tegen dartien Duinkerkers sloeg / drie daar af in de gront schoot / en / gelijk een zift deurboort / zich heerlijk uit de handen der anderen redde. Zijn grote moed / en de verachting van de doot / die hy toen toonde / maakte hem sedert altijt verwonderlijk / toen hy / van twee Schepen aan

Vertrek van Bankert en Haaks uit Brasil.

De doot van Bankert ;

Lof van zijn dapperheit.

aan weerzijden bestormt en vastgemaakt / en van d'anderen omringt / niet alleenlijk geensins door zijn vyanden / die hem tot overgeven nodigden / bezweek / maar / dat meer is / zijn oudste Zoon / met een brandende lont / by 't busse-kruit stelde / met bevel van de brant daar in te steken / zo haast als hy 't gebood / of dat hy zelf hem anders doden zou. Hy had het beste deel aan de verwinning / die d'algemene Staten / zijn Meesters / in 't zestienhondert negenendartigste jaar op de Vloot van Spanjen / in Duins onder Engelant / verkreeg. Hy dee grote diensten aan Frankrijk / in 't beleg van Grevelingen, 't welk hy ondertusschen ter Zee besloten hield. Hy was de geessel der Spanjaarden / en wierd in Brasil den Portugezen verschrikkelijk. Maar hy / doch niet zijn naam en achting / storf eindelijk gelijk d'andere menschen. Zijn twee Zonen / die by hem waren / verhinderden dat men zijn grof en opgebult lighaam in Zee zette / en dat men hem opende / om zout / tot zijn bewaring / in zijn ingewant te werpen. De lelijke stank / die uit dit Lijk sproot / dee ons byna barsten. De spijs / die in 't Schip was / scheen door deze quade lucht geheel smakeloos te worden. De grote menigte van 't pek / daar mee men zijn lighaam / en zijn kist bestreken had / die noch in geteert zeildoek / drie of vier dik bewonden / en dus in de ballast begraven was / kon de snode stank / die dit verrotte Lijk afgaf / niet beletten. Men poogde tot zes of zeven malen hem in 't water te zetten / en de visschen tot zijn graf te maken / om ons van dit ongemak te verlossen: maar vermits men in Zeelant / daar hun Magen woonden / aankomen moest / zo stont te vrezen / dat zy / de machtigsten zijnde / ons het daar te bang zouden maken / hoedanige redenen men ook bybrengen zou. Dit verplichtte ons om stantvastiglijk gedult te tonen.

Quade lijftocht op Zee. Terwijl wy in dit lijden waren / en niets anders te drinken hadden / dan stinkend water / vol modder en wormen / en tot onz eten oude verdorve spijzen / zagen wy byna geen / of weinig visschen. Onze Stierlieden voerden ons omtrent vijftig mijlen achter de Vlaamsche Eilanden om / en langs een plaats / daar men / gelijk men verzekert / de Zee nimmer stil gezien heeft / en daar zy altijt bewogen is. (Ongestuimige Zee.) Wy versleten gehele vijf dagen in deze Zee / met zulk een strijdige wint / en zo gedurig een storm / dat onze Schepen / die nergens na de besten waren / brees in ons ontstaken. De zware golven quamen dikwijls daar binnen / en deden ons driemaal meer pompen / dan de gewoonte is. D'Onderadmiraal / die de zware stoot dezer grote baren niet tegenstaan kon / borst; invoegen dat wy grote moeite en kommer hadden om de genen / die daar in waren / te bergen / van de welken echter enigen verdronken. (D'Onderadmiraal vergaat;) De genen / die deze Schipbreuk ontquamen / wierden in d'andere Schepen verdeelt; en dit Schip verging in 't geheel / met al zijn toerusting. Een ander Schip was ook byna gezonken / maar geraakte echter uit dit gevaar / door de naerstigheit der Timmerlieden / die met grote vlijt de gaten / daar deur 't water inquam / stopten / gelijk ook de gaten / die de wormen beneden in 't verrotte hout / daar zy hun oorsprong hebben / gemaakt hadden. (een ander Schip lek.) Dit kon nochtans niet zo wel gedaan worden / of men moest zonder ophouden in 't etmaal vierduizent steken pompen / zo men 't Schip boven water wilde houden. Na dat wy uit deze ongestuimige Zee gekomen waren / traden wy in een stille Zee / daar onze Schepen yder ogenblik tegengehouden wierden / door een grote menigte van takken / en grote brede bladeren / in mal- (Vreemdigheden in Zee,)

kander-

kander gevlochten/ even als veil / daar een vrucht gelijk van eiken bomen/ aan groeit / in malkander gehoopt gelijk grote klompen / vijf of zes treden breet/ en oneindelijk lang / en omtrent vijf of zes hondert treden van malkander gelegen. Deze dingen / die onze Schepen tegenhielden / dwongen ons in de Boot te klimmen / om deze verhinderniſſen deur te kappen. De Stierlieden/ die geen Lant zagen te voorſchijn komen / wierpen drie of vier malen des daags het zinkloot / om te vernemen of wy verre daar af waren. Toen wy geen gront konden peilen / en niet wiſten waar wy waren / wierd onz rantſoen vermindert / en toen de Stierlieden meenden dat wy achter Schotlant waren / zagen wy twee Schepen van verre. Wy zetten onze ſtreek op hen aan/ en verſtonden wie zy waren / en dat zy naar Hamburg keerden. Zy quamen van Deſportes, de vermaartſte Haven van Portugal na Liſſebon, en waren met Spaanſche Wijnen / Oranjeappelen / Citroenen / Lamoenen en Karſtengen geladen. Wy wendden 't Roer naar hen / om by hen te zijn. Maar zy / wel vermoedende dat wy van honger en kommer afgemat waren / en dat zy geen winſt zouden doen / zo wy hen op de zijde geraakten / poogden van ons af te wijken. Wy / dit beſpeurende / vervolgden hen / en / niet by hen komen konnende/ dan op een musketſcheut weegs / ſchoten/ op 't vallen van d'avont/ een ſchoot met grof geſchut naar hen. Zy geraakten 's anderen daags heel vroeg / hoewel met onwil / heel na aan ons / door middel van de wint. Men beſchonk hen al voort met twee grote koegels. Zy/ ziende dat zy ons niet konden ontkomen / zonden een Boot naar onz Admiraalſchip. Zy gaven daar na aan d'anderen twee vaten Spaanſche Wijn / en drie korven met Citroenen/ Oranjeappelen en Karſtengen / en brachten daar na een grote menigte hier af op d'overloop / die zy aan de Soldaten en Bootsgezellen verkochten. Zy zeiden dat zy onze bykoomſt gevreeſt hadden, vermits zy vreesden dat wy Zeerovers waren ; om dat, noch geen vijftien dagen geleden, vijf Turkſche Schepen, Hollantſche vlaggen voerende, drie Schepen van Hamburg, die van Liſſebon quamen, omtrent dartig mijlen in Zee, genomen hadden : dat de Schipper en Stierman van 't een dezer Schepen, die zy by hen hadden, beſpeurende dat die Rovers waren, die d'anderen genomen hadden, en dat zy op hun Schip aanquamen, om desgelijks met hen te doen, en dat zy hun handen niet ontkomen konden, alleen, zonder een woort tot hun volk te ſpreken, en onder ſchijn van deze onbekende Schepen te bezichtigen, in een Boot klommen, en zich, zonder Kompas, Zeilen of lijftocht, in de genade der golven begaven, en dartig mijlen voortvoeren ; en dat zy eindelijk, als door een groot wonder, te Deſportes quamen, zonder dat zy wiſten waar hun drie Schepen gebleven waren. Zy verzekerden ook / dat de Koning van Portugal een machtige en talrijke Vloot toeruſtte, om die naar Braſil te zenden. Zy voegden 'er noch by / dat wy niet verre van 't groot Kanaal tuſſchen Frankrijk en Engelant waren. Wy zagen ook twee dagen daar na 't Eilant van Serlingen, daar een Schans op de ſtrant gemaakt is / alleenlijk tot beletſel van dat de Zeerovers dit tot hun vertrek zouden nemen / gelijk zy eertijts gedaan hebben. Wy voeren daar voorby / en zeilden tien dagen lang in 't groot Kanaal tuſſchen Frankrijk en Engelant/en by 't Eilant van Wicht, daar d'overlede en leſte Koning van Engelant toen in de Burgt van de Stat Nieuport, in 't midden van 't Eilant/ gevangen wierd gehouden.

Twee Hamburger Schepen ontzetten d'onzen.

Schepen van de Turk genomen.

Deurtocht deur 't Kanaal.

D' Ooſtendenaars bieden hun dienſt aan.

Na dat wy tuſſchen Kalis en Doveren deurgevaren waren / quamen by ons acht Schepen van Ooſtende, die / in plaats van ſtrijt aan ons te leveren / daar toe wy alle bereit waren / ons hun lijf / lijftocht / krijgsruſting / gelt en hun Schepen aanboden / en zeiden dat zy van de Koning van Spanjen / hun Meeſter / bevel hadden / om dit te doen. D' Overſten van onze Schepen vernoegden zich met hen te bedanken / en wilden niets nemen / dan een Hollantſch Schip / dat omtrent over drie weken van de Biſkajers genomen was / en 't welk van de Koning van Spanjen / met het volk / en al 't geen / dat 'er in was / toen het genomen wierd / onbeſchadigt weerom wierd gezonden. Wy / voor Ooſtende komende / zagen niets / dan Schepen en Schuiten / die / vol van lijftocht zijnde / van Zeelant naar Ooſtende, en van Ooſtende weer naar Zeelant voeren. Wy wierpen eindelijk 't Anker op de Ree van de Stat Vliſſingen, en waren van blijſchap als opgetogen / om dat wy / na zo veel elenden / die wy geleden hadden / zo gelukkelijk in behoude Haven gekomen waren. Wy hadden grote reden om d'opperſte Schepper van zijn jonſt en byſtant te bedanken / en noch meer toen men aan ons toonde dat wy geen lijftocht hadden / en dat wy 't naauwelijks twee of drie dagen langer gehard zouden hebben: in voegen dat / zo enige ſtorm of ſtilte ons belet had / wy zonder twijffel in hongersnoot gevallen / en miſſchien malkander verſcheurt zouden hebben.

Landing te Vliſſingen.

Uytterſte noot.

Het negentiende Hooftdeel.

De Gezant van Portugal poogt de Hollantſche Vloot, naar Braſil trekkende, op te houden. Verwijt van de Negentien. Spanjen tracht naar Vrede, daar Frankrijk zich tegenſtelt. Aanbiedingen van Portugal aan de Compagnie. De Gezant van Portugal in gevaar. Haaks weigert meê te trekken. De Soldaten en Bootsgezellen onwillig op de reis. Vertrek van de Vloot.

Toeſchieting van 't volk naar ons.

Toen wy voor Vliſſingen 't Anker geworpen hadden / vielen veel / yder om ſtrijt / in de Schuiten / en quamen by ons / om zekere tijding van de ſtant van Braſil te weten. Onze Schepen gaven te kennen / door de kleine zwarte vlaggen / aan 't einde der vlaggeſpillen vaſtgemaakt / en de vlaggen / die halfneer langs de maſt hingen / tot bewijs van rou / dat d'Admiraal Bankert overleden was. Het lighaam van deze treffelijke Zeehooftman wierd heerlijk in de voornaamſte Kerk van Vliſſingen begraven / daar de bezondere Staten van Zeelant / te Middelburg zittende / hun Afgevaerdigden zonden / om 't lijk te verzellen. Ik zou byna vergeten hebben hier te zeggen / dat wy voor Vliſſingen, Rammekens en ter Veer een grote Vloot van vijftig Schepen vonden / die met zes duizent mannen bemant / en op de koſten van d'algemene Staten toegeruſt en in Zee gebracht was. Wy vonden haar / gelijk ik gezegt heb; en zy zou alree vertrokken geweeſt hebben / zo de Gezant van Portugal / die

Begraffenis van Bankert.

Machtige Vloot voor Braſil toegeruſt.

die alle liſten aanwendde om de Vloot in haar vertrek te beletten / of ten minſten te vertragen / en haar onnut te maken / niet in de weer geweeſt had. Hy vertoonde voor de Regentien / dat zijn Meeſter geen volkome heerſchappy in Braſil had; dat hy om al de verwarringen, die daar gekomen waren, bedroeft was; dat hy verſtaan had dat de Portugezen van 't Lant zulk een afkeer van de Hollanders hadden, om de verſmaatheden en quellingen, die zy van hen hadden geleden, dat zy gezint waren eer alles te verdelgen, en zich zelven te dempen, dan hun heerſchappy te lijden; dat hy niet geloofde dat 'er ſchijn was dat, in zo groot een haat, door zo veel uitgeſtort bloet, en vyandelijke daden van weêrzijden geſtookt, de twee Volken ooit weêr met malkander konden verzoenen, en in goede Vrede leven; dat men echter enige middelen van verdrach behoefde, in de welken yder zijn vernoeging vond; dat niemant twijffelde of de Portugezen hadden Braſil ontdekt; dat zy de genen waren, die 't door Chriſtenen hadden doen bewonen, die 't Lant gebout, en de Steden, Burgten, Schanſſen en Vlekken, die men tegenwoordiglijk daar vond, opgeworpen en gemaakt hadden; dat Portugal nooit zwarigheit met d'algemene Staten had gehad, en dat al de Portugezen onder de dwinglandy der Caſtilianen dienſtbaar waren, toen de Hollanders een deel van Braſil inkreegen; dat de Hollanders, in deze verovering, hen aanmerkten als Onderdanen van de Koning van Caſtilien; dat het zeker was dat zy dit Lant den Portugezen afgenomen hadden; dat de reden niet wilde dat men, om zich van een vyant te wreken, d'erfgoederen van de geen, die, gelijk men weet, van hen verdrukt was, zich toeëigende; dat dieshalven redelijk was, dat de Koning van Portugal weêr in al zijn Landen, en in dat van Braſil geſtelt wierd; dat hy beloofde in gelt de ſchade te vergoeden, die zy met gerechtigheit mogten eiſchen, naar 't zeggen van zulk een Koning, Vorſt, of Gemeente van hun geburen en gemene vrienden, die zy beliefden te verkiezen. De Regentien / aan de welken deze Gezant een merkelijk geſchenk aangeboden had / om hen beter te beminnen / zagen anders nergens op / dan om hun eerſte ſtaat weer op de been te brengen / gelijk ook die van de bezondere lieden / die deze Weſtindiſche Compagnie uitmaakten. Zy poogden dan door verſcheide middelen d'algemene Staten te bewegen tot aanneeming van dit voorſtel / 't welk zy heel dikmaals ſtrengelijk afzeiden / ja zo veel maal / als men van deze zaak tot hen wilde ſpreken. Zy verweten aan de Weſtindiſche Compagnie / dat dit was om hun onverzadelijke gierigheit, en om dat zy de macht hadden misbruikt, die men aan hen had gegeven, van Overigheden te verkiezen, en dat zy zodanigen hadden verkozen, die onbequaam tot de heerſchappy waren; dat zy zich nergens anders toe begeven hadden, dan de goederen met recht en onrecht aan zich te trekken, zonder in de nootzakelijke grontreegelen te voorzien en verzorgen, om ſtant te houden; dat zy nimmer 't Lant zouden verlaten, dat zy met de punt van de degen, in openbare Oorlog hun vyanden afgenomen hadden; dat de reden, die de Koning van Portugal gebruikte, na dat hy hen flaaumoediglijk verraden had, om zich warelijk Heer en Meeſter van Braſil te maken, vermits hy dat ontdekt had, en dat zy met d'Inwoonders nooit geen twiſt gehad hebben, naar de wijze der pleitgierigen toeging; dat hy om gelijke redenen de heerſchappy daar over geheel moeſt afſtaan, en dit Lant vry aan de Braſilianen en Tapoyers laten, die daar uit geſproten, en natuurlijke en wettige Heren zijn; dat dit hun Vaderlant was, gelijk Portugal aan de Portugezen; wat recht zy gehad hadden

De Gezant van Portugal poogt die op te houden.

Verwijt van de Regentien.

om de Landen dezer lieden te veroveren, hen zelven gevangen te nemen, en zo veel moorden aan deze arme lieden te plegen, die hen nooit gekent of misdaan hadden; dat zy, in plaats van 't Christendom daar te planten, daar eer de goddeloosheit gezaait hadden; dat de Koning van Portugal, en zijn Onderzaten, sedert hun afval van de Koning van Spanjen, hen voor Opperheren van de veroverde Landen in Brasil hadden gekent, en de Vrede plechtelijk gehandelt en bezworen, en die weêr meinëediglijk gebroken; dat zy, volgens de rechten van de veroveringen, al de Portugezen, die in hun Landen woonden, daar uit mogten verdrijven; dat men zich vernoegt had met hun belofte van gehoorzaamheit en getrouheit, op welke voorwaarden zy hen in de bezitting van al hun goederen hebben gelaten en onderhouden, schoon zy in tegendeel hen alle mogten doen verdelgen, en hen op een zelve wijze handelen, als zy met veel hondert duizent menschen wredelijk gehandelt hebben, toen zy dit Lant innamen, en zich daar in bevestigden, gelijk hun eige Historien met grote verschrikking verhalen; dat, indien zy meenden hun meineedigheit te bevestigen, met voorgeeven dat men hen gerechtigheit weigerde, en dat zy voor alle smaat en overlast bloot stonden, dit een gewone werking van d'ongerechtigheit was, die onder de menschen heerscht; indien gelijke oorzaken genoech waren om deze weêrspaltigheden effen te maken, zo zouden alle volken gelegentheit zoeken, om d'afval aan te nemen; dat de Koning van Portugal zich zelf niet moest tot rechter maken, of recht aan hun Onderdanen geven, schoon hy 't al had konnen doen, ten minste niet zonder hen gehoort te hebben; dat d'Inwoonders, zo veel die betrof, eerst verplicht waren zich by hen, hun Opperheren, en by de Westindische Compagnie te vervoegen, en aan hen hun klachten t'openbaren; dat zy, in tegendeel, nooit de mont daar af geopent hadden, of iets daar af ontboden; dat zy niet alleenlijk de Hoge Overigheden hadden doen straffen, maar ook d'andere Bevelhebbers, en bezondere lieden, groten en kleinen, die qualijk deden; dat zy zorgvuldig waren om recht door hun Bevelhebbers te doen geven, die daar niet om gelt ingevoert waren, maar naar hun verdiensten; dat zy wilden dat men recht zou doen, zonder voor gelt te klagen; dat zy zonder vergiffenis en uitzondering de genen moesten straffen, die by oogluiking iets toelieten, en hun plicht niet waarnamen, die zy altijt door deuchdelijke lieden, die bequaam, en goed van geweten waren, begeerden gepleegt te hebben, en niet van rovers en bloetzuigers van 't volk; zy wilden ook dat men op deze verrasschende tijding getrou onderzoek van 't leven, en van de zeden van al de genen zou doen, die in Brasil enige Ampten hadden bezeten, of noch bezaten, zo van de genen, die 'er noch gevonden wierden, als van d'anderen, die weêrom quamen, gelijk ook van de Burgers en bezondere lieden, om, tot voorbeelt van anderen, de schuldigen te straffen. En zeker / zy zonden uitdrukkelijk Gemachtigden uit / om onderzoek daar op te doen. Zy voegden hier noch by / dat zy niet een duim breet Lants aan de Portugezen zouden laten; dat zy eer hun Staat zouden wagen, dan Brasil aan hen overgeven; dat zy eer gezint waren dat Lant van 't een tot aan 't ander einde geheel te verdelgen en uit te roejen, op dat het niet tot nut en voordeel van de Portugezen zou zijn; dat zy aan deze meineedige Koning hun grontreegels zouden leren, dat is nimmer bedroch te plegen, maar zich viervoudig aan de genen te wreken, die hun belofte en eed vervalschen.

De Gezant van Portugal / aan de welk dit alles aangebracht wierd / verwachtte

wachtte geen zo strenge antwoort. De Koning van Spanjen wierd ook door zijn Gezant van deze verwarring bericht; en hy besloot toen volkomelijk Vrede met d'algemene Staten te maken/ met aanbieding van alle bystant/ Schepen/ gout/ zilver/ en lijftocht/ om hen weer in Brasil te helpen/ en de Portugezen daar uit te drijven. Ja hy verzocht voor Nederlant/ en Oost- en West-Indien verbont van gelijke vrienden en vyanden te hebben. De gewone en bovengewone Gezanten van Frankrijk deden ondertusschen hun uiterste vermogen/ om zich tegen deze Vrede te stellen/ en die te beletten. De Spanjaart dee echter zo veel/ dat hy voor eerst Bestant voor een jaar verkreeg. Toen dit Bestant besloten en bezegelt was/ maakten d'algemene Staten deze Vloot toe/ die wy/ gelijk wy gezegt hebben/ in de Havens van Zeelant aan Anker vonden. In deze Schepen waren byna gehele Regementen/ die men in Hollant geslaakt had/ toen 't Bestant gemaakt was.

Spanjen zoekt Vrede; daar Frankrijk zich tegenstelt.

Bestant met de Spanjaart gemaakt.

De Koning van Portugal/ die/ eer hy zijn aanslag op Brasil begon/ zich twee dingen ingebeeld had/ 't een dat hy in drie maanden de plaatsen en 't Lant in zijn gehoorzaamheit zou brengen/ 't ander dat d'algemene Staten de zaak niet ter harten zouden nemen/ en zich daar mee bemoejen/ bevond zich heel bedrogen. Hy vreesde voor de Vrede/ die van de Spanjaart ernstiglijk verzocht wierd. Zijn Gezant wierd met de nek aangezien/ en had niets te zeggen/ om iets tot beletting by te brengen. De Gezant van Frankrijk had toen gehoor/ en wendde alle middelen aan. Hy overwoog dat de Staten/ door 't voorstel van de Gezant der Portugezen/ te weten van de schade aan de Compagnie te vergoeden/ te meer verbittert waren/ en bespeurde dat zy/ in tegendeel/ hun veroverde Landen volkomelijk begeerden weer te hebben/ en te bezitten. D'aanbiedingen van de Koning van Spanjen in hen te helpen/ de machtige Vloot der Hollanders/ die zeilreede lag/ om naar Brasil te gaan/ de parssende noot/ die hen dwong deze Vloot derwaarts te zenden/ waren gestadiglijk voor zijn ogen. Hy dan/ door de Gezant van Portugal aangeprikkelt/ en geen middel ziende/ om enige verhindernis in deze tocht te brengen/ vertoonde aan de Staten/ dat deze Koning de weêrleevering van hun veroverde plaatsen in Brasil aan hen toestont; dat hy beloofde en hem verplichtte hen daar weêr in te zetten; dat hy de schade, die zy geleden hadden, vergoeden zou, en daar voor de goederen van zijn eige Onderzaten, die in de Baay woonden, verpandde, indien die van d'afvalligen niet genoech waren; dat hy, tot uitvoering hier af, een Vloot zou toerusten, en een nieuwe Onderkoning, die zijn bevel striktelijk zou volgen, derwaarts zenden; dat dit al 't geen was, 't welk de Staten konden eisschen, en dat zy daar meê behoorden vernoegt te zijn; dat men niet behoefde zo veel schatten te verquisten, en zo veel volk te wagen, 't welk veel gelt zou bedragen, en daar voor zy niets anders zouden hebben, dan 't geen, 't welk zy zonder slag of stoot verkrijgen konden; dat dit het moorden en dootslaan zou vernieuwen, en dat men deze Vloot beter tot andere nutter aanslagen gebruiken kon. De Staten/ deze vertoningen gehoort hebbende/ vergaderden/ om gezamentlijk te beramen hoedanig een antwoort men daar op geven zou. Men weerhield derhalven deze Vloot/ daar af gehandelt wierd/ en die yder ogenblik bevel van te vertrekken verwachtte: in voegen dat men niet zeker wist of zy vertrekken zou. Maar toen de Heer Haaks in de Haag gekomen

Aanbiedingen van Portugal/ door de Fransche gezant.

was / gehoor verkregen / reden van zijn koomſt gegeven / en de brieven der Raatsheeren van 't Recif (die gelezen wierden) overgelevert had / geraakte / toen dit ruchtbaar wierd / de Gezant van Portugal voor de tweede maal in gevaar van zijn leven. Maar men voorquam dit door 't vangen van enigen / die beroerte onder 't volk wilden maken. D'algemene Staten ontboden aan de Vloot / dat zy terſtont zou vertrekken / en haar reis verhaaſten / met beloſte van binnen twee maanden een andere Vloot van vijf of zes duizent mannen tot verſterking te zenden. Haaks verontſchuldigde zich van zelf derwaarts te trekken / om dien van 't Recif van d'antwoort der Staten te verzekeren. Maar hy / om door zijn weigering niemant flaaumoedig te maken / veinsde zich ziek te zijn / en ſchreef aan de Hooftlieden en Bevelhebbers / dat zy vooruit zouden trekken, en dat hy, zo haaſt als hy genezen was, hen volgen zou, en dat hy een Schip voor hem tot deze reis deê toeruſten.

De Gezant van Portugal in gevaar.

Haaks weigert met de Vloot te trekken.

De Soldaten en Bootsgezellen van deze Vloot / van ons / die nieuwelijks aanquamen / verſtaande in hoedanig een ſtaat en elende wy Braſil gelaten hadden / hoedanige kommer en moeite de genen / die derwaarts trokken / in hun verblijf en weerkeering uitſtaan moeſten / en hoe men daar gehandelt wierd / wilden gaerne ontſlagen zijn / en weigerden ſich op de reis te begeven. Al de genen / die verlof hadden van uit de Schepen aan Lant te komen / poogden wech te geraken / en verbergden ſich / zonder weer te komen. Wijders / de genen / die in de Schepen gehouden wierden / begonnen te morren / en gedruis te maken. De Burgermeeſters der Steden en Havenen van Zeelant geboden aan de Schippers en Schuitevoerders / dat zy niemant uit hun Lantſchap zouden voeren / zonder uitgedrukt verlof / met hun hant ondertekent / onder verbeuring van zware breuke. Zy deden ondertuſſchen de Soldaten / die aangenomen waren / weer opzoeken / en in de Schepen brengen. Enigen van dezen wilden geheel tot muitery uitſpatten; maar de Schepen der Staten / de Havenen bewarende / dreigden hen dat zy hen in de gront zouden ſchieten. Doch om hen door zoetigheit weer tot hun plicht te brengen / gaf men aan yder van hen drie Realen boven hun gagie / en zo veel bier / als zy in een dag konden drinken. Toen dit gedaan was / begaf de Vloot zich te zeil naar Braſil, op 't einde van Wintermaant / in 't zeſtienhondert zevenenveertigſte jaar. Men vergaderde ondertuſſchen andere Benden in al de verenigde Lantſchappen / om hen met een andere Vloot te zenden.

De Soldaten en Bootsgezellen worden onwillig tot de reis naar Braſil.

De Vloot vertrekt naar Braſil.

Het t'wintigſte Hooftdeel.

Zielkoper aartiglijk uitgeſtreken. Taparipa van de Hollanders verlaten. 't Recif beſchoten. Bedenkingen op de ſtant van Braſil; macht van de Portugezen daar in. Macht der Hollanders ter Zee, daar zy 't den Portugezen bang maken.

Zielkopers.

TErwijl men hier mee bezich was / gebeurde in de Stat Middelburg, dat twee Zielkopers / dus genoemt om dat al hun kunſt beſtaat in de jonge vreemdelingen / die zy vinden / te verrukken / en hen te verbinden om de

reis

reis naar Indien aan te nemen / breet by hen voordoen / en de verre gelege Landen aan hen vertonen / gelijk een aardsch Paradijs / dat alles naar wil en wensch voortbrengt / hen groot geluk doen verhopen / hen in hun huizen houden / en heerlijk de volop geven tot aan de dag van hun vertrek / op de welk zy zich in 's Herenboek doen inschrijven / schultbrieven van hun hant nemen / hun gagie / die noch te winnen is / doen beslaan / en zich van de kosten / die zy gedaan hebben / wel vierdoudig laten betalen: invoegen dat het geen / 't welk in twee maanden verteert en opgemaakt is / naauwelijks in twee jaren betaalt kan worden. Deze fielten poogden in dezer voegen zes jongelingen / van de welken vijf nieuwelijks uit Frankrijk gekomen waren / te bedriegen. Maar d'een was onlangs met de vijf Schepen / die nieuwelijks aangekomen waren / weer van 't Recif gekeert; 't welk deze bedriegers en Zielkopers niet konden onderscheiden. Zy / zich aan hun zijden voegende / zeiden tot hen / of zy zo veel kloeke jongelingen, die de reis naar Brasil aannamen, niet wilden navolgen; dat zodanig een nieusgierigheit alleen aan kloekmoedige lieden toebehoorde, en, behalven 't zien van zulk een ruime Zee, en zo veel Lants, op ontellijke wijzen vorderlijk aan hen zou zijn; dat het Lant van zich zelf uitneemend, en d'Oorlog gerechtig was; dat de Hollanders d'overhant op de Portugezen hadden, en alle van hun goederen, die men ten roof gaf, rijk wierden; dat men, na verloop van drie jaren, met gout en zilver beladen, weêrkeerde; dat zy, die dit spraken, onlangs uit dit Lant gekomen waren, en zich niet gelukkig hielden, dan in zo goed een Lant, daar zy hun woning meenden te vesten; dat zy aan hun aangezichten wel zagen dat zy al te zeer van eer aangeprikkelt wierden, om de gelegentheit van roem te verkrijgen dus te laten voorbygaan; dat zy alleenlijk zijde hadden te kiezen, en dat zy hen aan goed onthaal en hoge gagie zouden helpen. Men zou deze vijf Fransche jongelingen lichtelijk overreed hebben / zo de zeste / die nieuwelijks gekomen was / niet heel anders van Brasil gesproken had. Zy / aan dezen meer geloof gevende / dan aan de Zielkopers / deze onbeschaamde bedriegers / kregen begeerte om hen te straffen / en veinsden dat zy daar toe genegen waren. Zy deden enige vragen aan hen / en spraken daar na van drinken / en gingen om deze oorzaak ter zijde in een Herberg / daar deze bedriegers geheel van verbaastheit overstolpt wierden / vermits deze zes / in plaats van zich te laten aanneemen en inschrijven / hen met stokken zo dicht op 't lijf quamen / dat zy hen op de plaats lieten / en aan hen middel gaven om hun ampt / en zo rampzalig een ontmoeting / te vervloeken. D'anderen achtten zich grotelijks aan de geen verplicht / die deze raat aan hen gegeven had / vermits zy zich andersins in grote en zekere elenden gedompelt zouden hebben.

Zy pogen enige jongelingen te verrukken.

Zy worden wakker uitgestreken.

Een maant na 't vertrek van deze Vloot quamen twee Schepen van 't Recif te Vlissingen, met brieven van de Raat / daar in geschreven stont dat de Veltoverste Schop gedwongen had geweest het Eilant Taparipa, en de Koninklijke Schans / in Wijnmaant van 't zestienhondert zevenenveertigste jaar / te verlaten / en in genade van de Portugezen te geven / om 't Recif t'ontzetten / dat van de Portugezen heel overhoop geschoten wierd / door middel van een Schans / die zy daar recht over / op de kant van de zoute Rivier / in 't vaste Lant gemaakt hadden / uit de welke zy een groot getal van menschen doodden / zo over de straten / als in de huizen / die zy onder de voet schieten: invoegen dat men daar

Taparipa verlaten.

't Recif beschoten.

daar niet in zekerheit kan wonen. Zy namen / met de schoot van een grof geschut / de Nicht van d'overlede Admiraal Lichthart wech / die in een hoge kamer was / daar zy tapijten maakte. Men kreeg enige tijt daar na tijding dat de Hollantsche Vloot daar gelukkiglijk gekomen was / en dat die van Portugal / van Lissebon naar de Baap de todos los Sanctos vertrokken / onderweeg was / en dat de Hollanders zich gereet maakten / om tegen haar te strijden / en scherpe wacht hielden / om haar te verwachten / zonder dat ik sedert verstaan heb hoedanig d'uitgang hier af geweest is.

Bedenkingen op de stant van Brasil.

Doch indien 't geoorloft is enig oordeel van 't aanstaande door de bedenking / die op gissing der verlede dingen steunt / met die van de tegenwoordige tijt / te geven / zo schijnt 'er geen gelegentheit te zijn dat de Hollanders zich ooit weer in Brasil konnen inzetten en vastmaken / gelijk zy te voren waren / schoon zy met hun Schepen de Portugesche Vloot versloegen. Want alwaar 't dat men noch een andere bystant / zo groot als de leste / aan hen zond / zo zullen zy echter niets anders uitrechten / dan menschen op de vleeschbank brengen / en hun schatkisten leegputten / zonder iets te vorderen ; om dat / gelijk aangemerkt is / het platte Lant / dat zy behouden hebben / van Siara, tot aan de Stat Olinda, geheel verloren / en zonder woning is / en de huizen / Vlekken en Dorpen / tot aan de vruchtbomen / verbrant en verdorven zijn : invoegen dat zy geen voordeel daar af hebben. En hoewel zy de Vestingen van Riogrande en Paryba bezitten / die alleen met het Recif houden / zy zijn hen weinig dienstig / en konnen geen bystant daar af krijgen. Want de genen / die daar weer hutten pogen te maken / om het Lant te bouwen / of de genen / die de kans waagden van daar af te wijken / worden verrascht en gedoot / als zy minst daar op denken / door de gewone tochten der Portugezen / Tapoyers en Brasilianen ; die gedeelt zijn / en geen meedogen over iemant hebben. De Portugezen houden het Recif van alle zijden naar 't Lant besloten / door middel van de Stat Olinda, van de Kaap Sint Augustijn, en door de Schanssen en Vestingen / die zy daar rontom gemaakt en opgeworpen hebben. Zy zijn volkome meesters van 't Velt / dat vruchtbaar en overvloedig is / en van al de sterke plaatsen / Havenen / en wegen van 't Recif, tot aan d'andere uitterste palen van Brasil, voorby Rio genero. 't Gehele Lant / dat zy bezitten / is wel bevolkt / en van krijgsliedenwel verzien / die in stant konnen blijven / en van 't geen leven / 't welk d'aarde overvloediglijk voortbrengt / en konnen dien van Europa lichtelijk missen. Maar dit is onmogelijk voor de Hollanders / die geen andere krijgslieden hebben / dan zodanigen / die van verscheide volken te zamen geraapt / en eer gekocht dan verkozen zijn / op welkers getrouheit zy zich niet mogen verzekeren / onbequaam tot de gewoonten van 't Lant / en tot de vreemde lucht / zonder de geheime plaatsen en omweegen te kennen : in plaats dat de Portugezen ten meestendeel daar geboren / en tot aan 't vierde lid hun oorsprong daar af hebben / sterk / een volk / van zelve zeden en neigingen zijn / die malkander verdragen / 't Lant konnen goet maken / en hun voordeel daar mee doen / die ook de minste plaatsen kennen / en hun tegenstrevers alleenlijk op de wegen behoeven te verwachten / om hen te verslaan. De Portugezen zijn nu alle in de wapenen geoeffent / en hebben in alle plaatsen / en op alle toegangen / daar zy 't nodig oordeelden / Schanssen en Vestingen opgeworpen / op dat de Hollanders deze Landen

Plaatsen / die de Compagnie noch bezit.

't Recif besloten.

Macht der Portugezen /

die zich tegen d'aankomst der Hollanders versterken.

den niet zo gemakkelijk / als te voren / zouden konnen veroveren. De Hollanders hebben geen opening / om in 't Lant der Portugezen te komen / en geen vertrek tot hun verblijf: invoegen dat zy nimmer plaatsen zullen konnen belegeren / en van al hun rechten en inkomsten ontbloot zijn. De Brasilianen en Tapoyers zijn in twee delen gespleten: maar 't getal der afgewekenen is veel groter / dan dat van de genen / die noch de zijde der Hollanders houden; en 't is te vrezen dat zy alle van hen afwijken zullen. Daar by / de Hollantsche Soldaten vergaan van zelf door de ziekten van 't Lant / die hun zwakke natuur aantasten; 't welk alle quade tekenen zijn om d'overhant te verkrijgen.

Wat d'algemene Staten aangaat / wy zeggen dat zy / tot dit werk aangeprikkelt / en achtende dat zy 't recht op hun zijde hebben / echter / schoon zy de zwakste te Lant te zijn / onvergelijkelijk machtiger zijn ter Zee / dan de Portugezen / die zy zonder ophouden zullen in de weeg wezen / en altijt in kommer en vrees houden. Want hoewel zy niet meer dan drie plaatsen overbehouden hebben / zo worden zy echter niet moedeloos / en willen die niet verlaten. Hun Recif alleen is een van de sterkste plaatsen in de hele werrelt / daar de natuur veel meer / dan de konst / toegedaan heeft: en hoewel de Koophandel daar geheel geblufcht is / zo schikken zy die echter tot hun Oorlogsstat en wapenplaats / die zy met een groot getal van bezettelingen zullen bezetten / die zy geduriglijk vervullen zullen. De Haven is zo ruim en breet / als een Reede / en de Schepen zijn daar veilig / en konnen daar t'alle tijden aankomen en ankeren / onder de beschutting van een stene Burgt: invoegen dat zy / ter Zee veel gaauwer en kloekmoediger zijnde / al de reizen van Brasil naar Portugal / en van Portugal naar Brasil heel gevarelijk zullen maken. Want zy / niets meer daar te verliezen hebbende / zullen pogen de Koophandel der Portugezen te bederven / en met de Schepen / die zy nemen / de bezetting van 't Lant / en de Soldaten der Zee t'onderhouden. Maar op dat de Portugezen hen niet zouden ontsnappen / zo veroorloven zy ('t welk zy te voren nooit gedaan hebben) aan alle Kooplieden en besondere menschen Schepen op hun eige kosten toe te rusten / en op de Zee van Brasil te kruissen / doch op voorwaarde van een gedeelte van 't geen / 't welk zy veroveren / aan hen te geven. Zy zullen echter deze Portugezen in gedurige vrees op de Stranden houden / en hen dwingen altijt op hun hoede te zijn. Indien zy / of door gewelt / of door list / eenmaal op enige plaatsen voet in 't Lant konnen krijgen / (men behoeft niet te twijffelen dat zy niet vlijtiglijk naar gelegentheit daar toe trachten) zo hebben zy / vergramt van 't bedroch dat men aan hen gepleegt heeft / uitdrukkelijk bevel van alle deernis en meedogen uit te trekken / d'Inwoonders / van wat staat / geslacht of jaren zy zijn / zonder enige uitzondering / met het staal te verdelgen / 't gehele Lant / daar zy voet in krijgen / van 't Recif af / tot aan Rio genero, en verder te verbranden / uit te roejen en te verdelgen / en woester te maken / dan toen het eerst ondekt wierd; op dat de Portugezen geen nut daar af zouden hebben / en geen voordeel van hun ongetrouheit verkrijgen.

Macht der Hollanders ter Zee.

Sterkte van 't Recif.

't Gevaar der Portugezen naar Brasil.

Het eenentwintigste Hooftdeel.

Eisch der Hollanders op Brasil; ordening, die men daar gestelt zou hebben. Bybel in de Brasiliaansche taal gezet. Oogwit der Staten met Brasil. Verbonden der Hollanders met d'Uitheemsche volken. Redenen waarom de Hollanders Brasil verloren hebben.

Eisch op Brasil.

Wat een verdrach aangaat / hier toe is geen schijn. D'algemene Staten zeggen / dat de weêrleevering van 't Lant, die men hen aanbied, van 't Recif tot aan de Baay toe, niet genoech is, om dat het hen toebehoort; dat de zwarigheit bestaat in de vergoeding van de schade, die men hen aangedaan heeft, en in 't betalen van de grote sommen en renten daar af, die de Portugezen zo aan de Compagnie, als aan bezondere lieden, hun Onderzaten, schuldig zijn, en in 't betalen van de kosten, die zy en de Compagnie gedaan hebben, om zo veel Schepen toe te rusten, die zy, tot beletting van d'afval, naar Brasil gezonden hebben; dat deze dingen meer dan tweeduizent machtige huisgezinnen van hun Gemeente geheel bedorven hebben, zonder noch te spreken van 't verlies van een groot getal van hun Onderzaten en Vreemdelingen, die in hun dienst waren, en die zy in andere dienstige gelegentheden hadden konnen gebruiken; dat al deze schaden, uit oorzaak van de gebroke trou bygekomen, niet te vergoeden waren; dat het geheel Koninkrijk van de Koning van Portugal, 't welk, gelijk zy achten, niet alleenlijk de misdaden van zijn Onderzaten, maar ook het misdrijf der Portugezen in de veroverde Landen, moet boeten, om dat zy hen tot afval aangezocht, bewogen, aangeprikkelt, en daar in bejonstigt hebben, tegen hun gemaakt Vredeverdrach, dat, zeg ik, zijn geheel Koninkrijk niet genoech is om 't verlies, dat zy geleden hebben, gerechtelijk te voldoen: invoegen dat zy zich liever wilden wreken / dan in een verdrach / daar in zy / gelijk zy achten / niet voldaan zouden worden / treden / en noch met zodanige lieden / op welkers eden en beloften zy / gelijk zy betuigen / zich niet mogen vertrouwen. En zeker / zy betonen dat het hun ernst is / dat zy een krachtig gevoel van 't verraat hebben / 't welk de Portugezen aan hen hebben betoont / en dat zy alles willen wagen / om reden hier af te trekken. Want zy / niet vernoegt met hem in Brasil in kommer te houden / tasten hem ook in Europa ter Zee en te Lant / en in zijn eige Koninkrijk aan. Wijders / d'algemene Staten hebben / om zijn Rijk meer te doen waggelen / Vrede met de Koning van Spanjen / een groot vyant van de Koning van Portugal / gemaakt / en zich met hem verbonden en vervoegt / om hem in alle plaatsen / daar zijn heerschappy zich uitspreid / neer te vellen. Voorts / deze algemene Staten hebben de Gemeente / en 't Parlament van Engelant ook in hun twist getrokken / 't welk hem ook d'Oorlog aangezegt heeft: invoegen dat deze drie machtige vyanden / die de Koning van Portugal op zijn hals gehaalt heeft / hem niet in rust zullen laten. Hy mag dieshalven in zijn Landen wel op zijn hoede wezen / en geen Schepen

Vyanden van Portugal.

of

of Vloten in Zee zenden/ die niet bequaam zijn om hen tegen te staan. Maar hy zal grote arbeit moeten doen/ om zich daar af te verhoeden.

Doch het ga zo 't wil / de hoge en grote aanslagen / door d'algemene Staten van overlang voorgenomen / hebben in deze tegenwoordige staat / daar die zaken nu toegebracht zijn / een quade smak gekregen / of misschien geheel Schipbreuk geleden / hoewel zy van dit wonderlijk geluk/ daar mee zy zich in Nederlant/ en in Oostindien opgehoopt zien/ gevleid wierden. Zy zouden geen vrede aan de Koning van Spanjen bewilligt hebben/ zo zy niet in Brasil gemoeit hadden geweest / en zo zy daar vredige Bezitters waren gebleven. Hun voorneemen was dit Lant / na 't zestienhondert vierenvijftigste jaar / niet meer van deze bezondere lieden te laten beheerschen / en dat zelf door een van hun Vergadering te doen bestieren / aan al de Werrelt vrye Koophandel te geven / matige tollen en schattingen t'eisschen / van 't Recif een Hoge School van America te maken / 't welk d'oeffenplaats van alle konsten en wetenschappen geweest zou hebben / verzorgt met inkomsten / tot onderhouding der geleerde lieden / die daar in de geleertheit onderwezen zouden hebben. Men zou ook een bezondere vlijt hebben betoont / in de Brasilianen en Tapoyers wel t'onderwijzen / om hun jonge Kinderen vroeg te doen oeffenen / en hen zediger en bequamer te maken tot de hunnen in de menschelijke wetenschappen / en in de verborgentheden van 't Christendom t'onderwijzen / in 't welk de Brasilianen alree enig begin hadden. De Jesuiten zijn prijsselijk / om dat zy een Letterkonst gemaakt hebben/ daar in alle de woorden en benamingen van hun taal / de naturelijke uitspraak heel naby komende / met onze letteren uitgedrukt worden / en om dat zy d'eersten hen hebben geleert lezen en schrijven. De Hollanders hebben sedert ook altijt Predikanten en Schoolmeesters onderhouden / om voor hen te prediken/ en hen in de Christelijke Godsdienst in die taal t'onderwijzen. Maar de geen / die onder alle anderen 't meeste lof verdient / om dat hy de meeste spoet daar in gehad heeft / is een jong Engelsch Predikant / die gelijk d'anderen / zijn medegenoten / onder hen opgevoed is van zes tot veertien of vijftien jaren/ en van daar naar de Hoge School van Leiden gezonden wierd / daar hy eenige tijt studeerde/ en/ Godgeleerde geworden / weer in Brasil keerde/ en/ na zijn weerkeering by deze volken/het Oude en Nieuwe Testament uit d'oorspronkelijke in de Brasiliaansche taal vertaalt heeft/ daar over deze woeste volken een wonderlijke vernoeging betoonden / vermits zy hier door de Heilige Historie / die aan al hun voorouders onbekent was/ geheel verstaan / en zich met vermaak begeven om die te lezen en te verstaan. D'algemene Staten namen ook voor de Tapoyers allengs tot de kennis aan God te brengen / en dit door zachtigheit / en door de zelve middelen/ die men aan de Brasilianen gebruikt had/ die met d'anderen van taal verschillen / en die men noch niet in de ware Godsdienst heeft konnen onderwijzen / uit oorzaak van de Duivelen / die hen gestadiglijk in de Bosschen en eenzame plaatsen verzellen / zich by dit arm volk gevreest / en van hen aangebeden maken/en zich by hen vervoegen als hun Tovenaars en Waarzeggers hen uiteisschen/om met hen van 't verlede en aanstaande raat te leven/en 't geen/ 't welk zy nodig achten geweten te worden.

Ordening/ die men in Brasil gestelt zou hebben.

De Wilden in de Christelijke Godsdienst onderwezen.

Bijbel in de Brasiliaansche Taal vertaalt.

D'algemene Staten wilden daar ook/ tot groter gemak van Boeken te hebben / een Drukkery tot verlichting van d'een en d'ander oprechten. Wijders/

Voornemen der Staten

met Braſil voor 't aanſtaande,

ders / zy zouden ook aan de jeucht van deze beide wilde Volken onze hantwerken geleert hebben / als Lantbouwen / arbeiden / en hun koſt winnen / gelijk vrye menſchen. Zy wilden 't Lant aan yder omdeelen / gelijk Romulus en Remus te Romen deden. Zy wilden ook uit Ooſtindien Bomen van Muskaat / Nagelen / Kaneel / Peper en andere Speceryen doen komen / om die daar te planten / en te doen waſſen / en naau onderzoek van de Mijnen van Gout en Zilver doen. Deze Mijnen zijn in de wilderniſſen en onvruchtbare plaatſen van Braſil, maar men heeft noch geen bequame gelegentheit gehad om die t'ontdekken / en daar in t'arbeiden. Zy hadden ook voorgenomen de Koophandel van Ooſt- en Weſtindien in malkander te verſmelten; 't welk d'Ooſtindiſche Compagnie / van de welken de Heren hun Hof en verblijf op Batavia houden / niet toegeſtaan zou hebben; die aan malkander te hechten / en hier toe een Opperraat in de Haag te verkiezen / die de beſtiering en 't beleit van deze twee verroveringen zou hebben; 't Recif, om zijn bequame gelegenheit / als tot een algemene waarburg te maken / om daar al 't geen / 't welk uit Europa zou komen / te brengen / en dat in de plaatſen van Afrika, die hen toebehoorden / en in d'Ooſterſche Landen te verdelen; en ook om al 't koſtelijke en keurzinnelijke / dat men uit deze verregelege plaatſen vond / daar te brengen / om dat daar na naar Hollant te voeren. Maar hoewel deze dingen alleenlijk de ſtaat en heerlijkheit van Braſil ſchenen te treffen / 't welk zy / gelijk zy zich veinsden / aanmerkelijk wilden maken / en door deze openbare gemeenſchap van verſcheide Waren / die d'aarde op d'een of d'andere wijze voor hen voortbrengt / de rijkdom en overvloet beter in alle plaatſen / die onder hun heerſchappy ſtaan / te verſpreiden / zo was echter dit niets anders / dan de ſchaduwe van hun grote voorneemens en aanſlagen / die een hoger vlucht gekozen zouden hebben. Want zy hadden / onder de ſchijn van deze vermaarde Koophandel / (die tot een dekmantel gedient zou hebben / om niemant van de menigte der Schepen / en van 't getal der menſchen / die zy in Zee gebracht zouden hebben / als 't hen goed dacht / te doen twijffelen) voorgenomen een grote en machtige Vloot in 't Recif te vergaderen / 't welk zy voor de bequaamſte plaats tot hun voorneemen hielden / gelijk zy ook was / om 't geen / 't welk zy voorhadden / verborgen te houden / zonder dat iemant iets daar af zou konnen ontdekken. Zy zouden dan / op de geſtelde dag / terwijl d'een veinsde herwaarts / en d'ander derwaarts te trekken / de ſtreek van 't Noorden naar Maragnan genomen hebben / en / daar aan 't Lant komende / Cartagena, en 't Koninkrijk en vaſte Lant van de Koning van Spanjen ingenomen hebben / daar al de Zilvermijnen zijn / die zo veel ſchatten aan hem leveren. Zy zouden met grote zorgvuldigheit jarelijks enige Schepen / doch anders dan de Hollantſche Schepen gemaakt / om niet verdacht te zijn / en op Zee te kruiſſen / en om zich aan de ſtranden van dat Lant te houden / en te vernemen in hoedanig een geſtalte het volk was. Deze Schepen hadden altijt tot beſcheit gebracht / dat 'er veel ingangen waren / daar men lichtelijk aan kon komen / en dat 'er weinig ſterke plaatſen waren; dat de Spanjaarden / in de welluſten en vermakelijkheden des Werrelts verzopen / niet dachten dat zy immer aangetaſt zouden worden; dat zy niet tot d'Oorlog toegeruſt waren; dat zy zich niet bekommerden om zich op hun hoede te houden; dat men dit volk lichtelijk zou

kon-

konnen overvallen / en zich met minder moeite Meester van dit Lant maken / dan men van Brasil gedaan had.

D'algemene Staten hadden ook van overlang kennis met de Koning van Chili gemaakt / 't welk wel duizent mijlen van 't Recif, naar de Zuidzijde / voorby d'engte van Rio de la Plata, een der grenspalen van 't Recif, gelegen is. Zy deden hem eens of tweemaal in 't jaar bezoeken / en beschikten dikwijls wapenen aan hem / om de Spanjaarden daar uit te verdrijven / die een deel daar af bezaten. Zy hadden oorlog onder hen doen spruiten / om de Spanjaarden van die zijde ook te verzwakken. Chili is een Koninkrijk / dat heel gematigt / en vruchtbaar van Lant is / daar men alles in overvloet vind. Deze Koning begeerde niets liever / dan zich alleen gehoorzaamt te zien. Dit was ook 't enig begeren van de Hollanders / die daar een goed vrient voor hen maakten / aan de welk zy enige krijgsbenden wilden zenden / om de Koning van Spanjen te dwingen zijn gedachten derwaarts te keren / en zijn Heirkrachten daar te zenden / terwijl zy de handen in Cartagena gerept zouden hebben: in voegen dat d'algemene Staten voorgenomen hadden van Brasil een rijke / treffelijke en ontsaghelijke Gemeente te maken / zo de tegenwoordige beroerten / die daar zijn / hen niet belet hadden. Want zy / die veel grote Landen in Europa, Afrika en America, Oostwaarts / Westwaarts en Noortwaarts / aan deze en gene zijde van de Linie / en in de beide halve delen van d'Aarde bezitten / en noch veel met weinig moeiten hoopten te veroveren / door middel van hun Heirkrachten / en ook van hun verbonden / die zy overal / meer dan driedüizent mijlen weegs / gemaakt hebben / van Hollant af / tot in China toe / met de Koningen van Marocco, Fez, en Congo, met de Koningin van Angola, met de Persianen en Moren, met de Koningen van Java, China, Japon, en met deze Koning van Chili, (ik verzwijg noch de verbonden / die zy in Europa hebben / bynà met al de Vorsten en Gemeenten van 't Christenrijk / en zelf ook van de grote Turk) hadden voorgenomen zich de bloejenste en prijsselijkste Volken / die in de Werrelt zijn / te maken / en hun Vereenigde Lantschappen / door de middel van de treffelijke handel / die hun Onderzaten in al de Noortsche Landen drijven / tot in Moskovien, en op de Middellantsche Zee / tot een algemeen en weergadeloos Pakhuis van alle vreemde / kostelijke / nutte en nodige dingen te verheffen / die in al de gewesten en delen des Werrelts / met zo groot een onderscheit / als de natuur voortbrengen kan / gevonden worden.

Kennis der algemene Staten met de Koning van Chili.

Verbonden der Hollanders met vreemde Volken.

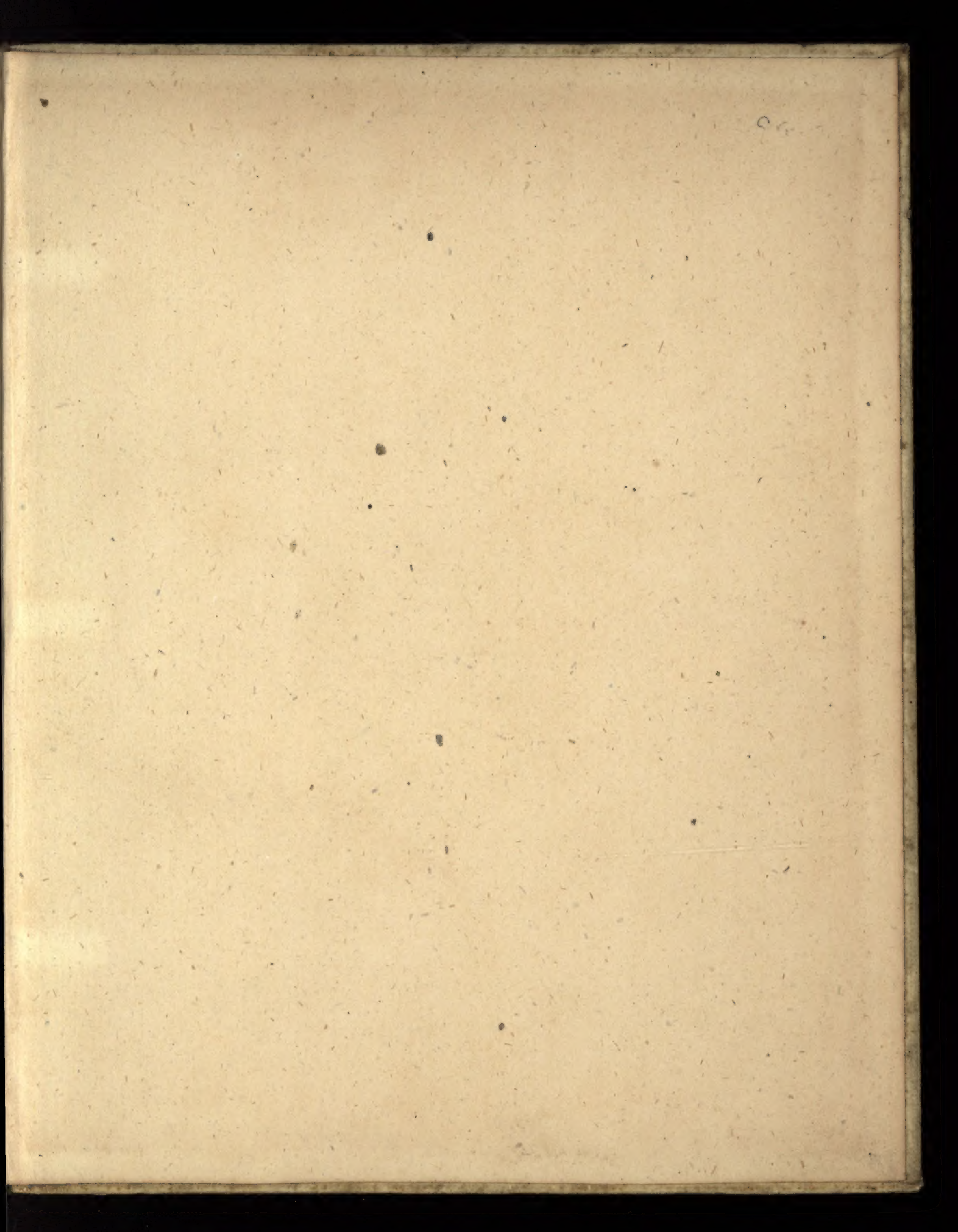
Maar zy / die heden zo verre van deze hoge voorneemens af zijn / als zy nabij aan d'uitvoering daar af geweest hebben / zien nu 't geen / 't welk zy in Brasil bezeten hebben / verwoest / en de droeve fakkel van d'oorlog ontsteeken / niet alleenlijk in deze plaats / die zy in zo hoge achting hadden / maar ook in Oost-Indien / en in Afrika, daar de zelve tegenstrevers malkander pogen te verdelgen. Zy hebben ook / om zich te beter aan de Koning van Portugal te wreken / Vrede met de Koning van Spanjen gemaakt / en om deze oorzaak zich vaster / dan te voren / met d'Engelschen verbonden / alles om de ramp en verwarring / in Brasil voorgevallen. Wy zullen / tot besluit van deze tegenwoordige Beschrijving der beroerten van Brasil (zonder 't verraat van de Koning van Portugal tegen de Hollanders te prijzen / of alle andere verraderyen goet

te kennen / die men gepleegt heeft / tegenwoordiglijk pleegt / of noch plegen zal / van wie of wat volk het ook gedaan word) met de verſtandigſte Staatkundigen zeggen dat de Hollanders te beſchuldigen zijn van dat zy de grontreegelen niet waargenomen hebben / die zy behoorden t'onderhouden / om voor eeuwig in Braſil te blijven; daar op zy wel behoorden achting te nemen / dewijl het van zo groot belang voor hen was; namelijk dat zy daar altijt een Raat behoorden gehad te hebben / die uit de treffelijkſte mannen van hun Lant beſtont / gelijk de genen / die zy na de beroerte en afval daar gezonden hebben / die vermogen en kennis hadden / om een goede regel / en volmaakte beſtiering t'onderhouden / die zich van de meinëedigheit der Portugezen gehoed en beſchut / en niet geleden zouden hebben dat gewichtige zaken aan lieden van ſlechte ſtaat vertrout wierden / die hun eige belang en voordeel boven dat van 't gemeen ſtelden / en die / menende alles te hebben / eindelijk alles verloren. Zy behoorden ook de Landen / die zy innamen / met hun eige Onderzaten te doen bevolken / en hier toe een genoechſaam getal van armen en behoeftigen te vergaderen / om die derwaarts te zenden. Zy behoorden mee de genen / die verwezen / en quaat van leven waren / daar te bannen / en de vruchtbare Landen / onder zekere ſchattingen / aan allen uit te delen / en deze lieden onder de Portugezen te vermengen / gelijk de Koningen van Portugal behendiglijk gedaan hebben / om dat te doen bewonen: in voegen dat dezen / die nu daar de Landen bezitten / de Kintskinderen der eerſtgekomenen zijn / die daar heden zo wel met d'aart van 't Lant overeenkomen / en zich tot de ſpijs / die daar waſt / zo wel gewent hebben / dat zy zelden Broot uit Europa eten / 't welk daar in hoge achting is. Wijders / zy behoorden ook niet toe te laten dat deze zelve Portugezen enige ampten / en de zwaarſte pachten bezaten / en kennis van al de gemene en bezondere zaken van de Staat kregen. Eindelijk / zy moeſten ook byna al hun Soldaten niet geſlaakt / en alleenlijk het minſte deel daar af behouden / en hun behoudenis niet verwaarlooſt hebben / en zich niet op een volk vertrouwen / dat hen door dwang gehoorzaamde.

Redenen / waarom de Hollanders Braſil verloren hebben.

Maar laat ons al deze inzichten voorbygaan / en zeggen dat de ware oorzaak en oorſprong van zo veel vreemde en erbarmelijke elenden / daar dit Lant in gebracht is / daar zo veel menſchen rampzaliglijk vergaan en gedoot worden / en daar men op d'onmenſchelijke wreetheden noch roem draagt; een Lant echter / dat van zich zelf vruchtbaar en overvloedig is / en daar zesmaal zo veel Inwoonders gelukkig en vernoegt zouden konnen leven / zonder enig ongemak te gevoelen / zo zy met malkander in vrede en vrientſchap hadden konnen wonen; laat ons / zeg ik / zeggen dat deze wonderlijke verwoeſting / en deze erbarmelijke verandering een gerechtige ſtraf van de Hemel is / om dat deze twee Volken malkander veracht en verworpen hebben / tot ſchending en breking van de Gerechtigheit en Godvruchtigheit / die zy uit hun handel als gebannen hadden / zonder hun leven daar naar te ſchikken / en zonder t'overwegen dat zy niet / dan op deze twee pijlers / konnen ſtaan / die zo nootzakelijk zijn om een Staat te doen bloejen / en de Huisgezinnen daar in voorſpoedig te maken / dat zonder deze twee de beſtandigſte Vorſtendommen / Koninkrijken en Gemeenten neerſtorten.

E I N D E.

MOREAU
BESCHRY
VING
VAN
BRASIL

AMST.
1652